

Lató

2023. július
XXXIV. évfolyam
7. szám

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:
MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)
KOVÁCS ANDRÁS FERENC
(2008. január – 2019. május)

Tiszteletbeli szerkesztők:
KOVÁCS ANDRÁS FERENC
LÁNG ZSOLT

Főszerkesztő:
Szerkesztők:

VIDA GÁBOR
ANDRÉ FERENC
CODĂU ANNAMÁRIA
FISCHER BOTOND
SZABÓ RÓBERT CSABA
MOLNÁR ROZÁLIA
SZÓCS KATALIN

Tördelőszerkesztő:
Korrektor:
Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

LANCZKOR GÁBOR:

A kabát (Vers) ■ 5

GERZSENYI GABRIELLA:

Úszó sziget (Novella) ■ 7

SZABOLCSI VIKTÓRIA:

Másik élet; A helye még meleg volt; Apámhoz (Versek) ■ 10

SÁRFI N. ADRIENN:

Bátorsággoktél (Regényrészlet) ■ 15

HARCOS BÁLINT:

Misztikus Terror (Prózavers) ■ 28

MAGYARY ÁGNES:

Egyszer mindenki volt akasztott ember (Regényrészletek) ■ 37

ÁFRA JÁNOS:

Bolygatás (Vers) ■ 47

SZABÓ ESZTER:

Védőbeszéd; Patkányfészek (Novellák) ■ 48

FARKAS GÁBOR:

[sziklafolt árnyékban, fényben] (Vers) ■ 55

MIKLÓSSI SZABÓ ISTVÁN:

Démenotar (Regényrészlet) ■ 57

SZABÓ MARCELL:

No room (Prózavers) ■ 72

TAMÁS DÉNES:

Harminchárom év (Interjú Láng Zsolttal) ■ 79

ANKÉT – BAKA ISTVÁN 75

„Voltam, ki voltam, s vagyok, ki vagyok” (Összeállította
Borsodi L. László) ■ 85

SÉTATÉR

LÁSZLÓ NOÉMI:
Apám ■ 94

TÉKA

PARDAVI VANDA:
Hogyan mesél egy író halott? (Machado de Assis:
Brás Cubas síron túli emlékezései) ■ 98

LÁTÓHATÁR

MÁTHÉ NÓRA:
Létlények a Csendes-óceán két partján (Ruth Ozeki:
A Tale for the Time Being) ■ 102

ÉLTETŐ KAMILLA:
A magány arcai (Marie NDiaye: *Délivrance*.
In uő: *Trois pièces*) ■ 106

TALÁLT VERS

BAKA ISTVÁN:
Én itt vagyok ■ 109

NÉVJEGY

LÁSZLÓ NOÉMI ■ 111

A KABÁT

London.
Kiállításmegnyitó
az Elephant & Castle közelében.
Jay cipelt oda magával,
biciklivel
hasítottunk le Kelet-Londonból. A piros lámpáknál alaposan
meghúztuk
Jay kifogyhatatlan lapos üvegét. Készültem, el akartam jönni
onnan, mindenholnan,
és nem haza; ide,
folyamatos mozgásban maradni
az egyre szűkülő,
lobbanékony dimenziójú körökön belül.
A megnyitó után kitört a parti a klubban.
Egy lány,

London,
skót lány.
Akár egy kétértelmű elektromos kisülés.
Színekkal szanaszét szótt kabátja volt,
megdicsértem, és ő úgy mosolygott, mint egy potenciális tús-
ejtő. Igen, nem, hallani véltem,
hogyan kattog az agya.
Tehetetlen voltam.
Ijesztően hasonlított rád.
Nem történt semmi.
Nevettünk, az istennek se bírtam normálisan kiejteni, hogy
Edinburgh; kilenc hónappal azelőtt volt ez, hogy Szegeden
megismertelek.
Egyórányi biciklizést követően

Észak-London,
tehetősebb környéken
kötöttünk ki egy házibuliban.
Tágas, vajszerű folyosón álltunk.
Jay, a haverom, a lakótársam, a svájci festő
azt mondta a házigazda lánynak (a pasija épp nem volt ott),
hogy ő egy vámpír:
Jay vagyok,
vámpír vagyok. Közelebb lépett, beleharapott a hattyúnyakba,
és a hollófekete hajú, karcsú lány, mint aki semmit se
ért az egészből, odaadóan félrebillentette a fejét.
Hazafelé megálltunk egy arab büfénél,
és a démoni Jay azt mondta fennköltén,
még évszázadok múltán is emlegetni fogják ezt az éjszakát.

ÚSZÓ SZIGET

Alig kezdett fodrozódni a tó vize, a kisfiú aggódva szorította meg az asszony kezét. „Anya, vihar lesz.” Az asszony felnézett az égre. Csak a messzi távolban gomolygott néhány szürke felhő. Rámosolygott a gyerekre, aki a közeledő viharról megfélelkezve folytatta játékát. Hosszú bottal paskolta a víztükröt, megugrasztotta a part menti köveken sziesztázó békákat. Nemrég lapos kavicsokkal gyakorolta szorgalmasan a kacsáztatást, ám a növekvő hullámok megnehezítették a dolgát.

Pár perc elteltével a gyerek újra megszólalt, hangja az iméntinél is ijedtebben csengett. „Anya, ott úszik egy csónak! Mi lesz, ha felborul?” A szél erősödött, vészjóslón felzúgott a nádas, összezártak a tavirózsák, a sekélyben lubickoló kis halak menekülőre fogták a mélyvíz felé. Tovaröppentek az énekesmadarak is, akik a vizet csipegetve oltották szomjukat. Csakugyan, egy apró csónak látszott a kis tó közepe táján, méghozzá utasa is volt.

Az asszony nyugodtnak tűnt. „Nem messze tőle van egy sziget, látod? Épp arrafelé sodródik. Szerintem el fogja érni, és kiköt rajta.” Összehúzta magán a kardigánt, a gyerek kabátkáját is begombolta. Egy villanást látta mindketten, majd halk dörgés hallatszott. A tó tükre szürkére váltott. Szürke, söt, fekete volt a felleg, ami benne tükröződött. Eleredt a zápor, kövér cseppek hullottak nyakukra, vállukra. Aztán, mintha tétovázna, abamaradt az eső, kis időre csend lett. A csónak haladt, utasa mozgolódott.

Az asszony járatta tekintetét a víz, az ég, a csónak és a sziget között. Látta a hullámokat, látta a veszélyt. Látta a szigetet. Látta a fekete férfit. Georges-nak hívták. Angolul szólította meg, de a kiejtéséből azonnal rájött, hogy francia. „*Ello, máj ném iz Zsobzs. Áo áh jú?*” Halálosan fáradtnak, lestrapáltnak érezte magát a nemzetközi klímakonferencia ötödik estéjén, és teljesen valószínűtlennek tartotta, hogy bárki szóba elegyedjen vele. A kollégái vacsora után rögtön nyugovóra tértek. Egyedül ült a szálloda bárjában, egy pohár vörösborral a kezében, és bámult ki az ablakon. Illetve, bámulta az ablaküveget. Nizza pezsgett a késői órán, de ő főleg a saját tükröképét fürkészte, megnyúlt arcát, lelapuló hajtincseit. Huszonöt helyett legalább harmincöt évesnek látta magát.

Nem akart ismerkedni, mégis sikerült kedvesen válaszolnia a vakító fehér fogakkal mosolygó férfinak, tréfásan utánozva annak akcentusát. „*Ello,*

máj ném is Ildikó. Áj em fájn. Áj em hángörbien.” A férfi kérdés nélkül leült mellé, és magának is vörösbort rendelt. A pincérnő egy desszertlapot is az asztalon hagyott. A férfi két adagot kért a különös nevű *ile flottante*-ből, melyről kiderült, hogy egyszerű madártej. Georges elmagyarázta, hogy a tejet szigetként úszó tojáshabról kapta a nevét, s jót mulatott azon, hogy magyarból fordítva *lait de poulet* volna. A desszert és a bor elfogyasztása után felmentek Georges szobájába, és hajnalig szeretkeztek.

Akkor megindult. Két röpke pillanat múlva ömlött, szakadt az eső. A nád vízszintesre hajlott, engedelmesen behódolt a szélnek. A víz hullámokat vetett, átloccsant a part menti köveken. Hegyes villám cikázott keresztül a lílára színeződött égen, s jött utána a mennydörgés, égi zenebona, üstdobokra írva. A kislíú kétségbeesetten ugrált, botjával hadonászott, félő volt, hogy beesik a vízbe. „Anya, meg kell mentenünk azt a csónakot!” Az asszony először arra gondolt, hogy szaladni kellene, vissza a házba, meleg helyre, átöltözni, haját szárítani. A gyerek nem betegedhet meg, másnap lesz a szóbeli meghallgatás az elsős tanító néninél.

A nizzai éjszakát követő két év során mindig máshol találkozott a férfival. Bejárták Franciaországot, valamint az egykor és most hozzá tartozó szigeteket. Mindenütt ittak vörösbort, mindenütt ettek madártejet, és mindenütt szeretkeztek. Mauritius partjainál, egy katamarán fedélzetén Georges megkérte a kezét. Nem lehetett biztosan tudni, komolyan gondolja-e, vagy csak a tetemes mennyiségű rum szól belőle. Szemerkélt az eső, a szél hullámokat korbácsolt a vízre. A legénység folyamatosan felszolgált rumos koktélokkal igyekezett gondoskodni a kirándulók jó hangulatáról.

Ebéd után többen beugráltak a vízbe, pipával és maszkkal úszva gyönyörködtek az élővilágban. A bátrabbak szabadtüdős merüléseket hajtottak végre. Volt, aki különleges kagylót talált, egy lány tengeriuborkát hozott fel. Kacarászva nyomkodta, majd, amikor az állat sötét folyadékot lövellt felé, sítíva hajította el. A kapitány aztán véget vetett a mókának, kiadta a parancsot a kikötőbe való visszatérésre. Georges akkor ugrott be, immár egyedül. Előzőleg egy tengeri csillagról beszélt utastársainak.

Ám hiába a szakadó eső, hiába az anyai aggodalom, nem bírtak mozdulni. A csónak felborult, mielőtt a mellette szigetként úszó, korhadozó farönköt elérte volna. Az utasa a vízbe esett. A gyerek elindult a tóparton futva. Vizes haja a szemébe csapódott, világoskék kabátkája sötétkékre nedvesedett, és lomhán követte testének mozgását. Anyja utánalendült, három lépéssel utolérte, és szorosan megmarkolta szabad kezét.

A hajó gyorsan haladt. Mire észrevették, hogy a sármos francia nincs köztük, már körös-körül csak az egyre dühödtebben hullámzó vizet és a part felé igyekvő többi hajót látták. A kis kreol hajósinas vízre engedte a motoros gumicsónakot, és a férfi keresésére indult. Sötét este érkezett vissza a szárazföldre, egymaga. A rum bódulatából időközben kijózanodott társaság tisztelettel és néma döbbenettel fogadta.

„Kicsim, ne rohangálj a vizes köveken! Innen segíts neki a botoddal! Menni fog, ügyes vagy” – biztatta az asszony a fiát. A gyerek kinyújtotta a karját, a bot végével odébb tolta a felfordult tavirózsa-levelet, és éppen elérte a vízbe pottyant méhecskét. Óvatosan kiemelte a bottal, bevitte az eresz alá, és az ablakpárkányon biztonságba helyezte az ázott rovar.

„Apa, megmentettem egy méhecskét!”, újságolta a gyerek, amint csuromvizes holmijából az előszobában kiszabadulni igyekezett. „Derék dolog”, simogatta meg nagy tenyerével a férfit, s méretes frottírkendő t kanyarított a vékonyka test köré. „Viszont most már ideje ebédelnünk! Amíg ti odakint levegőztetek, elkészültem a levessel és a pecsenyével is.” Az asszony hálásan pillantott férjére, majd hirtelen felujjongott. „Tudjátok, mit? Desszertre készítek madártej-t.” S mintegy magának, elgondolkodva tette hozzá: „Legalább tíz éve nem ettem.”

MÁSIK ÉLET

I.

A hidat nekem kellett kirakni.

A rózsák belelógtak a partról, azokkal

kezdttem, aztán a sötét foltok jöttek

a pillérek között, majd maga a híd.

Napok teltek el így.

Az éggel és a folyóval már rég

végeztek a többiek.

A dobozon ott volt a kép egészben,

akvarell-idill, nádtetős ház, muskátlik,

a kőhídon túl erdő, szarvasok.

A temetésed másnapján vettük,

nem volt nagy választék,

legyen ez, böktem rá

az egyetlen ezerdarabosra.

Én akartam kirakni a hidat,

de elakadtam, csak bámultam

a hiányt az asztal közepén,

aztán egyik este földhöz vágtam

a telefonomat, fekete folt nyílt benne,

éppen a dátumnál, amely napról napra nőtt,

a többiek azt mondták, idővel el fogja

nyelni az egész képernyőt. Én még

reménykedtem, hátha megáll.

A hídból már csak a közepe hiányzott,

előttem egy maroknyi szürke, egyformának

tűnő részlet, a whiskydet kortyolom,

anyám éppen ekkor mondja,

hogy ezt az űrt csak egy másik élet

lesz majd képes betölteni, aztán összefolyik

a kép a híddal, összezőldül az éggel a folyó,

nőni fog majd egy élet, amelynek te leszel

az őse, akkor is, ha nem tudod, én majd

őrizek, mint törött szárny a repülési ívet,
csak előbb veszek egy új telefont,
és kirakom végre a rohadt hidat.

II.

A bőrönd folyton megakadt az apró
kövekben, majd a sár akarta elnyelni.
A telefonom rég lemerült.
Reggel jött a hír, megnyílik a folyosó,
a hidat lebombázták, de a két part közé pallót
emeltek, most vagy soha, induljunk el,
és kijöttünk a fényre,
és azóta lépkedek.
A bőrönd nyög, csattog mögöttem,
aztán végleg megadja magát,
a varrás mentén felhasad, és mint szétnyílt
műtéti hegből, előbuknak belőle a dolgaim.
Letérdelek, kiráncigálok egy sötétkék
pulóvert meg egy sálát, a többit ott hagyom.
Elérjük a folyót, zavaros habok
úsznak rajta, mint ijedt állatok, a palló
mellett orral a vízben egy fehér mikrobusz.
A fegyveresek a túloldalon állnak,
felkiáltójelek egy rövid mondat végén.
Én következem.
A palló inog a lábam alatt, egy pillanatra
a hasamra teszem a kezem, aztán elkapom,
de késő, a fegyveres meglátta, unott
tekintete felderül, csak az ő fogai
fehérlenek a sok szürke arc közül.
Mellé érek, és megfeszül
a testem, mint álmomban szokott,
zuhanáskor, mielőtt földet ér.
A puskatus a bordámon csattan,
a levegő bent ragad, mint túl gyorsan
kötő cement, aztán még egy ütés, ezúttal a cső,

ezúttal a hasamon, benne a másik élet, ami
reggel óta nem mozog, a palló kileng,
a fegyveres ajkán megremegeg egy nyálcsepp.
A zavaros habok fölöttem, mint ijedt állatok.
Hagyom, hogy a sötétkék pulóver
teleigya magát a barnás folyóval,
és a folyó teleigya magát velem.

III.

Napok óta kereslek.
A föld mélyéből gombaszag kígyózik
a fényre, férgek és apró bogarak iszkolnak
a paták dobogása elől. Napok óta az avart
túrom, válogatás nélkül megeszek mindent,
ami elém kerül. Errefelé nincsenek ösvények,
mint a kőhídon túl, ahonnan jöttem. Itt magas
a fű, és a fák kérge kemény, ropogós. Párafelhők
lepik el az erdőt, amerre járok, titkos üzenetek,
párafelhők a testemből, szagomat viszi a szél,
és más szagokat hoz helyette. Napok óta téged
kereslek, csak nem tudok róla, nem tudok már
úgy dolgokat, mint régen, a híd másik oldalán.
Csak téged tudlak, meg azt, hogy eljössz majd,
és letérsz a fűbe a folyó túlsópartján,
a kantáros nadrágod lesz rajtad, meg a zöld
baseballsapka, amit karácsonyra tőlem kaptál,
válladra emeled a puskát, belenézel a távcsőbe,
és meglátsz. A pillanat, mint puha beton, amíg
nézzük egymást, aztán megszilárdul, célzol,
de elvéted, nem ismertél föl, vagy talán mégis,
mert nem próbálkozol még egyszer, nézlek,
köztünk a híd, a híd alatt a folyó, nézel rám,
aztán a víz folyásával megegyező irányban
elindulsz arra, ahonnan jöttél, és én is jöttem.

A HELYE MÉG MELEG VOLT

A háború apa csizmájában aludt, lábujjhegyen jártunk, ne ébresszük föl, a csizmát apa az ő apjától kapta, apa sosem hordott csizmát, így hát tök jó rejtekhelynek tűnt, apa apja meghalt már régen, nem a háborúban, bár járt ott is, fogságban is volt valahol, de arról nem beszéltünk, az a csizma maradt nagyapából, meg a duplacsövű puska, amibe ólmot kellett önteni, hogy ne kobozzák el, és néhány kitömött állat, mert nagyapa vadász volt, nagyanyám kezét is puskával kérte meg, nem sok emlék maradt nagyapából, például az a csizma, amiben a háború aludt, apa nem szerette a fegyvereket, a vértől akkor is rosszul volt, ha tévében látta, de a beólmozott csövű puskával azért szabad volt néha játszani, a csizmát, amelyben a háború aludt, már el is felejtettük, aztán apa meghalt, de erről sem beszélünk, csendben szedtük össze, ami maradt belőle, az unokáknak, a mi gyerekeinknek, ez a gyerekek dolga, rakosgattuk a holmijait a fészkerben, előbukkant az a csizma is, amelyben régen a háború aludt, belenéztünk, de csak faforgácsot találtunk benne, meg macskaszórt, ki kell dobni, mondtam, aztán, mikor senki nem figyelt, kíváncsiságból belenyúltam – a háború helye még meleg volt.

APÁMHOZ

lámpa fénykörébe hulló esőcsepp vagy
felvillansz eltűnsz felvillansz megint
kigurul a járdára a neved megfagy
számba zárlak újra meg ne fázz idekint
bent idegen város zúg idegen nyelven
fogaim közt vacogsz s már régóta

nincs mit mondani valahol faág rebben
szétfoszlasz megint az a fénycsóva
vagy fent a szerpentinén előttem szaladsz
ha egyszer csak egyszer utolérhetnélek
kapálózom ívóhelyére a lazac
sodrás vagy holdkóros szirénének
hallgatásból kivagdalt hanggirland
vagy a karmester májfoltos keze
gyereksíron kergetőző szellő szíppant
beléd a tarka szélforgó egyet
és részeg táncra perdül színeit
felköpi az égre onnan leperegnek
le fűre fára dicsőséged hirdetik
valami ősi szent valami eretnek
hossannával lassan összekoccan
föld és az égbolt bogár és bogár
mennydörgés jön fény és látlak holtan
odafönt a Hold fekete felhőt dobál
lámpa fénykörébe hulló esőcsepp vagy
felvillansz eltűnsz felvillansz újra
lehullsz felszáradsz sosem kelsz útra
és örökkön-örökké mintha csak tegnap

BÁTORSÁGKOKTÉL

Keresed és követed a nyomokat. Hajt valami kíváncsi vadászösztön. Csendben megyek utánad, úgysem tudlak lebeszélni erről az egészről. Az a baj, hogy nem gondolsz bele a dologba. Van úgy, hogy megállsz valamiért, akkor egy időre eléd kerülök az ösvényen, s ha ilyenkor én találok helyetted nyomot, gyorsan eltüntetem: berugdalom a nehéz elefánttrágya-kupacot a bozótba. Hogy ne lásd. Aztán igyekszem rátérni egy trágyamentes ösvényre, amíg másra figyelsz. Valahogy nem jut eszedbe, mennyire kínos lenne valóban összefutni egy, mondjuk öttonnás, indiai vadelefánttal. Mégis mit mondanánk neki. „Hát szeva’, mizu?”

A helyiek is azt állítják, hogy a környéken élők közül az elefánt a legveszélyesebb állat. Utána az orrszarvú következik, majd az ajakos medve és a tigris. Látunk krokodilokat is egy patak csendes szakaszán. Nem túl nagyok. A trópusi fák szövevényes ágain itt-ott csini paradicsommadarak táncolnak, makákófélék ugrálnak visítózva.

Vannak vezetett túrák a nemzeti park területére, de mi büszkéek vagyunk a függetlenségünkre. Nekünk a pufferzóna is megteszi, ugyanazt a fás-füves szavannát és száraz dzsungelt látjuk azzal a néhány kisebb állattal, ami a nemzeti parkban is látható. Csak amíg a biztonságot nyújtó jeeptől figyelő turistáknak közlő közelről megpillantani egy nagyobb vadat, például orrszarvút vagy tigrist, ritka szerencsés, lencsevégre kapható véletlen; nekünk ugyanez a helyzet kifejezetten szerencsétlen véletlen lenne. Más különbség nemigen van. Meg így olcsóbb, ez is biztos.

Megússzuk a kalandozást. Talán mert a természet elnéző és kegyes. Vagy szórakozott és figyelmetlen. Esetleg csak mázli dolga minden.

A félelemnek fajtái vannak. Van ez a langyos-aggódós félelem, amely végül is azért gyenge és komolytalan, mert az ember éppen benne van egy helyzetben, amelyben látja ugyan a veszélyt, de tudat alatt ott integet neki a kétely, hogy mással megtörténhet a baj, de vele olyan nem eshet meg, mert ő eleve hosszú és egészséges életre született. Így lehet, hogy a helyi rőzsegyűjtővel megeshet, hogy halálra tapossa egy saját hormonjaitól dühödten tomboló vadelefánt bika, vagy egy kivénhedt tigris látja meg a könnyű le-

hetőséget védtelen emberi testében, de vele, az alaptól egészségesen hosszú életével, a komolytalanul aggódóval, velem, velünk ilyesmi valójában véletlen sem történhetne meg. Annak ellenére gondolja ezt így az ember, hogy tudja, kifejezetten gyakori esetek ezek itt, a síkvidéki nepáli falu környékén.

Van komoly és erős félelem is. Amikor támad a hideg dobogás a mellkasban, miközben forró veríték önti el az arcot.

Burma az egyik legdurvább diktatúra a Földön. Ülünk a határon egy szűkös helyiségben, kopott falak között, velünk szemben íróasztal mögött komor tekintetű, fehér ruhás burmai tisztfele.

– Beutazás célja? – dörzsölődnek egymásnak szigorú szavai. Érzelemmentes pillantása tapadós és egyértelmű, mint a ragadozó állatoké.

– Turist – mondod színtelenül.

– Honnan? – jön az újabb sztenderd kérdés, mintha a válasz bizonyító erejű volna az előző válasz igazságtartalmára nézve.

– Hungary – sóhajtod az ártatlanok unalmával.

Amikor az egyenruhás átnyújtja az országba való belépéshez szükséges formanyomtatványokat, meglátom rajtad azt a számomra semmivel össze nem téveszthető tettetett, cinizmussal titokban bőven átitatott komolykodó arckifejezést, amelyről pontosan tudom, hogy színjáték követi.

Reszeled a torkod.

Meghül bennem a vér.

Az utcán, egymás közt, a piacon, a bárban, mindegy, bárhol máshol, csak itt és most el ne kezd! Ne!! Erősen rád nézek, hogy leállítsalak. Ártatlanul nézel vissza: „most mi van”? Óvatosan ingatom a fejem, éppen nyitnám összeszorított számat, hogy egy hangtalan „ne...”-t kicsúsztassak rajta, amikor tettetett, halálkomoly pillantással biccentesz a tiszt feje felett lógó portréra:

– Ez itt a tábornok úr?

A férfi nem válaszol, úgy néz rád, mint az oroszlán, amely éppen most döntötte el, hogy te leszel a kiválasztottja. Összehúzódik a gyomrom, tenyerem hűvös levet ereszt, az arcom tüzel, rémülten meredek rád, aztán az egyenruhásra, aki egy nagy alakú, vastag füzetet lapoz az asztalon.

– Jó a kép – folytatod a játékot.

A vámos, a katona, egy félelmetes – az egész társadalom szabadsága felett álló – rendszer képviselője ismét feltekint, minden szigorok hidegségével néz rád, de mintha hezitálna: a mondat tartalmát hogyan is értelmezze.

Másodpercekig feszült csend.

Látom rajtad, nekikészülödsz, folytatnád valami hülyeséggel, ha rám figyelnél, arcomról leolvashatnád a színtiszta kétségbeesést.

– Fogd már be! – susogom indulattal, szinte gyűlöletet érzek irántad, miközben meghunyászkodó, szende mosollyal pislogok az éppen rám meredő katonára. Valamit motyogok, hogy „everything is fine”; talán érzékeli a pasas részedről a gúnyt, részemről a jeges félelmet, nem tudom, mindenesetre önhatalmúlag elvágva a további lehetőségeket, katonásan utasít, hogy töltsük ki a formanyomtatványt, „most!” – csapja elénk a tollat.

Persze, tudjuk, kinek a portréja lóg a katona feje felett. Azé, akinek a képe kötelező jelleggel kint kell legyen minden hatalmi szerv, hivatal falán, újságokban, olykor plakáton, és ennek rendjénvalóságát soha senki élő és élni akaró meg nem kérdőjelezné. Leszámítva az időnként fellángoló – rendszerint éles lószerral véresen elfojtott – tüntetéseket. Míg el nem hagyjuk a helyiséget, szapora felületességgel ver a szívem, szerencsére csendben vagy, de azért feszülten figyelem a lélegzésedet, hogyha úgy érzem, megszólalnál, gyorsan közbelépjek valamivel. Csak magamban hallom a hamis hangodat: „Igazán nagyon örülünk, hogy látogatást tehetünk az önök elégedett, szabad országában!”

Magunk mögött hagyjuk a thaiföldi királyságot, önként felcserélve a könnyűnek ható diktatúrát – ahol a király aranyba öltöztetett portréja lóg a falakon, néz vissza a plakátokról, az újságok lapjairól – egy kemény katonaira, ahol a tábornok feszít kitüntetésekkel díszített katonazubbonyában a fejek felett.

– Hogy lehetsz ekkora barom?!

Nem lepődsz meg, a lehető legkomolyabb pofával válaszolsz:

– Sir comandante, mégis, levenné ezt a faszt a falról?

Leolvad a feszültség, beletörlöm a nadrágomba nedves tenyeremet, röhögve kelünk át a szemetes határfolyó felett átívelő hídon, hogy látogatást tegyünk a buddhizmus szent országában, ahol annyi pagoda, sztúpa, kegyhely, Buddha-szobor van, ahány az egész Földön nincs összesen; ahol a szabadság akarásáért kemény börtönbüntetés és kínzás jár, ahol az etnikai kisebbség nem kap állampolgárságot, sem oktatás, sem egészségügyi ellátás nem jár neki, de még alapvető emberi jogok sem. Időnként jön ugyan fentről valami enyhülésre utaló, demokráciaszerű, talán csak véletlen mozdulat, a diktatúra mintha új útra tévedne, de aztán észbe kapva, a katonai junta hirtelen behúzza a kéziféket, a szabadság-embrió felkenődik a szélvédőre, és gyorsan visszakormányozzák az országot a megszokott elnyomó útvonalra.

Van eksztatikus félelem is.

Erőteljesen rezeg alattunk a hatalmas komphajó Anglia és Franciaország között, a La Manche csatornán. Mi is vég nélkül rezgünk tőle. Az ötödik

emeletről nézzük, a jókora ablaktáblák előtt rögzített fotelekből, ahogy a felcsapó tajtékok szétloccsannak az üvegen olyan erővel, mintha goromba pofont adó tenyér kemény ujjai volnának. Az állandó rezgéshez állandó dübörgés és a fémszerkezet vég nélküli nyekergése is hozzátartozik. Leng a tehetetlen hajótest, mint súlyos földrengéstől a felhőkarcoló, szédülünk, kapaszkodunk, szánkázik a padlón a rögzítetlen dohányzóasztal, székek borulnak rakásra, a bárpult mögött a polcokról poharak zúdulnak a földre, és csörömpölve ripityára törnek.

Legszívesebben vicsorogva üvöltének a megmagyarázhatatlan gyönyörűségtől, és beleugranék a zajba, a földindulásba, hogy részt vegyek a lehető legteljesebben ebben az ösztönöket borzoló vihartáncban.

– Ropog a hajó! – kiáltod, és mutatod, hogy hallgassam én is, ahogy ropog.

Fülelek, keresem a viharzajban a ropogást, és tényleg hallom, viháncolok ültömben.

Nevetsz. Mintha az izgalom elvinné a józan eszünket. És el is veszi.

Torz éljenzés, harci kiáltás bizsergeti a torkomat. A felhevült izgalomtól pisilhetnékem támad, nagy lendülettel rugaszkodom el a foteltől, először visszahuppanok, újabb lendület, akkor elvágódom a földön; odébb megint ledől valami, csörömpölés, a dohányzóasztal gyorsvonatként húz el az orrom előtt. Nevetünk, levideózod a telefonnal, ahogy rohanok a folyosó felé, azaz rohannék, de csak faltól falig csapódom, aztán idétlenül csimpaszkodom a vécéajtó fémkilincsében. A legnagyobb kihívás odabent vár: szinte lehetetlen a folyamatos dülöngélés miatt egyszerre kapaszkodva egyensúlyozni és vetkőzni. Visszamenet, összepisilt nadrágban, elesek, mászom négykézláb, kis híján elgázol az asztal; kiesik a kezedből a telefon, messzire repül; visszamászom a fotelbe. Mostanra már senki nem maradt a fedélzeten rajtunk kívül, mintha evakuálták volna a hajót, nélkülünk.

Órák óta hánykolódik a komp a sötétben, nem tudjuk megközelíteni sem a kikötőt. Harcra készen, eksztatikus csatakiáltással csikorgatom a fogamat az ablakon túl tomboló tenger felé, amikor hirtelen, a megszokotthoz képest is durvább és bömbölőbb, oldallökés éri a hajót, a fröccsenő tajték pedig még az eddigiekhez képest is agresszívebb pofont mér az ötödik emeleti fedélzet vastag ablaküvegére, mint türelmét vesztett kihallgatótiszt a már napok óta fogva tartott, válaszolni semmire nem hajlandó kém arcára. Valami váratlanul megtörik belül, az agyban valami átállítódik, a tarkó eddig izgatott bizsergése abbamarad, az eksztázis megszakad, és akkor kibuggyan az egóból a valódi, a szintiszta, hamisítatlan – halálfélelem.

A játéknak vége. Már nem nevetünk. Összenézünk. Mintha elsápadtál volna.

Az ötcsillagos szálloda recepciójához lépünk, valahol Bangkok belvárosában. Elegánsnak szánt, úri mozdulattal könyökölsz, majd fekteted karodat a mesterséges fénytől csillogó aranybarna pultra, mintha a nem létező, méregdrága Doxa órádat akarnád megvillantani, hogy egyértelműen látható legyen a hovatarozásod.

A makulátlan, ezüsttel futtatott fehér egyenruhában feszítő, aranybilitás recepciós fiú és lány készségesen és gyanútanul áll a rendelkezésünkre. Begyakorolt komolysággal érdeklődünk a lehetőségek felől. Van szabad szobájuk, igen, kétszázötven dollárért.

– Naponta. Kettőnknek. Egy szoba – sorolod a nyomaték kedvéért.

– Igen, uram! – ragyog a lenyalt hajú hölgy mosolya, akár valami turisztikai reklámfilmben.

A játék része, hogy időnként egyetértően bólogatva összenézünk.

Összenézünk. Egyetértően bólogatunk.

Majd részletekbe menő kérdésekkel rukkolunk elő: melyik helyiség hány négyzetméter, van-e tévé, milyen adókat lehet fogni rajta, hová néz az ablak, van-e szőnyeg a szobában, jakuzzis fürdőkád, hány törölközőt kapunk, jó illatú-e a sampon, milyen színű a szappantartó. Szemrebbenés nélkül jönnek a válaszok, a vendég igényei szentségként értelmezendők. Amikor már a legmesszebbmenőkig mindent tudunk a felajánlott szobák paramétereiről és tartozékairól, egyértelműnek tűnő „megfelel” jelzéseinket alapul véve, a recepciós fiú meg is kezdi az új foglalás folyamatát a gépen. De akkor hirtelen elfintorodsz, és nyúlós-gondolkozás hangot hallatsz, a fiú keze megáll a billentyűzeten, és lányos arcán buddhás mosollyal, várakozón néz rád. Fapofával teszed fel a joker-kérdést:

– Nincs valami drágább?

A recepciósok udvariassága változatlan, biztosan ki vannak képezve meglepődés ellen, és alaposan felkészültek a „fárasztó, pszichés-zavaros vendég-szindrómára”. Készségesen böngészik a lehetőségeket.

Akad lakosztály négyszázötven dollárért. A rend kedvéért elsorolod: „Naponta, kettőnknek, egy lakosztály.” Üdítő és bájos a mosolyuk, nagyon ügyelek rá, hogy ne rajzolódjon akaratlanul idétlen vigyor az arcomra.

– Megtekinthetnének? – simítod hátra feltűnő lassúsággal zsíros-zilált hajadat, mintha most meg a nem létező, súlyos, fekete köves arany pecsétgyűrűdet akarnád a pult mögött lévőkhöz felé villantani.

Hívnak egy másik, kék-aranyban pompázó, szendén mosolygó alkalmazottat, egy fiatal fiút, aki, miután mélyen meghajol, az emeletre vezető márványlépcső felé tessékel minket. Finom szőnyegen csattogunk lestrapált saruinkban, vihorászva surranunk az előkelőn lépkedő, kis hercegnek öltözött kísérőnk mögött a sejtelmes fényű folyosón, lágy chill out zene szől rejtett hangszórókból.

Belépünk a lakosztály vastag, lakkozott faajtáján. Egy átlagos, kétszobás hazai lakás képe tárul elénk kingsize matracos ágygal, falra szerelt, hatalmas képernyős laptévével, nyikorogva nyíló tükrös szekrénnel. A nagy méretű ablakok fákkal gyéren beültetett, füves parkra néznek. Talán csak az aranybrokátos, túldíszítetten csillámló selyemfüggöny az, ami némileg eltér a hazai ízléstől. Odaadó figyelmet színelve követjük a fiú bemutatóját: hol a légkondi távirányítója, mely gombokat kell nyomkodni rajta, tévé távirányítója, csatornaváltás, páncélszekrény; szívélyesen végigvezet az egyszerű berendezésű helyiségeken. Éppen lehuppanok az ágy kemény matracára, amikor mutatóujjadat jelentősegteljesen felemeled:

– A reggeli benne van az árban?

A pozitív választ megkapva egymás felé bólintunk, mintha ez a tény, hogy még a reggeli is „included” a négyszázötven dolláros árban, rögtön az enterre helyezi az ujjunkat, már csak egy töredék másodperc, és rányomunk a billentyűre, két hétre kivesszük álmaink lakosztályát a reggeli piritóssal, vajjal, gyümölcslével, kávéval.

– Kávét helyett teát is lehet kérni – kérdezed – citrusmézszel?

A hajbókolós „természetesen” válaszra végérvényes megnyugvással pislantunk össze, de a játékot hirtelen megszakítva jelzek, hogy lassan jó volna indulni, mert elpilledtem, és éhes is vagyok. Mindjárt, igen, még ezt „be-fejezed”...

Foltos, seszínű ujjatlan pólódban teszel néhány teljesen oda nem illő mozdulatot, amit a természetükre szabott öltönyt viselő urak szoktak, amolyan selyemnyakkendő-mandzsettagomb markolászós, gallérfogdosós igazítás gyanánt. Összeharapom a számat. Az ablakhoz libbensz, keki térdnadrágod alatt virító szőke szőrös vádlival; most tűnik csak fel, milyen eszméletlen koszosak a saruból kikandikáló lábujjaid. Nézem az enyémekeket, azok sem különbek. Két ujjad közé csippented az aranybrokátos selyemfüggönnyt, finomkodva tapogatod végig a szövetet a függöny aljáig, majd a kísérőnk elé tartasz egy, a szövegről az ujjadra tapadt, alig látható tollpíhét.

– Ez mi? – megbotránkozó arckifejezésed láttán a fiú sűrű bocsánatkérésbe kezd, és már menne is értesíteni a hanyag takarítózsemélyzetet.

Kuncogva fogod meg a srác vállát az ajtóban:

– Csak vicc, pajtás, no worries!

Legszívesebben elterülnék a matrac zöld selyemtakaróján, te kivethetnéd a lakosztály mini hűtőjéből a jéghideg piákat, hármásban röhögnénk az egészen: a nagyzoláson, a töméntelen hazugságokon, az aranyban pózoló vagy éppen foltos pólóba öltözött, szőrös lábú nagy- és kiskirályokon.

A srác csak mosolyog szerényen, de nem a viccen, és nem is rajtunk vagy velünk nevet, hanem pusztá udvariasságból. Meg is hajol hozzá: ha vendégről van szó, nincs vicc, hecc, nincs szórakozás, bratyizós összekacsintás és hasonlók; egy világ választ el, szokások és a sok pénz sejtelmes képzete.

Hajlongunk, megköszönjük a türelmét, kifordulunk a lakosztályból, vágatunk lefelé a hófehér márványos, puha szőnyeges folyosón, a tágas csigalépcsőn, a hófehér, kőcsipkés korlát hűvösét tapogatva. Elégedetten intünk a recepciósnak felé, mint nyuszika a cukrászdában:

– Köszönjük, csak érdeklődtünk!

Pazar, elefántagyaras, arannyal díszített teakfa kapus szállodák aranybuddhás, szökőkutas, pálmafás halljaiban báméskodunk, óriási kristálycsillárok alatt; álomszerű thaiföldi képekkel teli prospektusokat forgatunk; beszívjuk a – szinte belelegezhetetlen kinti, városi levegőhöz képest – steril bent levegőt, élvezzük a mesterséges huszonhárom fokot. Lenyalt hajú, bájos egyenruhások jönnek-mennek. Senki nem kérdőjelezi meg jelenlétünket, az itt kényelemben, ingyen eltöltött időnk jogosságát. A hotelekhez tartozó hátsó tündéerkertekben úgy flangálunk, mintha csak legálisan volnánk jelen, kifizetve ezért a mennyországért töméntelen mennyiségű pénzt. Stüszivadász, madzagos kalapomat a hátamra ejtve próbálom befogadni a mesés kertek látványát, amelyek tényleg olyanok, mint maga a mesterséges földi paradicsom. Bambuszliget, tündérrózsás–aranyhalas tó, egzotikus-harmonikus, színpompás ágyások, kacskaringós ösvények, sövénylabirintus, tigris- és elefántformára nyírt tujabokrok, aranyló orchideák hófehér minipagoda árnyékában.

– A háromszázkettesbe kérnék úgy egy óra múlva – tartod magad elé a csuklódat a nem létező Doxával – egy üveg behűtött pezsgőt, mellé legyen két adag pad thai rákkal, citromfűvel és korianderrel, chili nélkül, valamint egy tál pirított csótány, négy ropogós póklábbal, némi díszítéssel – kacsintas –, a feleségemnek születésnapja van! –, artikulálsz harsányan a műdzsungel mögött rejtőző étteremben a felszolgálónak, aki készséges igyekezettel veszi fel a rendelést az elvárásaiddal, majd hangsúlyosan kiejted és betűzöd a „neved”: George Diftéria, from jueszjé, háromszázkettes szoba!

– teszed hozzá még feljebb csavart hangerővel, orrhangon, nyúlós nevetést hallatsz, „akkor egy óra múlva”.

Elvörösödve sietek egy szőrös-tüskés törzsű fa mögé, ezt nem hiszem el, mennyire hülye vagy! Innen így most már le kell lépnünk!

Este belecsöppenünk egy „felsőbb körös” rendezvény-kezdeménybe. Már szivárognak befelé a csillogó, ünnepélyes népviseletbe és úrlényesen modern dresszúrákba öltözött helyi és külföldi népek a szalonba. A bejáratnál az ezüstfehér ingben, frakkban díszelgő ajtónálló udvariasan megkér minket, hogy legyünk szívesek az öltözetünket a dressing code-nak megfelelően estélyire és öltöny-nyakkendőre cserélni.

– Így nem mehetünk be?! Így?! – csalódottan mutatsz végig magadon, zilált hajú, szőrös lábú, koszos jeti, mintha csupán a szabónál frissen erre az alkalomra varratott lenvászon nadrágod kicsit gyűrötten maradt éléről volna szó.

Biztosítod az ajtónállót afelől, hogy átöltözünk a hotelben egy perc alatt, és azonnal visszajövünk, itt várjon meg minket, el ne mozduljon, „gyorsak leszünk, mint a szél, ugye darling” – mérsz rám valami hátborzongató, szokatlanul nyájas pillantást.

Sosem voltunk még ilyen közel az elithez.

A sok hazudozástól kimerülten, de mégis a győztesek elégedettségével caplatunk vissza a város lerakódott szmogtól ragacsos mellékutcaín – a főbb utakat, tereket elkerülve, mintha megtorlás elől kellene bujkálnunk – a lelobbant szállásunkig.

Kambodzsa fővárosában a hotelünk folyosóján macskacsaládok laknak. Különböző generációk, felnőtt nőstények, egy-egy kifejlett, harcokban feltépett szájú kandúr, de többségében kölykök élnek itt mindennapjaikat. Akad közöttük épphogy megszületett, még vak, apró, öntudatlan nyivákoló, de rengeteg a kíváncsian kóborló, játékos-verekezős serdülő is. A koloniális épület lépcsőházának sarkaiban, a lépcsőfokokon, fordulóknak, ajtók mellett van a vackuk, ide, a folyosó kövére hullajtják a szőrüket, itt játszanak, üzekednek, szoptatnak, ellenek és ide is ürítenek. Úgy lakják be az erkélyes, ezerkilencszázas évek elejéről, még a francia gyarmati időkből való, négyemeletes háztömb minden négyzetcentiméterét, mintha eleve nekik épült volna. A ház konyhának kinevezett helyiségéből áradó állandó gőz-, étel- és mosogatólélszag hozzácsapódik az izzadt macskaszőr, a számtalan alom és az állatok életének minden aspektusát felölelő szagához. Nem véletlen,

hogyan ez a legjobb szálláslehetőség az egész környéken, ahol még szabad szoba is akad.

Hotelszoba elfoglalását eddig még sosem kezdtem ilyen kiadós hányással. A valaha szemmel láthatóan pompás napokat megélt épület töretlenül halad az enyészet útján. A szobánk nagy belmagasságú, penészfoltos falain borongósra sötétedett, már alig kivehető, vadászjelenetet ábrázoló festmények lógnak csicsás, korhadó fakeretekben. A mára már kivehetetlen mintájú padlószőnyeg a gyakori csőtörések nedvességével, macskahúgy- és porszaggal átitatva. Gyatra fényű, törött csillár csüng a nyikorgó rugós franciaágy fölött, tőle odébb, mintha helikopter rotorja volna, méteres lapátú ventilátor kaszálja halkán bűgva, komótosan a hűgyszagú, fülledt levegőt.

– Mesés Kelet! – terülsz el az ágyon.

Hányás után nézegetem az arcomat a hosszú évtizedek alatt fekete rothadásponthoz lyuggatott, rozsdás foltoktól homályos fürdőszobai tükörben. A megtisztulás jegyeit keresem magamon. Mert aki kiürül, méghozzá olyan kiadósan, mint én az elmúlt napokban, az már igazán kiérdemelhetné a valódi megtisztulás megkönnyebbülését.

Elmerülten néztem a szádat, alig egy hete, ahogy komótosan ropogtattad az óceán-parti specialitást: a sötétzöld feltéttel pompázó, szigorúan büntetett előéletű, kambodzsai marihuánás pizzát. Figyeltelek, a hatását kerestem, de az csak akkor jött ki rajtad, amikor pár órával később visszaértünk a sós nyiroktól ragadós óceánparti bungalónkba. Itt, a hullámszerűen puha matracra elterülve, azonnal meg is kezdted az anyag különös hatásának kénytelen-kelletlen engedve, a kivonulásodat a külvilágból. Lebegős kábulatban töltötted az elkövetkező körülbelül huszonkét órát anélkül, hogy tudtál volna róla. Önkívületben motyogtál, képek szánkáztak nyitott vagy éppen csukott szemeid előtt. Ezt onnan tudhattam, hogy felhangon kommentáltad őket. Talán nem is csak marihuána volt? Bolondgomba. Pont ilyen lehet megőrülni is.

Egy-két napig egészen kitisztult volt aztán a szemed, szinte cinizmusmentes, de elmúlt a varázslat. Kicsit irigyeltelek. Sajnáltam, hogy én nem ettem akkor a pizzából legalább pár falatot.

Most viszont talán rajtam a sor a megtisztulásban.

Bu bu bu zu zu zu bu bu bu – puffog, lüktet, dübörög, zizeg súlyos decibellel a káosz, a „Kelet” városainak nyugatiak által birtokba vett, bároktól, diszkóktól hemzsegő magva. Te vermutot iszol jéggel, én gin tonicot. Vörös és kék fények villognak, csini ladyboyok vonaglanak az utcán hullámszerűen egyik tömegtánc-partyból a másikba, potenciális partner után tapogatóznak.

Nappal az ősi Angkor városát járjuk. Miután meggyőződünk róla, hogy akárhonnán támadunk, nem bírjuk kijátszani a jókora területet elfoglaló egykori település szemfüles őreit, jegykezelőit, hogy nincs az az elhagyatott útszakasz, dzsungelbeli mellékösvény, ahol ne lepnének meg, és ne akarnák elkérni udvarias mosollyal a méregdrága jegyeket, végül is kénytelen-kelletlen megvásároljuk a névvel, fotóval ellátott, csak útlevéllal érvényes belépőkártyákat.

Döbbenet bámuljuk az ezeréves, valaha hétszázötvenezer lakosú, víztározóval, vízvezeték-rendszerekkel körülvett város maradványait; a lótusz-tornyos, hindu istennőkkel díszített, több mint ötmillió homokkő tömbből álló templomot, amely a világ legnagyobb vallási épülete. Báméskodunk a fák gyökerei által körbefont romok, a hatalmas kőarcok között; borzongunk – kabócák semmihez sem fogható szirénázása közepette – az erdő mélyén felbukkanó, faragott arcokkal megkoronázott kőkapuk láttán.

Éjjel az újkori város lazuló tömegében lazulunk a többséghez hasonlóan: bububuzuzuzu... Az első korty italt a gyomromba küldve érzem, valami hirtelen megromlott, a dolgok egyik pillanatról a másikra különválnak odabent: a gin felrohan az agyamba, a tonic a torkomból a számba böffen, a kesernyés gyomorsav a frissen elfogyasztott zöldséges-rizses csirkét felpuhítva száguld részben a kiböffenő tonic, részben a gravitációnak engedve a mélyebben lévő bélberendezések felé. Menekülök az ír gitáros-csörgős, énekes hippi zenészek színpada előtt, hátra, a mosdóba.

Bérelt motorral süvítünk a szabályok nélküli közlekedéshez könnyedén alkalmazkodva. Rendőr állít meg nyílegyenes útszakaszon. Nincs rajtad póló, ejnye, kötelező a póló, máskor sisak nincs rajtunk, olykor ezért állítanak meg, vagy amikor éppen se sisak, se póló.

– Kell büntetés fizetni, öt dollár – állapítja meg a rendőr.

– Miért kéne fizetni? – vonogatjuk a vállunkat –, a helyieknek is szabad sisak és póló nélkül motorozni.

– Öt dollár – ismétli a rendőr, biztonsági előírásokról hadovál.

– Kizárt! – töröd meg a külföldieket érintő, lenyúlós helyi szokást, és összefont karokkal, szúrósan nézel a bekeményíteni készülő fehér egyenruhásra.

– Három! – jelenti ki ő.

Állunk bosszankodva, odajön a társa, sose szabadulunk, beletúrsz a zsebedbe, kotorászol az apró között, előhúzol egy dollárt.

– Kettő! – jön a parancs, mintha eddig is erről az összegről lett volna szó.

Thaiföldön a helyi jogosítvány a hatóság ütőkártyája. Vagyis annak hiánya az idegenek körében. Mert a nemzetközi jogosítvány ide nem jó. Sze-

rintük. Ki lehet váltani legálisan is a helyit, de a legkézenfekvőbb, leggyorsabb megoldás Bangkok belvárosi utcáin a hamis diák-, újságíró- és egyéb igazolványon túl a bárki számára hozzáférhető helyi vezetői engedély, amit pár ezer forint értékben fű alatt hamar elkészítenek, a helyi hatóság pedig maradéktalanul elfogad. Mi úgy döntöttünk, inkább csalunk, azaz nem, ebben éppen hogy nem csalunk, tehát a saját igazit használtuk a hamis helyi helyett. Ahogy felmutattad kérésre az okmányt, higgadt mosollyal közölte a hatalom jól vasalt thai képviselője, hogy büntetést kell fizetni.

– Miért, ez hamis?

– Nem hamis, ez eu-s! Ötszáz thai bhat a büntetés!

– Mert igazi?!

Feldúltan löktél oda kétszázat, de a thai hatóság nem annyira rugalmas, mint a kambodzsai.

Meglátogatjuk Kambodzsa néhány évtizeddel ezelőtt történt borzalmainak emléket állító helyeit, majd éjjel ismét a dübörgő főutca egyik nyugatiaktól zsúfolt teraszán üldögélünk. Martinit kortyolgotok jéggel, képtelen vagyok elhessegetni magam elől a Pol Pot rezsim által a hetvenes évek végén meggyilkolt helyiek szürke koponyakupacainak látványát. Sőt, az állott, fojtogató éjszakai levegőben érezni kezdem az emlékhelyeken terjengő csontok édeskés-savanyú porszagát. Néhány másodperc, és kezemet a számra szorítva rohanok hátra, a végéhez, de zárva van, mire kétségbeesésemben kirontok a hömpölygő tömeggel elárasztott járdára. Egy pangó, mocskos pocsolya felett engedem el magam, sugárhányás a mesterséges fénysugarak, hangsugarak kereszttüzeiben. Nagy ívben kikerül a tömeg, a mélynek tűnő pocsolya szerencsére maradéktalanul elnyeli a tényeket. Még a pocsolyánál állok görnyedten, enyhe terpeszben, már éppen előnt a megkönnyebbülés, amikor egy mezítlábas, döbbenetesen mocskos, csupasz felsőttestű, szakadt ágyékkötős figura otthonos léptekkel caplat keresztül a hányással feltöltött pocsolyán, mezítláb. Kijózanodva bámulok a szőke-raszta, észak-európai forma pasas után.

„Elkanászodás” – ezt a szót a nagyanyád használta még régen.

„Elkallódás” – ezt meg anyám szokta emlegetni, például velem kapcsolatban.

Törölgetem a számat zsebkendővel, igyekszem mélyeket lélegezni.

Megtisztulás.

– Mi belerakjuk a nagy egészbe, ami csak telik tőlünk – fogadsz az asztalnál, lelkesítőn emelve a magasba a vermutos poharadat. – A nagy egész megkapja tőlünk, ami jár neki – tisztára mintha valami hülye propaganda-szöveget nyomtatnál.

Koccintunk.

– Miniszter uram, királyom, tábornokom, életem-halálom, ragyogó csillagok filozofikus messzeségeinek legfényesebbike, kezedbe ajánlom, fogadjad egyként átnyújtott nemes hányásunkat őszinteségünk mindenkori jelül: bőöööö... – bődülisz kiadósat.

Röhögünk, ropogtatjuk a pohárból a szánkba csusszanó jégdarabokat, röhögünk magunkon, az alulfizetett, korrupt rendőrökön, a régi és új diktátorokon.

Megállunk a földes, kátyúkkal teli út mentén valahol Burmában, egy plakát előtt. Azzal a szent elhatározással szállok le mögüled a motorról, hogy ha török, ha szakad, most majd lefényképezem a plakáton látható arany-piros plecsnikkel és arany váll-lapokkal díszített, keki egyenruhában pózoló régi, vagy ki tudja, talán éppen új tábornokot, még hozzá nem is akárhogyan. Úgy, hogy a tábla alá hordok egy csomó közelben hentergő szemetet. Hát így. Hogy egyszerre látsszon a tábornok és a mocskok. Mert nem fair, hogy míg mindenhol máshol tengernyi szemét hever és rothad az országban, a hatalmi plakátok közvetlen környéke mindig makulátlanul tiszta. Csökkeneni szeretném a távolságot a valóság és a politika között. Amint azonban megkezdem a céloom megvalósításához szükséges környékbeli szemét plakát alá, mellé halmozását, megjelenik egy személyautó, amelyből két civil ruhás férfi értetlen-kérdő pillantása vetődik rám.

Hogy mit csinállok?

Hát rendet teszek! Csak segíték berúgni a beragadt motort a szabadság felé vezető fényévnyi hosszúságú, töredezett, gödrökkel teli út elején. Ezt persze csak gondolom, miközben vonogatom a vállam a kérdésekre, hogy mit csinállok; kezemben üres flakonnal, kartonhulladékkal vigyorgok, mint aki kicsit túlszívta magát reggeli után. Megnéznek maguknak, gyanakvó félmosollyal elhajtanak. Tudom, mert már egy ideje tudjuk, hogy az átlagkülföldiekkel szemben Burmában elvileg nem alkalmaznak megtorlást. Ha valami nem kifejezetten rendszerbe illőt mond vagy tesz az idegen, legfeljebb kiutasítják. A politikailag nem korrekt megnyilvánulásokért börtön, kínzás és halál itt kifejezetten a helyi lakosok privilégiuma.

Ki kéne próbálni egyszer, meddig lehet feszíteni a húrt.

Külföldiként.

„Aki nem hazudik, az már a halál torkában toporog” – mondta ügyvéd nagybátyád.

De az is a halál torkában érezheti magát, akinek nem hazudnak. Például a burmai tábornok és a slepp.

Szerinted olyan ez, mint a buddhista szamszára, a létkerék, csak a diktatúrákban pont nem a valódi szamszárában lévő születés–halál körforgás ismétlődik, hanem a népfélelem – hatalomföltés, mint az örök, fixált félelem kerekének zárt áramköre.

„A félelem a jelen pillanat legtökéletesebb megélése” – ezt a nagyanyád mondta, akkor, amikor az elméje még teljes gőzzel merítkezett a valóságba. Lehet, hogy ezt ő is úgy hallotta valahol, nem tudom.

Míg a telefont nyomkodod a motornál, én huzigálom, rugdalom a szemetet a tábornok plakátja alá. Újra megjelenik az előbbi civilnek tűnő autó, értetlen-kérdő pillantások méregetnek. Abbahagyom, amit csinálok, néznek, nézem arcukon a hűvös félmosolyt. Szó nélkül elporzanak. Bámulok az autó után. Kiesik a kezemből a szétnyomott üdítős doboz, megtörik a lendületem, elgyengülök. A bennem eddig – a külföldiekre nem vonatkozó megtorlást alapul véve – szikkadtan nyugvó félelem most hirtelen aktivizálódni kezd, a szívem szaporára veszi, a tenyerem hűvös izzadságot ereszt.

Összenézünk.

Azt mondd, fényképezem le nyugodtan külön a plakátot, meg külön a szemetet, aztán majd később „összementírozzuk” a kettőt. A szemem sarkából az utat figyelem, lopva fényképezem le külön az egyiket, meg külön a másikat.

Azt kéne csinálni, hogy a valóság pezsgőtablettáját feloldjuk egy deci vízben, ráküldünk egy adag ananászlevet, egy kanál citrusszékely, majd feltöltjük jóféle hazai szilvapálinkával az egészet, és kész is a félelmet könnyűszerrel leöblítő bátorsággoktél. Mehet rá akár egy kis rózsaszínű papírerő is, díszítésnek. És akkor te mérs majd elől Nepál száraz dzsungelének ösvényén, én mindig csak mögöttem trappolok az olykor ki-kilögybőlődő három pohár koktéllal. És ha a kiadós trágyakupacok elvezetnek erdők öttonnás vadelefántjához, egy pillanatig sem hezitálunk, kiosztjuk a poharakat: csin-csin, nagytestvér! Nincs bennünk semmiféle félelem és kétség. Az elefánt meglepetten szürcsöl. De néhány másodperc, és feltűnik a hamis csillanás a szemedben, meglátom rajtad azt a számomra semmivel össze nem téveszthető tettetett, cinizmussal titokban bőven átítatott alkómoly arckifejezést, amiről pontosan tudom, hogy színjáték követi.

Reszeled a torkod.

Félrenyelem a koktélt.

Meghül bennem a vér.

MISZTIKUS TERROR

(Részletek)

a lélek a lelke és az arca az arc nem tükrözik egymást álarc mondja ha vállalja bátor gyáva mert ott a menedéke aki a lelkét megérti azelőtt megigazul pfúj

ne igazoljon a lélek sem mit mentegetőzik kivédi az ítéletet előre csak kérdez se igaz se hamis közli az alaptalant

az agónia igen agónia is felemelőbb itt lehetőségek értékek mégsem választ egy mozdulaton múlna minden és

ez a se ilyen se olyan alantas de még alantasabb akar lenni csak színleli az ellenkezőjét

kacajfakasztó tűz nélküli máglyán áll mert csak nem érti mit miért nem érti ha követeléseit követi távolodj mondja ha teszi nem hallja mit mond

ne legyen érinthető egy porcikája sem nem dobhatnak rá súlyt ő nem lesz lehetőség legyen a legmondhatóbb mondja kényelem ez vagy gyávaság

éheznie kéne szolgálnia a másiknak az mégis kiküldi a konyhába enni hogy utána számonkérhesse a gyengeségét hát éhezni sem tud érte ez a másík éhe úgy csillapítja hogy ő eszik éhezzen a másík és akkor ő könny nélkül ehet

úgy eszik mintha éhezne pedig nem éhes csak csillapítja amire ez éhez milyen büntudat amikor zúg benne éhezni mégis megy enni hogy csillapítsa attól szenved hogy nem teszi amitől szenvednie kéne

még a bizonytalant is megtagadja a legsemmitmondóbb közöny
nincs mi igazolja amit tesz csal hazudozik de csak néha azt sem
lehet tudni van-e egyáltalán

most is valaki más beszél belőle ő csak a száját adja hozzá kit ér-
dekel igazat mond-e

van igen van de nem tudhat róla senki bent reked egyedül ő igen
van van tudhat róla bárki de álca nem tudhatja se benne se raj-
ta kívül igen van igen valaki ráébred és a gondolatát gondolatát
gondolatát megismételve látja mi szüksége rá

lenni csak lenni nem valahogy úgy eltűnni tudják van de mit hol
merre miért azt nem igen ez a csillámló porzó fény az idillium

a hazugságaival hizlalja a bajt minden marad az ami és annál in-
kább marad minél távolabb kerül tőle így így de pillekönnyű mert
ez a megcukrosodott jó ez a pocsolyaíz visszatér

még azt sem akarja hogy elmondhassák ő mi nem igen azt akarja
semmi se legyen mondható róla ne lehessen szólni felőle bármit

megöli magát egyben eltünteti a saját testét az idők végezetéig
nyoma sem lesz mások emlékeiben senki nem fog gyanút nem éb-
red rá nem következteti ki

épp nem azzá válni amivé még tudna csak azzá amivel minden
íze ellenkezik

minden megvan ő azt vágyja eszelősen ha ő is így meglett most
már ne legyen talpalatnyi felülete amin más megvethetné a lábát

szavak a szavak kullognak majd hirtelen túlnövik ez dereng min-
den mozdulata alatt mentén közben és közelében arrébb tolt egy
poharat mit tett tündököl

van-e saját mozdulata biológia manipuláció körülmények a mocs-
kos neveltetés követni amit látott valaha ha minél elviselhetetle-
nebb annál jobb görcsoldó de méreg

róla majd ne mondjon senki semmit ezt se a felejtés végtelenségig
ismétel dadog motyog

azért mondja újra újra mert nem tudja elfelejteni azért mondja
mert újra újra elfelejti hogy már mondta

ezredjére mondja felejtse el felejtse ha már örületig motyogja biz-
tosan sikerül mert ezzel azt mondja ő újra újra elfelejti

örületig motyogja amit el kell felejtenie ez bizonyára sikerül azt
mondja látod én folyton-folyvást elfelejtem

nem láthatatlan akar lenni inkább csak azt hogy bámulják őt és
ne jusson róla eszükbe semmi ha fölrezzennek az már legyen az
eltörlésé

levetközni a világot úgy nézni bele ez a fénylő por csak lenni és
távolról sem ahogy

ne szökjön meg úgy váljon ismeretlenné csak meredjenek rá tető-
től talpig és ne legyen szavuk rá ekkor kövessen el valamit még őt
is megtéveszti túlnövi és

nincs ideje megszökni mondja a jövő is menedék a képzelgés az
elhatározások az akkor az egyszer az emlékezés ami megvolt meg-
lett megvan

az anyjával akar eggyé válni aki bocsánatot kért minden elfene-
kelésért pofonért aki úgy ölelte őt magához hogy maga sem nőtt
fel magához aki nem tudta mit tesz azt mondta irgalmazz nem
tehettem másképp

II

megéhezett kevésbé moslékkal teletömhetné a száját de hogy azokat mondja el amelyek már megvannak hogy mindezek előtt ő meglett így kezdetlenül vége

minden társalgás után törölje ki szavait a másik ne legyen pontja ahol fogást találhatna rajta cselekszik meghal azt ki teszi

egy áthúzott szót hogyan dobhatna el leírta örökre áthúzta örökre hogyan húzza át még egyszer mondhatja-e

az el nem mondott szavakat el nem mondhatja-e ha most nem szólna ki tudná ő is csak sejtheti

kívül mindazon ami lehetőség lehetséges lehetőségen hogy ő történjen hasonlítson egy történetre ha cselekszik cselekményre ostoba ostoba

a levegő és a teste hőmérséklete ugyanolyan szél nincs körvonala nincs ha még egyet visszalép miféle mozdulatlanság

az elhangzottak fölszámolását kívánja indokolatlan-e céltalan-e mégis kinek szólna történik rajta a láthatatlan látható nyoma ocsmány tudósítás volt volt valami még

szédeleg a felejtése emlékét dadogja egy-két roncs jelet úsztat legjobb ha csak egy kötőszó marad és és és

ha kintről szinte láthatatlan akkor csak kevesen de ha bentről is akkor csak ő aztán még ő se minden szégyen még egy roncs jelle emlékszik hogy elfelejtette megtisztítja a helyszínt aztán már szabadon

hogy sarokba vágja ezt túl gyáva de ha meg se moccan úgyis ugyanoda jut nem fedi föl a csapást a nyomait hogy más is követhesse mit keresik őt

hallgat hallgat ki tud erről a lemondásról csak ő vagy ő se gondolja széjjel kell rugdalni

ha kiejthetné a vak vak vak szavait sajátjait senki soha nem értené meg ha kiejthetné amelyeket ő maga sem szökni készül megint

elképzeli ahol van ugyanazt ahol van most eljut eddig visszafelé mit fog jelenteni

éhezi akik üresre felejtik őt mert nem segíthet magán egy napégette rakparton behunyja a szemét képzeletben vakít a murva kinyitja vakít a murva a tér ahová egybecsődül minden csak egynek van hely

elképzeli a rakparton hogyan vakít a murva azt ami van épp van kinyitja a szemét és ugyanaz ugyanúgy hogy ott ott ott kint is tettet öltve

ha fölfednék mindenét ha úgy lenne hogy szinte nem hogy nem sem nem körülbelül és ha még fény derül erre is

nem nem bírja tovább megjegyzik megértik őt tőlük undorodik a leghevesebben akik jót akarnak neki rájöhetnek volna ő sem segíthet magán ha tehetné már nem ő lenne

nincs iszonyúbb az emberi kapcsolatoknál mi szennyesebb volna egy beszélgetésnél ott ül előtte akihez nem szólhat és a másik már elgondolta őt erre meg erre jutott és amit mond igaz igaz igaz leteperték kussolni fog

beszéd a másikkal beszéd ő bevallja magát a másik felüvölt mit képzelsz mocskállat rivall ezt természetesen nem mondja nem érezteti nincs

beront ajtó nélkül nincsen hogy a mondatai cipeljenek bármit is zuhanjanak legyen a mindenük ez

nincs az hogy keresi és kutakodásával teszi azzá ami mert nem időzhet létezőnél úgy merül ki azt írja mentség máris elvétí

kivégzi a képzeletét ugyanazt kétszer nem mondhatja el semmit
meg sem jegyezhet kezdi ürítkezését az egyszeri lassú ismétlődé-
sét míg nem történik ez sem

minden találkozás a kínok kínja egy leheletnyi csevej a porba aláz-
za ne kísértse őt a másik hogy megérte múltjon tőle el

azt hadarja ami kideríthetetlenül övé mégis mások élik helyette
amiről még azt sem állíthatja nincs ami merő szándéknélküliség
esélye nulla mert úgy teljesedik be ha eltörlik

ugyanaz a mondat minden percben és ugyanaz minden második-
ban és ugyanaz csak egyszer és ugyanaz egyszer se

az alaktalanból napra kínlódik egy mondat ha megértik halál ha
nem hát tetszhalál még nagyobb baj

elhiszik-e majd ő mi nem és ezt kérdezi behúzták a csőbe most
menjen-e tovább hallja-e és ezt hallja-e menjen-e tovább

nem ráncigál fényre létre bármit az attól fogva élne lenne hogy
halálosan meghatározza őt

egy szólamról álmodik amely megtéveszt átver félrevezet hihető-
en hazudik amelyet ő naponta megtagad mégis végzetesen az övé
amelyet hallva egyre kevesebbet tudni amelyet felejteni lehet kell

IV

hátrál fölszámolja az okokat igen a szó mutasson túl magán de
visszafelé és kösse meg irtsa a tudást abban aki mondja hallja

kéne egy csel beárnyékolni az összefüggéseket nagy felejtések kel-
lenének nagy sötétségeket álmodni meg amelyeken semmi rend
nem vesz erőt amelyekről nem mondható semmi ez sem

haláláig ámítani fog hiába döfik keresztül a legbensőbb pontját
nem találják sehol mert minden pillanatban odaadja magát azaz
nem adja oda magát

aljas lesz kétszínű csak találja meg a tükröt tolvaj lesz hogy lopjon
de nincs mit nincs

nincs érteleme ezt ragozni tovább nincs így nincsen ennek halá-
láig belehalni ennek az életébe és beleélni a nem folytatja tetves
párhuzam

nincs egy igazság de rábólintás mégis van gondolja persze nincs
egy hazugság sem de az igen hogy kifoszthat másokat

mit hiszik hogy bármi övék ebben a szarfészekben neki csak adja-
nak egy kihulló percet hogy senki ne higgyen semmit a magáénak
dehog bizonyítja be

gyűlöli aki a lényegest éli biztonsága tudatában rendíthetetlen a
lét szívében húst fal mosdatja a testét jöjjön már aki végleg elhi-
bázza

a sunyi helyeslést gyűlöli az igazban fogant ocsmány egyesülést
közösködést megállapodást paktumokat

csak azt a gyilkos zűrzavart akarja ahogy az anyja szédelegve kör-
beforog martalékként mit se értve azt a tudatlan kifosztást mér-
hetetlen rablást túl mindenféle szégyenen

úgy számúzi majd magát hogy nem szökik meg akkor kicsoda ő
tánc a megoldhatatlan fölött ő úgy lesz távol hogy itthon marad
halálosan

csomók kapsok varrások ellen él majd széjjeltépni lerombolni ez
lesz a címere lopni fog hogy megtudja mit tett már vétenie kell
ellene

beszélni fog hogy a beszéde kiüresítse megfossza széttápossa aki
mondja aki hallja rabolja ölje meg

beszéd légzést tár majd elé visszajátssza az ébredést zuhan az aka-
ratlanba és megéri mért volt néma az anyja beszéd nem tudta
visszavezetni hová

beszédbe belehal újra újra lüktető tükör önmagát megrepesztő
üveg ő belehal ponttá zsugorítja irtóztató nyomás ott porlad szét
milliárd tonna

beszéd nem akar akaratát ő adja élőködik beszéd vért szív mert
beszéd csak arra vár hogy ő eljusson hozzá megtérjen míg be-
szédnek akaraton túli állatnak őrzőngésig fokozódik a mozdulat-
lansága

dühe őrzíti széttöri az asztalt letépi a függönyt minek ott az a szék
nem csinál semmit nem fogdosni akar nem bizonyosságot keresni
hanem ütni-verní a mozdulatlanokat

elvenni és még ezt sem adni ködbe ugrani mélybe hogy majd csak
egy tenyérbe hullik bele ebben bízni hiszen

miféle bátorságról vartyognak kilépni az ismeretlenbe mondják
de okuk van rá céljuk tervük rohadtak üvölti ez csak egy koszní-
val túl a gyávaságon

prédikálnak pucér szakadékról sikolypontról míg egyezkedések
langy tejében tapicskolnak döglénének bele

mit féljen ha nem birtokol ez meg a nincstelenek szemét ravasz-
sága ahogy üzelgőn sandán hunyorgón öröklétre kacsintgatva fel-
adják magukat

ő vak szemmel kortyolja a vizet villámot nyel és az úgy surran belé
hogy nem okoz fájdalmat elsírja magát egy forrás fölbuzog benne

valószínűleg megbénul nem attól hogy az anyja nincs hanem
attól hogy nem lett de ő hogy is halna meg még sohasem próbálta
biztosan elvéti majd nem fog elmúlni

félálomban látja az anyját ki-be hátrálni az ajtón ki-be ki-be links-
rechts links-rechts life-death life-death most él most nem él

Magyary Ágnes

EGYSZER MINDENKI VOLT AKASZTOTT EMBER

A TENGER

Istenem – gondolta Zsiga bá –, Lukács! Rohant is Kolozsvárra, hogy végre valaki kikezelje a lelki nyavalyájából.

– Az ember lelke tenger – magyarázta Lukács doktor. Zsiga bá bólogatott. Ugyan nem sokat tudott a tengerről, de csekély tapasztalatai alapján helyénvalónak vélte az orvos észrevételét.

Ha szép idő van – mondta Lukács doktor –, akkor a lélek felfekszik a kifeszített víztükörré, a megelégedése pedig szépen csillog a felszínen. De elég, ha csupán egy aprócska halászcsónak halad el, amely után csipkés fodrokat vetnek a hullámok, a lélek nyomban berzenkedni kezd. A vihar könnyen jön. A természet erői pusztítanak. A romokat sokáig tart eltakarítani.

– Milyen volt az apja? – kérdezte Lukács Hugó minden átmenet nélkül.

Sándor Zsigmond megütközött. Ezért utazott ennyit? Ezért mászott ki a hegyre? Hát milyen lett volna az apja? Mint az összes többi. Ha nem az ő szabályai szerint cselekedett, odacsapott. Különböznem sok vizet zavart, és nem szólt bele a dolgaiba. De azt ő nem is tűrte volna. Lukács doktor feszült figyelemmel hallgatta, és jegyzetelt.

– Tehát autoriter típus? – kérdezte kipislogva a pápaszeme mögül.

Sándor Zsigmond mélyet sóhajtott. Hogyan tudná elmagyarázni ennek a drága jófiúnak, aki úgy székel itt ebben a patyolat új Trefort utcai ideg- és elmekórtani épületben Kolozsváron a kies XX. században, ahol az ablakok csillognak, a folyosókon csendben suhannak el fehér köpenyeikben az orvosok, a betegek békésen agonizálnak a kórtermekben, várva, hogy doktor Lukács végre kigyógyítsa gyötrődő lelküket, küzde belőlük a testükben lakozó démonokat, enyhet adjon örökösen zakatoló elméjüknek. Nem tudná megértetni vele, hogy az életben nem lehet hezitálni. A XX. században igen, de ez sok tekintetben privilegizált pillanat. Azonban nem kell majd sokat várni, és nagy böjtje lesz ennek az értetlenkedő puhányságnak.

– Az apám kemény ember – jelentette ki Sándor Zsigmond –, de én ezerszer keményebb vagyok. És ezt az idő számtalanszor megmutatta.

– Miről szokott álmodni? – kérdezte Lukács doktor.

Zsiga bá ezen a kérdésem is nagyon meglepődött.

– Az én falumban – mondta – a nyavalyarontott betegre ráolvas a javasasszony.

– Kipróbálta?

– Igen, de nekem semmit sem használt. És ez amiatt van, hogy lefestettük a képeket a templomban. Ezzel végképp elvetettük az élet irányítóját, és csak eltévedt hajóként vergődünk a történelem és az idő keresztmetszetében.

Lukács Hugó varázsló volt. Jobb, mint a régi hit táltoisai. Mert addig csűrte-csavarta, hogy Sándor Zsigmondból végül ömleni kezdett a szó. Igen, szokott álmodni, bár kifejezetten utálja. Nem bírja elviselni, hogy az éjszakai álmok elragadják a lelket. Viszolyog a valóságtól. Ugyanis annyit beszélnek róla. Ebből látszik, hogy tulajdonképpen nincs is. Ha volna, nem kellene annyi szót vesztegetni rá. Mert mindig arról fecseg az ember, amiből hiányt szenved. Távól az Isten, akkor vágyik a közelségére. Ha túl közel, akkor már nem is kell annyira. Ha van szabadsága, akkor zsarnoka után sóhajtozik, de ha nincs, akkor éjt nappallá téve erről áradozik.

Ő tulajdonképpen egy dologra vágyna. A halálra. Minden lépés közelebb visz a koporsóhoz. Allítólag. Nála nem teljesen van ez így. Ezért is jött ide. A doktor úr el tudja képzelni azt, hogy milyen kínos neki ez az egész? Hányszor kellett magyarázkodnia emiatt? Mégis mit tudna mondani, amikor ő maga sem érti, hogy mi folyik itt? Mi folyik itt, drága doktor úr? Szóval semmi szükség arra, hogy az éjszaka nyugalomban vándorútra induljon a lélek. Ha erre tudna valamiféle jó ráolvasást, vagy szirupot adna neki Lukács doktor, azt nagyon megköszönné, mert semmi kedve az álmaihoz, amelyek az élet megrontói.

– Vegye el valahogy ezeket az ábrándos képzelgéseket tőlem, drága doktor úr – könyörgött Sándor Zsigmond.

Ha már ekkora jelentőséget tulajdonítanak a pszichének ebben az évszázadban, mondja meg, mitől jön rá a nyavalya, akárhányszor rendkívüli módon próbálnak az életére törni. Mitől van az, hogy ilyenkor az ő teste fogja magát, és vándorútra indul? Sosem lehet előre tudni, hol fog kikötni: emberré, állattá vagy valami mássá lesz. Erre is jó lenne valamiféle csodakenőcs.

A rendkívüli mód alatt nem holmi megszokott háborúskodást, nyári mulatságot vagy tatárjárást ért, hanem alattomban ágyúzást, derült égből jövő akasztást és ehhez hasonlókat.

Szóval azt szokta álmodni – mesélte Sándor Zsigmond –, hogy nagyherceg egy szigeten. Ami több szempontból is szokatlan: nem sok szigeten járt eddigi életében, és a tengerért sincs oda. Inkább távolról szereti csodálni. De az álmok mindent összekuszálnak – erősített rá Sándor Zsigmond.

– Országom *partjainál látták az utolsó ámbráscetet, ott, a Nagyhercegség vizeiben vakarta le magáról az adóvevőt...*

– Adóvevőt? Az micsoda? – kapta fel a fejét Lukács doktor.

– Honnan tudjam! – csattant fel Sándor Zsigmond, akit nagyon bosszantott, hogy megakasztották történetmesélés közben – Ez csak egy álom.

– Na szóval, mivel *megunta, hogy folyton követik és méricskélük, mennyire merült alá, hol bukott fel, mire vadászik, tényleg magányos, vagy vannak társai, akik az ember számára láthatatlanok, míg be nem úsznak a radar hatósugarába. A szerkezet állandó viszkéztést okozott, és sajnos nincs olyan élősködő, amely le tudná enni ezt a problémát. A cet számolt azzal, hogy rosszul sülnhet el a sziklához való dörgölözés, de félelme alaptalannak bizonyult, egy éles kő lekapta róla a kellemetlenséget, és ő boldogan úszott ki a köztudatból a szerelem felségvizeire.*

– Ez egy nagyon szokatlan álom – próbálkozott Lukács doktor, de akkor már senki sem állíthatta meg Sándor Zsigmondot. És nem csoda!

Több évszázad feszültsége gyülemlett fel benne, és a drága doktor igencsak rossz helyen kapirgált, hogy az őt ért szerencsétlenségnek köze volna az apjához. Amikor összeverekedett ott Párizsban az Ördöggel, nem attól félt, hogy megint alulmarad, mert ez az átkozott újfent előáll valami trükkel, mint akkor ott az esküvője napján, 1872. október 12-én, hanem az rémisztette meg: mi lesz, ha az újabb érzelmi megrázkódtatások közepette lóvá változik. Azt már nem viselte volna el. Mindennek van határa, doktor úr! A ló igaz és nemes állat, nem is ezzel van gond.

A költő megkapó szépséggel ír a metamorfózisról, de a valóság valami egészen más. Mert amikor át kell élni a test átalakulását, ott vajmi kevés hely jut a metaforáknak, mitológiai utalásoknak. Lehet, hogy az ember lelke tenger, de a test nehezebben viseli az ide-oda való ingázást. Ennél rosszabb már csak az évszázadokon keresztül-kasul való rohangálás lehet. Tudja-e, mióta hasogat a jobb válla, ha esős idő közeledik? Amióta életében először meglátta azt a zsvány Barlabási Lénártot. Lukács doktornak bizonyára fogalma sincs, kiről beszél, de csak örülhet, hogy nem akadt vele dolga, mert jó nagy ökör volt az. Az ilyenek általában fejfájást szoktak okozni, de az ő

teste valószínűleg nem ismeri ezeket a szabályokat, mert mindig másképp végzi a dolgát, mint ahogy azt a népi bölcsesség előírányozná. Amikor meg kell halni, átváltozik. Amikor a futóbolondok miatt hasogatnia kellene a homlokának, sajogni kezd a válla. Ehhez mit szól, drága Lukács doktor? Az élet különben olyan, mint órákat várni az átszállásra a kocsárdi állomáson.

– Én 1764. január 7. óta várom a halált. És mit gondol, doktor úr? Meghalni sem olyan egyszerű.

Szóval ez a Barlabási Lénárt alvajda, aki eleinte a székelyek barátjának mutatta magát, 1515-ben elment sírni-ríni a szászoknak, hogy a székelyek így, meg a székelyek úgy. Hogy állandóan lázadoznak, háborognak, fosztogatnak. És ez mennyi pénzükbe kerül. Mindenkinék. Ezt már nem lehet elviselni – sírdogált a pénzeszsák szászoknak, akik bőszen bólogattak. Hogy igen, igen, ez pontosan így van. Ezek után csodálkoztak, hogy a székelyek megorroltak rájuk, és néhanapján szász kereskedőket raboltak ki, ahogy az áldott emlékezetű Dózsa tette!

Rixas moverunt – mondta Barlabási Lénárt. El tudja képzelni ezt, doktor úr? Ha erre tudna adni valami port, azt feltétlenül megköszönné. Mielőtt kérdezné, egyetlen javasasszony sem tudott segíteni rajta. Még az sem, aki Csíkban meggyógyította. Gondolja, hogy az Ördögnek van lelke?

– Volt valaha szerelmes?

Sándor Zsigmondban bent rekedt a szó. Az előbb az apja, most Margit.

– Margitba.

– Elvette feleségül?

– Mi köze a házasságnak a szerelemhez?

Mit gondol, hogy rendezték el ezt az ügyet azzal az ügyetlen alvajdával? Hogy ne panaszkodjon többet: felfestették a templom szentélyébe a címerét a szász városokkal és egyéb hatalmasságokkal egyetemben, hogy senki se mondhassa, a székelyek nem hajtanak főt a tekintélyesek előtt.

– Főt hajtanak?

– Nem, de a szándék akkor is nemes volt.

– Meséljen Margitról!

Sándor Zsigmond legyintett. Azért jöttem ide, hogy valahogy megszabadítson az érzelmeimtől – mondta –, mert így nem lehet elviselni az életet, és ahogy kinéz: egyhamar nem lesz ennek vége, viszont egyre rosszabb. És igaza van a drága Lukács doktornak, hogy az ember lelke tenger. Amit a viharról mondott, az is helytálló. A baj ott kezdődik, amikor mindenáron hajóra akarunk szállni. Mert az az ócska építmény nem bírja a szelek dobálását, a hullámok csapkodását. Dályában sosem volt tenger, pont ezért

festettek a falra egyet. És ha már a piktor ilyen nagy munkába fogott, egy hajót is megmintázott.

Ismeri a doktor úr Szent Orsolya történetét? Zavaros és logikátlan. Ennek az éghajlat az oka. Szent Margit legendája követi a kis-ázsiai letisztult történetvezetést. Mert ott hagyománya van a szertelen képzelet ráncba szedésének. Nem úgy, mint a ködös, esős, nedves északon. Amikor az ember az orráig sem lát a falura leereszkedett pára miatt, miképpen tudná a szavakat szépen sorba rakni? Mi is zavarosak és logikátlanok vagyunk, doktor úr, és ennek a reggeli csípős dér az oka. Hidegben nem lehet hideg fejjel gondolkodni és pompásan építkező történeteket alkotni. Azért festették Orsolya történetét a falra, mert amikor az a félnótás piktor, aki szerint Szent László nem küzdhetett sárkánnyal, mert akkor már nem éltek sárkányok, hirtelen előállt ezzel a hajós mesével.

Mivel ők már Szent Margit ügyében olyan nagyvonalúak voltak – pedig hol volt még az emancipáció, mondhatni a fejükbe szállt a feminizmus –, kezdtek belejönni a gáláns lovag szerepébe, és esélyt akartak adni annak a mázolóknak.

– Ez a lelki egyensúlyzavar nyugtalanító állapota – állította fel a diagnózist a híres Lukács doktor. Sándor Zsigmond meg csak nagy szemeket meresztett, hogy ezt bármelyik falusi javasasszony is meg tudta volna mondani a XVI. században. A kérdés itt nem az, hogy minek is nevezhetnénk el ezt a kínzó állapotot, amelyben Zsiga bá leledzik, hanem inkább az: mit lehetne csinálni. Mondjuk, legfőbb ideje lenne meghalni, és nem tovább húzni az időt az emberi életben oly fontos eseménnyel, mint az elmúlás. Minden tisztességes ember ezt teszi. Akkor ő miért nem képes erre?

De ahogy a hírhedt borissza költőt, a nagy ló Ady Endrét sem tudta meggyógyítani Lukács Hugó doktor a híres huszadik század összes tudományával, úgy Sándor Zsigmondba is beletört a pszichoanalízis bicskája.

Sándor Zsigmond a Trefort utcán leereszkedve, a Szent György téren átvágva a Jókai utcán keresztül igyekezett a New York kávéházba, ahol – elhatározta – inni fog a poéta egészségére, mert mindent összevetve rá kellett jönnie, hogy a Dózsa-ivadék akármilyen részeges disznó is, a lényegét mégiscsak jól látja. Az évszázad – bár akkor még alig kezdődött el – egy nagy *Lovatlan Szent György*. Márpedig ló nélkül sehova nem lehet eljutni. Az egzisztenciális katarzishoz a legkevésbé. De még az apokaliptikus kudarchoz is nehezen.

Akkor megszólalt a mobiltelefon. Pali kábultan és háromnapos szakállban vette fel:

- Halló? – szólt bele elhaló hangon.
- Palikám, azonnal tenned kell valamit ezzel a Sándor Zsigmonddal! Ez nem mehet így tovább! – háborgott a vonal túlsó végén Szádeczky nagymama.

HAJÓZNI SZÜKSÉGES

Pali nagymamája évek óta rágt a fülét: egész egyszerűen túrhetetlen, hogy 1935 óta minden évben valaki felírja Szádeczky nagypapa sírkövének a hátára: „Vigyázz magadra te, Szádeczky Lajos, mert jövök. Sándor Zsigmond sk.” Egyedül a második világháború után szűnt meg, de aztán a kilencvenes évek óta megint elindult ez a firkálás.

– Azonnal tenni kell valamit, Palikám! – zengedezte időről időre a nagymama.

Palit Sári hűtlensége és aljas árulása teljesen fejbe verte. Szabadságra ment, nem lépett ki a lakásból, nem húzta fel a redőnyöket, szakállat növesztett, pizzát rendelt, és a nappaliban a földön üldögélve bámult maga elé.

Nagyanyja Sándor Zsigmondról folyó lamentálását jobbra elengedte a füle mellett. Évekkel korábban egyszer megelégedve a folyamatos duruzsolást, elment a temető irodájába, ahol szóvá tette az ükapja sírgyalázásának ügyét.

– Kiásták a sírt, és ellopták a család XIX. századi ékszereit? – kérdezte a sokat látott irodai alkalmazott.

– Nem – hebegte Pali –, nem történt semmi ilyesmi.

– Akkor nem áll módunkban segíteni.

– Ha ezt történt volna, akkor tennének lépéseket? – csattant fel Pali.

– Aligha – válaszolta lakonikusan a hivatalnok.

Ezzel ő lezártnak tekintette a vitás ügyet, de a nagyanyját egyáltalán nem sikerült megnyugtatni. Az sem hatotta meg túlságosan, hogy ő éppen elvesztette a lelki egyensúlyát, mivel Sári otthagya.

– Ez a Sári egy bővli – mondta a nagymama –, viszont a Sándor Zsigmond-ügyben végre intézkedni kellene.

A nagymamát nem érdekelte, hogy az unokája napok óta magába roskadva ül a lakásban. Ő aztán nem az a típus volt, aki sokat adott volna a szerelmi gyötrődésekre. Annak sem tulajdonított túlzott jelentőséget, hogy Sári csalfa módon elment. Sőt! Azt fejtegette: ennek inkább örülni kéne, mert az ilyen vérszívó bestiák, mint ez a bővli Sári, nem könnyen hagyják

hátra a megszerzett zsákmányt. De Sári a múlt, Sándor Zsigmond pedig a jelen. Erre kell koncentrálni, mert itt a család becsületéről van szó.

Pali nem mert ellenkezni, mivel nem érzett elég lelkierejét magában ahhoz, hogy nagyanyjával vitatkozzék az igencsak dohos, molyrágta, naftalin-szagú családi becsületről. Ilyesmit legfeljebb XIX. századi regényekben lehetett teljes komolysággal hangoztatni, de még ott is óvatossággal kezelték ezt a kényes jószágot. A sírban nem tesznek kárt, és ha valakinek ilyen rossz a humorérzéke, hogy azt hiszi, vicces, ha lassan száz éve ugyanazt a szöveget írja fel, akkor tegye – magyarázta Pali. Itt elvekről van szó, hangoztatta a nagyanyja, egy ilyen formátumú tudós emlékéit, mint Szádeczky-Kardoss Lajos, a családjának kell megvédeni.

– Véltetőleg ez a Sándor Zsigmond nem létezik – próbált védekezni Pali.

– Micsoda? Sándor Zsigmond volt, van és lesz – mondta ellentmondást nem tűrően a nagymama.

Nem lehetett tőle megszabadulni. Naponta kétszer hívta fel és magyarázta el, hogy Pali nem tesz mást, mint ükapjának egész életművét tiporja lábba a teszetoszasággal, amellyel vonakodik útra kelni, és ha kell, akár a medve barlangjából is elővenni ezt az átkozott Sándor Zsigmondot, jól megrángatni, és majd szépen lebeszélni arról, hogy mások túlvilági nyugalmát az ostoba irományaival megzavarja.

De messze nem ez volt a legrosszabb dolog Sári csalfa árulását követően, hanem a közös ismerősök látványos sajnálkozása. Alig, hogy a velencei gép földet ért, már egész Budapest tudta: Palit bizony nemcsak elhagyták, hanem még fel is szarvzták. Csak később derült ki: Sári már a velencei repülőtérről tájékoztatta közös ismerőseiket, hogy mostantól új status quo-val kell számolni, és bár nem szívesen, de külső körülményektől kényszerítve tette meg ezt a lépést, mivel Pali képtelen a fejlődésre, és ugyanabban a lelki posványban tocsog, mint amikor megismerte. Csak ő – Sári – abban az illúzióban ringatta magát, hogy kellő türelemmel és kitartó neveléssel jobb embert tud belőle faragni. Számára ez természetesen hatalmas kudarc, de önvizsgálatot kellett tartania, hogy nem ő az a személy, aki segíteni tudna Palin.

– Segíteni? – akadt fel a szeme Palinak, amikor az egész elmesélte neki az unokatestvére, akit Sári szintén értesített a változásról.

– Igen – válaszolta Orsi, és nevetett.

De könnyű volt Orsinak, aki mindig ügyesen verte vissza az élet támadásait. Például amikor a nagymama nála próbálkozott a család becsületbeli ügyével, szónoklatot tartott arról, hogy mivel Pali szociológiát végzett, így

ő az, aki a család tudományos kötődését továbbviszi, és ha a nagymama úgy véli, hogy sérelem érte Szádeczky Lajos szellemi hagyatékát, ő gyógyszerészként ebben az ügyben semmit sem tehet. Pali csak nagy szemeket meresztett ilyen aljasság hallatán. A nagymama kérdőn fordult felé.

– Ez örület – fortyogott Pali, amikor Orsi partizánakciójáról tudomást szerzett.

– Igen – mondta Orsi –, de nagyon szórakoztató.

De aztán jöttek a barátok telefonhívásai és álságos sajnálkozásai: hogy mégis mi történt, ők voltak az álompár, ez teljesen váratlan, ez most már végleges? – kérdezték. Az első „döbbenet” után azért árnyaltabbá váltak az együttérző szavak, sőt, némi szemrehányásba is torkolltak. Egy szerda este véletlenül futott össze az Allee-ban Sári egyik barátjánőjével, aki némi megvetéssel jegyezte meg: az érzelmi elhanyagoltság öli meg a modern párkapcsolatokat. Száját biggyesztve nézett végig Palin – aki háromnapos szakállal és kinyúlt mackónadrágban volt –, majd tovalibbent köszönés nélkül.

– Érzelmi elhanyagoltság? – hívta fel otthonról Orsit. – Érted?

– Én nem akarok olyan sarkosan fogalmazni, mint a nagy – mondta az unokatestvére, miközben éppen vacsorát főzött a gyerekeinek –, de Sári nem éppen a legfényesebb elme az univerzumban.

Sári nem a váratlan szakítással lepte meg a legjobban Palit, hanem azzal, hogy egy napon felhívta őt. Azonnal találkozniuk kell, élet-halál kérdése – hangsúlyozta a lány. Pali mesés gyorsasággal készült el, és rohant az Allee-ba a szokott kávézóba, amelyet mindketten kedveltek. Sári napszemüvegben és nyakig begombolkozva várta, ezzel is jelezve, hogy ő nem ér rá haszontalan fecsegésre, hisz oly elfoglalt. Pali abban reménykedett, hogy vele akar kibékülni.

– Te marha! – tette helyre később Orsi.

Így egyáltalán nem foglalkozott a baljós jelekkel. Megint. A csalfa optimizmus hamis illúzióiba ringatta magát, és gyanútlanul ment lépre.

Kiderült, hogy Sári nem békülni akar, hanem feltétlenül el akarta mondani Palinak, azaz inkább informálni szeretne volna, hogy gasztroblogger lesz. Pali felröhögött. Sári megütközve nézett rá.

– Főzni sem tudsz – jegyezte meg Pali –, és csak McDonald’s kaját eszel.

Sári levette a napszemüvegét. Majd mély levegőt vett és kifejtette: Pali mellett gasztrovakságban szenvedett, ugyanis vele az evést komplexusként élte meg. Tudniillik a táplálkozás nem azonos valamiféle civilizálatlan bárbar habzsolással, amikor is magunkba tömünk mindent, ami a hűtőben fel-

lelhető, hanem inkább olyan társas esemény, ahol a szofisztikált ízlésű vendégek alkotó zsenik kreatív gasztrokreálmányait kóstolgatják. Ismeri Pali a rántott bodzát tavaszi gyógynövényesalátával? Természetesen nem ismeri – dohogott Sári. Ha Pali támogatta volna őt abban, hogy ráeszméljen: a világ sokkal több, mint zsömlébe préselt húsgombóc, akkor neki nem kellett volna egyedül végigmennie a felismerés rögzös útján.

– Vegán gasztroblogot fogok írni – mondta Sári.

– És ez hogy jutott eszedbe?

– Hollandiában vadkacsavadászaton.

Pali már csak azt nem értette, mi köze neki ehhez az egészhez, és főleg, hogy ez mitől élet-halál kérdése. Sári indignáltan tette fel a napszemüvegét. Természetesen arról van szó, vetette oda, hogy Pali méltatlan viselkedése ellenére ő továbbra is szívén viseli a férfi emocionális és intellektuális evolúcióját. Az ő érdekében igyekszik gondoskodni arról, hogy tovább tudjon lépni onnan, ahol látszólag végképp megrekedt.

Pali csak ekkor esett pánikba. Érezte, hogy nagy baj van: fuldoklik, nem kap levegőt, és erős nyomás van a fejében. De nem ez a lényeges. Hanem az, hogy felismerte: a balgaság hullámai összecsaptak a feje felett. Szó sincs arról, hogy erről Sári tehetne. Egyedül saját magát hibáztathatja mindenért.

Hazament, kitakarította a lakást, megfürdött, vacsorát készített, és aztán leült befejezni egy cikket, amelyet három hónapja elkezdett. Még aznap este el is küldte. Fáradtan zuhant be az ágyba – amelyet előtte újrahunzott. Másnap újjászületve ébredt fel. Teljesen új fényben látott mindent. Főleg Sárit és a vele való kapcsolatát. Így aztán amikor a lány átküldte az első blogbejegyzését a saját fejlesztésű vegánhamburger receptjével, csak nevettek Orsival, és nem tulajdonítottak túl sok jelentőséget sem a vegánságnak, sem Sárinak.

De ebből is látszik, hogy Pali mindig alábecsülte a lány képességeit – ebben volt némi igaza Sárinak. Ugyanis amikor már a legjobban érezte magát: ontotta a cikkeket, bejelentkezett három konferenciára minden meggyőződése ellenére, és Orsi rábeszélésére elkezdett biciklizni, amit ráadásul a kezdeti nyögvenyelős indulás után idővel már élvezett is, ügyesen tért ki a nagymama örökös unszólása elől – miszerint intézkedjen már a család becsületének ügyében. Aztán egy nap megint felhívta Sári, mintha semmi sem történt volna.

– Mikor megyünk Orlandóba? – kérdezte minden átmenet nélkül.

Pali semmiféle elfogadható választ nem tudott erre adni, mivel fogalma sem volt arról, hogy oda készülnek. Arról meg végképp sejtelve sem volt,

hogy együtt akarnának utazni. Sáriból közben persze ömlött a szó. Hogy neki jár ez az út, hiszen már évek óta könyörög érte, mert minden vágya, hogy eljusson Disneylandbe, és Pali ne jöjjön azzal az ócska kifogással, hogy Disneyland Párizsban is van, mert össze sem lehet hasonlítani a kettőt. Nem beszélve arról, hogy Orlandóban van a Harry Potter park, amelyet tizennégy éves kora óta szeretne meglátogatni.

Pali olyan fejlődésen esett át, hogy eszébe sem jutott hebegni-habogni, hanem szó nélkül letette a telefont, majd gyorsan kikapcsolta, hogy Sári azt higgye: lemerült.

Rohant Orsihoz, hogy vészhelyzet van, és azonnal derítse ki, milyen környezeti katasztrófa váltotta ki Sáriból az utazási vágyat. Az unokatestvére csak legyintett. Kiderült, már mindent tud, mert Sári megint mindenkit értesített érzelmi életének legújabb fordulatáról, miszerint be kellett látnia, elhamarkodottan döntött (erről a saját blogjára feltett videóban értesítette a nagyérdeműt), de Pali – élete szerelme – nagylelkűen meghívta a floridai Orlandóba, ahol új alapokra helyezhetik majd szerelmüket – Sári szerint. Pali homlokán kidagadtak az ütőerek, úgy érezte, egy perc, és leáll a szíve. Csak egy dolog jutott eszébe: ha a tenger veszélyessé válik, azonnal hajót kell építeni. Maga sem értette, honnan jött ez a metafora.

– A bicikli – hörögte. Orsi nehezen értette meg, hogy kölcsön akarja kérni a biciklijét, mert Sári elől világgá fog kerekezni.

– Nem lenne egyszerűbb nemet mondani neki? – értetlenkedett Orsi. De mit tudhatta ő, milyen ragacsos, érzelmi csápjai vannak Sárinak, így aztán nem volt kérdés: a menekülés az egyetlen és leghathatósabb megoldás.

Rohant haza, ahol kapkodva dobálta be a dolgait a hátizsákba teljes öszevisszaságban, így aztán nem csoda, ha a biciklisnadrág mellé bekerült a nagyapjától örökölt frakk is, és valahogy cylinderben viharzott ki az állomásra, ahol oly feldúltan vásárolta meg a menetjegyét, hogy a pénztáros kisasszony elsírta magát.

A vonaton kapcsolta vissza a telefonját, ahol már legalább tíz nem fogadott hívása volt Sáritól és megszámlálhatatlan számú üzenet, amelyben azonnali visszahívást követel. Ő a nagyanyját hívta inkább:

– Nagymama, ez a Sári bóvli.

Áfra János

BOLYGATÁS

*„A romok a fejlődés magvai...
(ChatGPT)*

Az éberítő elrugaszkodás,
amint a táj közepébe hasít
a figyelem szárnycsapása.
Fészek bolydulása, ágak lendülése.
Megismerni az embert a jajgatásról,
ahogy morzsolni kezdi magáról,
és beleaprítja kérges szavakba
e súlyokat, majd a béke reményével
határt szab a lombsurrogásnak is.
Az én szavam, az én akaratom,
az én ígéretem – de bátran
megtagadom bármelyiket,
hogy célt találjon bennem
a boldog tervezetlenség,
és szabadon bolyonghassak
a történetnélküliség erdejében,
ahol nincs kikényszerítve
a vége semminek.

VÉDŐBESZÉD

Megint én vagyok, bár nem tudom, hogy egyáltalán meghallgatod-e valaha ezeket az üzeneteket – elég régóta csend van. Már nem számolom a napokat. Talán tíz év, de az is lehet, hogy csak egy hónap telt el azóta, hogy leszálltam a vonatról. Hajlott hátú, öreg falak vesznek körül. Egy tízemeletes tömbház földszinti lakása választ el a kint leselkedő világtól. Általában lehúzva tartom a rolót. Két mátyásmadár krárog a lakás egyetlen ablakával szemközti bokor ágain, minden áldott reggel. Kifigyelik az ételt a számból. Mindegy is, hiszen amint a nyelvemet éri, szénné morzsolódik, legyen az bármi. Valószínű, hogy most értetlenkedve nézed, hogy mi ez a monoton szöveg, mintha az egészet olvasnám. Az a helyzet, hogy nem akartam összevissza beszélni hangüzenetben, mint a legutóbb, úgyhogy leírtam, és most felolvasom neked. Én csak így tudok beszélgetni. Tudod, hogy sose ment nekem a beszéd. Szóval, hol is tartottam? Ja. A szomszédok jórészt láthatatlanok. Van egy nő a folyosó végén. Már nem is nő, csak összegörnyedt, ottfelejtett múlt. A gyerekek félnek tőle. Emlékszel még a gyerekkorunkra?

A látszani vágyó anyára, ahogyan küzd a kilóival, csavarja a porral teli dobozok tetejét, kanalazza, tömi magába csak úgy, magára. Majd egy kis időre eltűnnek a dobozok, és olyankor jön a szomorúság. A rúzs mindig egy árnyalattal eltér attól, ami éppen népszerű. Majdnem szép a szája. Kicsi. Vékony. Mellényt hord, ami amúgy tetszik. Mindig puha, amikor hozzábújunk. Mindig megyünk valahova. Boltba, barátnőhöz, fürdőbe, a rokonokhoz, a nagy tenyerű nagymamához megyünk. Amikor a családhoz utazunk, olyankor mindig apa vezetett, emlékszel? Cranberries ment kazettán, és mi kórusban üvöltöttük a zombit. Kivéve apát. Apa csendben volt. Ő sosem próbált semmilyennek látszani. Nem is kellett neki, hiszen ő akkor is látszott, amikor leginkább eltűnt volna. Mint egy karó. Sosem értettem a komorságát. Mindig ugyanazok a párbeszéddek. Boldog vagy? Igen. De biztos? Miért kérded, ha mondtam, hogy igen? Lehet, hogy csak a szemöldöke teszi. Családi vonás. Lehet, hogy belül folyton mosolyog, csak eltakarja a külleme. Lehet, hogy végig, mindenki félreértette apát. Ez szomorú. Bocsi, lejárt az előbb az idő. Nem tudom, mennyit hallottál. Apáról beszéltem. Hogy nem tudtuk sosem, hogy mi van benne. Visszatérek ide, erre a helyre,

amit jelenleg otthonnak nevezek. A földszinten negyven lakás található. A közvetlen szomszédom kutyát tart. Elég nagy állat. Na. Várj! Kopognak.

A szoba kicsi. Nem telik sok időbe, ameddig Ágnes az ágytól az ajtóig ér. Talán hat vagy hét másodperc. Tényleg nagyon közel van. Nem. Nem kopogtak. Csak megint valami hülyeség játszik az agyával. Megint valami hülye megézés kopogtat. A kutyás szomszédnál ugatás hallatszik. Kilép az ajtón, majd elindul a sötét folyosón, a földszinti bejárat felé. Most már tisztán hallatszik. Nem először hallja, valahogy sikerült mindig olyankor beléjük botlani, amikor ezt csinálják. A nő hangja csak kicsit más, mint amikor pár héttel ezelőtt valamennyi bor után harcolt valami klímaizéért a konyhában, a kanapén. Most is csattog a nyelve, és kicsit rekedt a hangja. Vele ellentétben a férfit alig hallani, pedig már csak egy vasajtó választ el egymástól. Ő azt mondja, csak akkor érdemes beszélni, amikor az embernek tényleg fontos a mondanivalója. Mondhatni, jó ismerősök. Néha meghívják magukat hozzá. Ő csak egyszer járt náluk. A tömbház alatti vegyesboltban ismerkedtek meg. Az ember nagyon sokat megtudhat a másiktól, ha majdnem naponta látja a kosara tartalmát – poénkodik a férfi, majd a kezét nyújtja. Nem egyoldalú a barátság, csak nagyon ködös.

Előlépek, és most nemsokára kinyitom az ajtót. Megint magamban beszélek. Gyakorolnom kell, mert most azt hiszem, szükségem lesz a hangomra. Már biztosan emlékszem, hogy ez már sokszor megtörtént. Itt a lépcsőházban is láttam, vagy csak hallottam a folyosóról, nem tudom. A konyhában is, két mondat között hirtelen minden a levegőben maradt, a cigaretta hamuja még vörösen parázslott közöttünk. A hamutartónak szánt pohár a földtől néhány centiméterre. A férfi orra éles és hosszú lesz, ahogy a szeme egyre sötétebb színt ölt. Csak egy dühös villámlás, aztán minden a régi. Nem tudom megmondani, miért késem le mindig ezeket a pillanatok. Amikor észre kellene venni valami fontosat. Elég a beszédből. Nyitom az ajtót, és akkor meg kell szólalnom. Hangosan.

Fejezd be azonnal! Hívom a rendőrséget. Ez már halkabbra sikerült. Egy olyan embernek nehezére esik kiabálni, aki még az orvosát is csak azután hívja fel, hogy hetekig rágja magát rajta.

Ki van ott? Mégis miről beszél, milyen rendőrségről.

Nincsen semmi baj, csak egy kicsit sokat ittam, azt hiszem. A nő hangja ismét a kedves szomszéd hangjává simul, aki megkérdi, hogy vagyok, egy kedd délután.

Én nem akarok zavarni, de azt hiszem, kiabálást hallottam, és nem vagyok biztos benne, de talán valami mást.

Jaj, hát te vagy az? Mi ez az egész rendőrséges duma? Gyere már ki a fényre, nem lehet így beszélgetni. Ágnes közelebb megy. A postaládák előtt ott áll a két jó ismerős. Mindkettő zilált, de valami még ott rezeg a levegőben. A férfi átkarolja a nőt.

Ne haragudj, hogy felköltöttünk, tudom, hogy ilyenkor már aludni szoktál. Tudod, mi csak elmentünk szórakozni, és egy kicsivel többet ittunk. A nő csak mosolyogni próbál mellette. Valamit nem veszek észre?

Ágnes bizonytalanul áll. Mint egy gyerek, a szülők veszekedése közben. Mintha nem tudná felmérni, hogy valóban magas volt-e a hangerő, vagy csak azért hallja úgy, mert ő még nem ismeri eléggé a világot. Mint a kutyák. A kutyák is hangosabbnak hallják a zajokat.

Bocsánat, én azt hiszem, nem feltételeztem semmit, csak én azt hittem, én azt hiszem, veszekedtek – mondom, és folytatnám, de a férfi a szavamba vág. És ha netán veszekedtünk is, az mióta a te dolgod? Ne haragudj, hogy így beszélek, de nem szoktam hozzá, hogy valaki csak úgy becsörtet a magánéletembe. Még mindig mosolyog, de a száját mintha szét akarná valami belülről feszíteni. Folytassam?

Nem akartam zavarni, én csak azt szeretném mondani, hogy talán nem kellene ennyire erőteljesen. Figyelj, talán ne szorítsd annyira a vállát, látom, hogy fáj neki! Úgy értem, hogy – nem tudom folytatni, a szavamba vág, ahogy általában mindenkinek.

Késő van, ez a két felnőtt ember éppen aludni menne, de útközben fel-fele akadt egy kis megbeszélőnivalónk. Ezt hallottad, most pedig menj már aludni, vagy ahova akarsz.

Ágnes egyenesen a nő szemébe néz. A nő szemébe nézek, és tőle is halalani akarom, hogy távozzak. Látom, hogy a férfinak még mindig mozog a szája, de most nem hallok semmit. Furcsa, de még a nevüket sem tudom. Amikor lekönnyörögték magukat egy üveg borra, politikáról beszéltünk, és az állásomról. Aztán már csak a férfi beszélt, és a nő nevetett valamin, és akkor a hamu mindent beterített. A férfi Ágnes felé közelít, megragadja a karját. A szoborrá változott nő ekkor életre kell, és ordítani kezd, fröcsög a szája, hogy hagyd békén!

Mit bámulsz? Mit bámulsz, te szerencsétlen?!

Az olyanok, mint Ágnes, ilyenkor nem beszélnek. Nem állnak ki magukért, és nem állnak szembe a másikkal. Általában utat törnek a könnyek, aztán csak tűnj el a másik szeme elől. Vele is ez történik, közben pedig elkezd köpködni a különböző trágár szavakat, amik még az apjától ragadtak rá. Az erőszakra ritkán kerül elő a jó szó.

Mára már nincs több üzenet. Csend és szégyen ragad a kilincsre, ahogy Ágnes belép a lakásba. Nagyon fáradt. Magára teríti a kutya szünni nem akaró nyüsztését, és végtelennek tűnő rémálomba ringatja magát.

PATKÁNYFÉSZEK

Szörnyek márpedig léteznek. Keresztutaknál állnak, vihart kavarnak, vagy gonosz tréfákat űznek a halandók hitványságából. Tudom, mert valaha én is egy voltam közülük. A történetem egy távoli helyen kezdődött. Eleinte azt hiszem, hogy még nem pontosan értettem, hogy mit is csinálok. Óvatosan léptem át az utcákon heverő szeméthegeyeken, ismerős barátként szívtam magamba az emberi ürülék és rothadás bűzét. Míg régen öntudatlanul léteztem, most pontosan értettem a működésem mozgatórugóit. Később külsőt is választottam. Először egy fiatal lány arcát vettem el – amit most újra viselek –, akinek a testét már teljesen elcsavarta a fájdalom. Később, amikor már éhessé tett a hatalom, és megéreztem magamban a folyton tenni vágyó gonoszt, elindultam, hogy megtaláljam annak a tökéletes képmását.

A város kikötője mindig is hangos volt. Szébb napokon a nevetés, a verekedés és a parancsszavak formálták a hely partitúráját. Mindenki sietett valahová. A tenger isteneinek szólamai ide-oda mozgatták az embereket, családokat raktak össze, és szakítottak szét. Megjelenésem után viszont minden megváltozott. Minden lelassult. Az emberek a földön kúsztak, megbénította őket a félelem és a láz. Jajveszékélés, nyögés és ordítás. Csontvázak dobálták a hullákat a halászhalókra, puffadt testek úsztak a vízen, félig átlátszó kutyák lakmározták a láztól égő életeket. Ahogy sétáltam, macskák és patkányok szegődtek mellém, ők nem féltek tőlem. Mások haldoklása sosem okozott örömet. Nem a halál volt az, amiből táplálkoztam. Csupán egyetlen dolog hajtott. Az a pillanat, amikor az ember már tudja, hogy nincs semmi, amit tehetne a halál ellen. Amikor a sötétség először megmutatja magát a gazdatestnek.

Azon a reggelen, ahogy végigsétáltam a rakparton, hirtelen egy kéz tapadt a lábfejemre. Nem szoktam ahhoz, hogy mások érintsenek meg először. Lenéztem, és egy csúnya vénasszony nézett vissza rám. Elöl csak két foga volt, fekete szeme kegyetlenül belém szúrt. Arca gyűrött volt, és érdes, mint a barázdás föld egy hosszantartó szárazság után. Gonoszan mosolygott

rám. A láz már az eszét vette, nehezen kapott levegőt. Lehajoltam hozzá, körmeimet mélyen a húsába nyomtam. Néhány perc múlva már az ő arcával hagytam el a várost, egy fejvesztve menekülő hajó fedélzetén.

Nagy utat tettem meg, és nagyon régóta vagyok már úton. Érzem, ahogy a lábam átsétál egyik évről a másikra, néha tétován meg-megállva egy-egy óra biztonságán. Elég is, ha csak állok, és velem változik meg a világ, tűnnek el emberek, és kerülnek elő újak.

Legutoljára egy furcsa, lápos településen engedhettem szabadjára az erőmet. A járvány halovány mása támadt az emberekre, én meg kínlódva, tombolva próbáltam újraéleszteni a tüzet, amit mások a magabiztosság fegyverével oltottak ki. Aztán hirtelen vége lett. A világ megtelt a fertőtlenítő szagával. Egyre többen váltak megrögzött szolgálivá a tisztaságnak. 1910. január – az első emberi hang a rádióban. 1926, az első televíziós adás. Távolbalátó készülék, így hirdették. Reklámok. Ragyogó bútor, derűs a ház. Nők milliói borultak térdre a ház uralma előtt, és csak mostak, sikáltak, töröltek, spricceltek, megállás nélkül, míg végül sikerült engem véglegesen eltüntetni. Nem. Eltüntetni azért mégsem. Lehúztam magamról a vén, ronda banyát, és egyszerű, csúnya, fekete szemű lány lett belőlem. Eldobtam magamtól a hatalmat, amelynek segítségével gyermek- és felnőttkéz a kézben rettegett. A fekete halál már csak egy korszak megjelölése volt, és nem létezett már Čuma sem, csak a mesékben. A nevem is elveszett. Nem. Elástam. Csúnyácska. Csúnya. Csúfocska. Miután ideköltöztem, azt hiszem, már nem is érdekelt, hogy hű legyek ahhoz a teremtményhez, aki rendeltetészerűen én voltam, akinek lennem kellett volna.

És most itt vagyok, ebben a nagyon csendes, nagyon átlagos városban. A hely, ahol dolgozom, csak azoknak válik láthatóvá, akik a hajnal első óráiban a lelkiismeretüket szeretnék leégetni. A város szívében egy láthatatlan pont, négy asztallal, tizenhat ülőhellyel. A tegnapi reggelt négyen indítottuk. Én, az idős hölgy a fiával és a Szappanos. Akkor kapta a nevét, amikor egyik délután egy részeg munkásnak elege lett a felé irányuló trágárságból, és megfenyegette, hogy kimossa szappannal a száját, erre meg mindenki röhögni kezdett, és folyt minden tovább a maga medrében. Ilyen ez a közönség. Nem esnek egymásnak. Férfi és nő között nincsen nemi vágy, obszcén megjegyzés. Kivéve talán az öreg hölgyet és a fiát. De arról senki nem beszél. „Mondd csak, szívem, mikor hozod már nekem azt a konyakot” – kérdi az anya minden egyes reggel. „Hagyjad már, anyukám, hadd ábrándozzon.” Lassú voltam. Talán a világ leglassúbb felszolgálója. De már megszoktak.

Az emberek itt nem akarnak senkit sem megváltoztatni, cserébe pedig elvárják, hogy te se szöld meg őket a furcsa szokásaik miatt.

Szappanos aznap reggel korábban érkezett a szokásosnál. Lefelé nézett, a megszokott zavart tekintetben most ott lapult egy régi ismerősöm, a félelem. Próbáltam átvenni valami kis foszlányt az emlékeiből, de szemkontaktus nélkül kevésre mentem. Berobogott a pulttal szembeni asztalhoz. Ahogy leült volna, a csontos teste beleütközött a bútorokba, oldaltáskáját elfelejtette levenni, és most ott lógott otrombán a vállán. Folyton elfelejti, hogy nem lehet bent dohányozni. Nem hibáztatom. Ezt a kis helyiséget olyannyira átittatták az évek füsttel, hogy valószínűleg, ha még egy évszázadon keresztül itt maradnék, akkor is érezném. Szappanos nem szép nő. Fogazata hiányos, haja gyéren és ápolatlanul lóg a fején. Idegesítően sovány, és mindig élénk színű ruhákat hord. Egy régi telefonon hívogat folyton valakit, sokszor a férjét, néha valamelyik szeretőjét, vagy a férje szeretői közül valamelyiket. Amikor a férje börtönben van, olyankor csak bámulja a telefon fekete-fehér képernyőjét, és kiabál. Az öreg hölgy és a fia ilyenkor rosszállóan néznek fel rá, zavarja őket az újság olvasásában. Az anya hangosan olvas, teletűzdelve kommentárokkal, amelyekre lelkes bólogatást kap kisfiától, aki mellesleg tavaly töltötte a harmincadik évét. Szappanos, rendes nevén Klára a velem szemben lévő asztalnál ült. Csendben voltunk. Én nem kérdeztem, ő nem kért semmit. Az óra fülsüketítően kattogott. Az anya monoton hangjára dallamosan válaszolt a fiú hümmögése. A pulttól balra, a falon egy hatalmas, jócskán rozsdás tükör állt. Ha tehettem, elkerültem, de akkor megfélemedkeztem magamról, és odanéztem. Közelebről nézve az jutott eszembe, hogy nagyon hasonlítok a szemben ülő vendégemre. Kivéve talán, hogy az én arcom meg az orrom nem volt vörös, hanem hófehér. És az ő szeme meleg barna, és tudom, láttam, hogy gyermekkorában gyönyörű fogsora volt, és szép, hosszú haja. Ha elég sok ideig nézek az ember szemébe, akkor még a csecsemőkori arcukat is láthatom. Én akkor is így néztem ki, amikor ő meglátta a napvilágot abban a koszos kórházban, és teli szájjal bömbölt, hogy tegyék vissza, hogy ő nem ide akart megszületni. „Hallod, te Csúnya. Van neked rendes neved?” Érdekes, mióta itt dolgozom, még senki nem kérdezte tőlem az igazi nevem. Nem várja meg a választ. „Láttam, hogy az előbb megnézted magad a tükörben. Tudod, kicsit úgy nézel ki, mint én. Nem gondolod?” Erre az anya is felpillantott az újságjából. Én, hogy megtörjem a várakozást, amit a válaszom hiánya okozott, kivettem az italokat. A pultnál nem volt szék. A tulaj ragaszkodott ehhez. Nem győnni kell a kocsmába járni. Szappanos elővette a telefonját.

Már el is felejtette, hogy választ vár tőlem. Újrakezdődött a szitkozódás. Éreztem, hogy ez most erősebb lesz, mint a megszokott. Nem tudtam lenni a szemem róla. „Te is mit bámulsz? Hagyjál már, te Csúnya.” Hirtelen felkapta az asztról a hamutartót, felállt, és elindult felém. „Nagyon hasonlítasz rám, tudod? Ez nem tetszik nekem!” Az anya kajánul szemlélte az eseményeket. Engem az emberek teremtettek, legalább másfél évezreddel ezelőtt. Félték tőlem. Most pedig egy alkoholista nő egy hamutartóval fenyeget engem egy koszos kocsmában. Rám vetette a tekintetét, én pedig újra belenéztem a múltjába. Megint ott volt a barna hajú kislány. Az édesanya dühösen szólította, ő pedig egy fa tetején rejtőzött előle. A félelem és az izgatottság keveredett az arcán. Gyönyörűnek találtam. Még mindig ott van bennem az erő. Az emberekben lakozó igénytelenség és mocsok teremtett. Ez a hely pedig tele van kórokozókcal, férgekkel és patkányokkal. Még utoljára belenéztem a kislány szemébe. Kár, hogy nincsenek érzéseim. Szappanos szemében rémület tükröződött. Elkezdett izzadni, és még vörösebb lett a bőre. Habzó vér kúszott fel a szájából, megállíthatatlan köhögés tört rá. Amikor a mentősök megérkeztek, már nem élt. Most megint úton vagyok. Követem a pusztítás szagát, táplálkozom belőle, és újra hű leszek Čumához, a fekete szemű, görnyedt hátú halálbanyához.

Farkas Gábor

[SZIKLAFOLT ÁRNYÉKBAN, FÉNYBEN]

A közönség olcsó varázslatra vár.
Olyasmire, mint a fénnel telt jászol,
vagy mikor újkori messiást játszol – –
Ahogy némából tör fel a hang, ha már
fölé ért a kegyelem, és csillagot
zeng – nem is akármilyet –, úgy rímelsz te
a létbe szorult apró végtelenre
(mint az untig ismételt varázslatok).

Tavaly elborult a fa, gurultak a
színes gömbök, és ránk omlott az ünnep.
Távolodunk. Adventek csendesülnek
mögöttünk, de hallom, ahogy éjszaka
bensődben rezzenéstelen grimaszol
valami egyszerű, bársony-sima soul.

Egy lövedék az éjszakán átoson,
és oldódnak a megsebzett gesztusok.
Kérdéseidre már régen nem tudok
válaszolni. A versbe szótt fájdalom
kontúrján átizzik a létállapot.

Hol árnyékban, hol meg fényben, ha látszol,
kezdődik és múlik minden magától.

Elrettent – akár a meglőtt állatot –,
hogy a lehetetlenség megtestesül,
minden vakság, illúzió. A sebet –
hogy ne lásd – inkább elfedem. Ha lehet,
életfogytig rejtem, mi van legbelül.
Mert mindegy, hogy a lövedék kié volt –
rakétafényben a lemergi égbolt.

Búg a háttérben, mint rezgő szalmaszál
a köddel áztatott télszagú éjjel –
ölel és taszít, ahogy aktust érlel
a tétova érintés. Akár a táj,
a többes szám első személyű magány
nyújtózik a térben. Omlik az éjjel,
minden lélegzeted egy-egy katéter
a finomra csiszolt sziklafolt falán.
Kitárulkozva is rejtve maradsz már
bennem, ontológiád sem hagyod kint.
Bár *sebed a világ*, mégis maradnál.

Ringva az univerzumnyi fölényen
fölénk feszült didergő csillagok, mint
perecek, domborodnak a sötétben.

DÉMENOTAR

„Megszökött”, nem ment iskolába Démenotar, az apját még aznap hívták a rendőrségre, mert az Aranykorszakból nem volt miért megszökni, de nem is volt szabad, és az útleveleket úgy álltatták ki, hogy biztosan visszatérjen az elmenő, otthon maradt a család fele, a vagyontárgyak, még anyja arany karikagyűrűjére is rákérdezett a szekus, hogy az nevetve válaszolta, a saját keresetükből vásárolták, de hazudott, az anyja adta oda a kevés aranyat, az ő nagyanyja, még dédanyjától maradt, fülbevaló, mit aztán egy ismerős ékszerész beolvasztott, hozzá is tett egy keveset, s megszületett a két gyűrű, kemény pénzért, bennük felirattal, örök hűséggel, mely tartott is egy életen át, bármilyen távol is voltak egymástól; megszökött, mondta az iskolában Démenotar, és apja napokig kézzel-lábbal magyarázta a rendőrségen, hogy a felesége csupán látogatni ment Magyarországra, Magyarország amúgy is kommunista állam, nem ellenség, „dar nici prieten nu este”, jegyezte meg a tiszt a Carpați cigaretta mellől, füstszűrő nélküli cigaretta volt, rúgott, mint a féléves csikó, ezt szívta a milícia, a szekusok, vedelték melléje a szilvapálinkát; „de nem is baráti”, mondta a tiszta, és az apa öt napon át, míg felesége haza nem tért Erzsike nénitől, aki Budapesten lakott, aki a család elszármazott tagja volt, még 1956 elején menekült el Romániából, az 1980-as évekre valamifajta szentje lett a családnak, aki a magyar jólétben és szabadságban él, aki, ha kedve tartja, elmehet Bécsbe, vonaton vagy a Dunán, ahogy a kedve tartja, bármikor meglátogathatja a Magyar Nemzeti Galériát, az Országos Széchényi Könyvtárat, átmehet a Lánchídon, sétálgat a Gellérthegyén, csak haza nem jöhet, de minek is tenné, nincs már itt semmi, csak éhezés, hideg, sötét, hogy Démenotar télen a gázrózsák fényénél tanult és melegegett, szerencsére tudott anyja gázpalackot szerezni, aztán apja megelégette a helyzetet, és a háromszobás lakást bekábelezte, és az építőtelepről elcsent akkumulátorokat elhelyezte a kamrában, és kivilágította a lakást, halványan ugyan, de kivilágította, és az akkumulátorokat napközben az építőtelepen töltötte fel, amikor éppen volt üzemanyag, amikor éppen nem látták, de nem is akarták látni, mert sorba álltak az osztályvezetők a maguk akkumulátorjaikkal, napi két óra jutott mindenkinek, és közben káromkodtak, mert az akkumulátorok nehezek voltak, és közben kacagtak, hogy azért nincs este villany, hogy lássák, hogy nincs; és Erzsike nénihez látogatott ki a

család, már aki tudott, akit elengedett a román állam, szigorúan két évente egyszer, és tilos volt könyvet, újságot, forintot, aranyat hozni vissza, de Démenotar mégis kapott könyvet az Országos Széchényi Könyvtárból, ahol ingyen osztogatták a könyveket, a leselejtezett példányokat az erdélyi magyaroknak (Kőszegi Imre: *Összkomfortos Robinson*), és alig hitte el, hogy egy darabka Magyarországot ölelhet magához, a Delfin Könyvek sorozat egyik példányát, könyvet, mely egy olyan sorozatnak volt a *tagja*, amely több száz ezres példányszámban jelent meg, és kapkodták országon belül és országon kívül, és kapott egy IPM magazint is, amelyet valójában a KGB jelentetett meg, az óriási példányszámú újság óriási profitot termelt, amiből fegyvereket vásárolt a KGB, és forradalmakat pénzelt, bizonyítva ezzel is, hogy az írott szó – fegyver.

„Megszökött”, mondta Démenotar, és a román tanár, aki magyar volt, jelentett is, és apja öt napon át járhatta a rendőrséget, amíg az anyja haza nem jött, hozott Mackó sajtót, kerek rágót, könyveket, néhány újságot, de forintot is, amit gondosan elrejtettek, mert a szülők még mindig remélték, hogy visszakerül Erdély a jogos gazdájához, lesz itt még magyar világ, és ezért hatodikos koráig Démenotar is nacionalista volt, és románul tanulta a földrajzot, a történelmet, és a szünetben verekedett a román diákokkal, volt, hogy négyen is megtámadták, a földre verték, ott rugdosták, szakadt az egyenruhája, a tanárai szidták, mert nem vigyáz magára, csak az a nyomorult pingpong, hogy annyit szaladgálnak az asztal körül, hogy elesnek, és lám, mi lesz, szakad a piros-sárga-kék szalaggal szegélyezett pionírnyakendő, amit utált, *otthon feledte*, vagy csak egyszerűen eltépte, szaladgálnak az asztal körül, elesnek, mert a román diákok veréséről említést sem tettek, a vegyes nemzetiségű iskolában elképzelhetetlen volt a román diákok bántalmazása, legalább annyira, mint az önálló magyar nyelvű iskola, és Démenotar gyűlölte a románokat, és nem tudta, miért gyűlöli őket; aztán egyszerre elege lett a gyűlöletből, és nem volt több verekedés, nem volt több csúfolódás, igaz, nem is barátkozott velük, mert románul nem tudott, bár élete első szavai románul hangzottak el, mert a gerincén kisebb daganatot találtak, melyet azonnal műteni kellett, és amíg Bukarestben volt, amíg megtörtént a műtét, addig román gyerekek között volt, és a mamá, tatá¹ szavak könnyen jöttek szájára, hogy apja–anyja nagyon meglepődött, amikor a műtét után érte mentek, mert nem maradhattak a kórházban, két hétbe is beletelt, amíg sorra került a gyermek, ezért nem maradhattak hotelben

¹ anya, apa.

sem, különben is mit esznek, mit isznak, hát haza kellett menniük; és a műtét után Démenotar úgy szaladt eléjük, mintha mi sem történt volna, és mondta: mamā, tatā. De alig pár év alatt mindent elfeledett, a román tengerparton, ahová minden kommunista munkásnak szakszervezeti jegye volt, már füttyögve társalgott egy román gyerekkel, akivel szoros barátságot kötött, együtt fogták a medúzákat, és egy vödörben szobájuk teraszán helyezte el a zsákmányt, ahol megbüdösödtek, olyan bűzt árasztottak, hogy a szüleik már-már más szobát kértek, ami ugyancsak kockázatos volt, hiszen a rendszer kritikájának minősült, mint akkoriban minden kritika általában, és az ajtóból lépett vissza apja az anyja hívó szavára: „Nézd ezt, Istenem, de förtelmes”, mondta az anyja, és csattant a pofon, és Démenotar sírt volna, de azért sem tette, mert tudta, hogy ölt, és hibás is ezért, és valójában a rendszer veri, nem az apja, nem az anyja, és anyja igazán ritkán pofozta, tehát jogosan tette, örült is, hogy nem az apja látta el a baját, mint nemegyszer a nappaliban, ahol az asztal körül szaladgáltak, az apja kezében nadrágszíj, és örült, ha nem a csatos végével tartotta, de erre igazán ritkán került sor, tényleg ritkán, például akkor, amikor dühében dróttal zárta rövidre a konnektort, és kiegészített a lépcsőházi biztosíték, az egész tömbházban elment a villany, de a másik, harmadik, negyedik ötödik tömbházban is, órákba telt, míg rájöttek, hogy a közeli transzformátorház egyik alkatrésze is megsérült, napokba, míg került hozzá alkatrész, és az apja istenesen elverte, és mélyen hallgattak róla, hogy miattuk nem volt villany, hadd szidja mindenki a rendszert, a rendszer már megszokta a szidást, talán akkor lett volna gyanakvóbb, ha nem szidják, ha hallgatnak, mert minden hallgatás és *elhallgatás* valójában a vég közeledtét jelzi, hiszen minden döntést csönd követ.

„Megszökött”, gondolta Démenotar, miután apja falfehéren jött haza a milíciáról, és kent le neki két pofont, egyik cigarettáról a másikra gyújtott, és aludni sem bírt, megszökött, mert nem bírja ezt az embert, ezt a rendszert, ezt az embertelen rendszert, és másnap olyat tett, mit még soha, ellopta a rábízott osztálypénzt, és megvásárolta az iskola melletti üzletből a *Tamás bátya kunyhóját*, rég fente rá a fogát, persze elloponi nem merte, miként nem merte elloponi a *Rahan*, a *Pif*, az *Alfa* magazinokat sem, melyek nagyon ritkán megjelentek az üzlet antikváriumi részében, az elvtárs göndörkés, disznóra emlékeztető arcképe mellett, mely a művei mellé volt állítva, sokat írt az elvtárs, elképesztően sokat, érthetetlen, miként volt ideje olyan rendeleteket kiadni, hogy holnap mindenki menjen sáskát szedni a mezőre, mert ellepik a termést az átkozottak, és öljék a patkányokat, az egereket, és Mao útmutatása alapján a madarakat is, mert eleszik a termést az emberek elől;

és ahhoz, hogy Démenotar megvásárolja Harriet Beecher Stowe könyvét, melyet egy zacskóba helyeztek az elvtárs egy művével, el kellett menjen a közeli mészárszékbe, ahol két kilogramm fagyasztott tengeri halat vásárolt, melyet már megrohadvá fagyasztottak, és be kellett mutatnia az üzletben a pénztárjegyet és a halat, és utána megkapta a könyvet, és aggódni kezdett, hogy miként fogja törleszteni 68 lejes adósságát az osztálypénzbe, melynek gondozásával Fodor Tamás osztályfőnök bízta meg, mert őt tartotta a legbecsületesebb diáknak az osztályban, aki nőnemű osztálytársai után sem szaladgál, hogy *fírolja*, vagyis erőszakkal tapogatja őket, így szerevezve meg első tapasztalatait a nemiség területén, s ugyanakkor bizonyítja is, hogy férfi ő már, kéremszépen; nem, Démenotar már régóta orvosi tanácsra maszturbált, és sokat olvasott, és most remegett, kezében Harriet Beecher Stowe könyvével, hogy mikor tudja visszatenni a pénzt, ad-e addig valamit a nagyanya, nagyapja, apjára nem számíthatott, mert az most a milíciával volt elfoglalva, de ki tudja, talán akad a fotel oldalában néhány lej, a párna és a karfa közé hullott, mint múltkor enyhén ittas nagybátyja zsebéből, és ha Fodor Tamás osztályfőnök csak két hét múlva kérdez rá az osztálypénzre, melyről heti elszámolást kellett tartania ugyan, de Fodor Tamás csak egészen ritkán tartotta meg az osztályfőnöki órákat, akkor minden rendben lesz, addig összegyűjti a pénzt. És a fotelben öt lejt talált, és másnap délután az osztályfőnök meghívta az osztályt fát hordani, ahol mindenki 15 lejt kapott, negyednap egyik rég nem látott, öregedő, gyermektelen nagynénje 25 lejt nyomott a kezébe, ami teljesen felvillanyozta, de remegése mégsem szűnt, miként is szűnhetett volna, hiszen valójában nem az osztálypénzért, nem a könyvért, hanem anyja talán örökkévalóságba nyúló hiányáért aggódott. Aztán szombaton, amikor nem ment iskolába, amikor a folytonosan cigarettázó apja mellett kuporgott a vállalati ARO terepjáróban, amivel a brassai vasútállomásra mentek anyja elé, és egymás kezét fogták, és pirkadt, és úgy érezte, hogy szúrja valami belülről a szemeit, de szúrta a ruhája is, és vágott az éles, hideg levegő, és a vállalati sofőr szája be nem állt egy pillanatra sem, hogy már az apja is megszólította, hogy „fogja meg a száját, Béla bácsi, a faszba is, öt napja nem hallottam az asszony felől, ha nem jön haza, hát felkötnék, vagy én kötöm fel magamat, s mehet a gyermek az árvaházba, kérem, ne haragudjon”, akkor belsejében egyszerre fagyott és lángolt valami megfoghatatlan érzés, és amikor a vonat közel négy órát késett, és a Nap dühödten égetett, és a peronon idegesen jártak fel-alá az emberek, mindenki cigarettázott, csak úgy dobálták a földre a csikkeket, tele volt csikkel az egész állomás, kész halmok voltak belőlük, melyeket akár meg is lehetett

volna mászni, ezek voltak a diktatúra tüdőrákot, szorongást, depressziót, alkoholizmust, magas vérnyomást, rabságot jelentő hegycsúcsai, és minden csúcson ott szorongott valaki vagy valakik, akikbe a külföld mássága most jégcsákányként vágott bele, „bár el se mentek volna”, gondolták, „minek elmenni, amikor... amikor...”, de az *amikor*-nál tovább nem jutottak, anynyi mindent kellett volna felsorolni, ráadásul bevánszorgott a gyorsvonat is, ajtajai kivágódtak, kirázta magából a szerelvény az embereket, tele lettek a peronok, széttaposták a csikkhegyeket, és néhány másodpercig semmi sem számított, csak a *találkozás*. Démenotar kezébe már az első másodpercben Negro cukorkát nyomott édesanyja, mentolos, fekete, torokkönyítő édes-ség, apja kezébe a bőröndöket nyomta, úgy szorította őket magukhoz, szótlanul forrtak egybe, akárcsak a peronon mindenki, ez volt a találkozás nesztelen, mozdulatlan *orgiája*, melyet csakis a szabadság és a rabság elegye tud létrehozni a hatalom vigyázó szemei előtt; és a következő pillanatban a fiú két százas bankót pillantott meg a peronon, a csikkek szőnyege alatt, gyorsan rálépett, és úgy tett, mintha cipőfűzőjét kellene megigazítania, a legócskább, de talán legjobb csel, és sürgősen a zoknijába gyúrta a pénzt, és abban a pillanatban eltűnt mindenféle szorongás, övé lett Harriet Beecher Stowe regénye, övé lett a tulajdon vére, mert ha apja felköti magát (és Démenotar mindenféle halállal való fenyegetést halálosan komolyan vett), és ő árvaházba kerül, ott majd a vérét veszik, ahogy szokás, mert kell a bukaresti rémnek, hogy megőrizze fiatalságát, erejét, zsenijét.

„S'má Jiszraél!”², mondta Démenotar, és egy követ dobott a folyóba, melybe majdnem belefulladt nyolcéves korában. Örvény nyelte el, ha egy román férfi nincs a közelben, ma nem dobta volna a követ a folyóba – a hajától fogva rántotta magához a férfit, s a fiú olyan görcsösen kapaszkodott testébe, mintha egybe akarna forni vele. „Linişteşte-te”³, ismételte a férfi többször is, ahogy partra vitte, de a halál közelsége nem engedte nyugodni Démenotart, a sokkos állapot több napig tartott. „Túlérzékeny”, mondta az iskola orvosa, és enyhe nyugtatót írt fel, amit anyja ki sem vett a patikából, mert „majd megtanul uralkodni magán, amikor jónak látja”, mondta csaknem dühösen, „nem szedetek vele olyan gyógyszert, ami magával viszi az agyát”.

² A Sema Jiszraél (héberül: S'má Jiszraél) egy zsidó ima, ami visszavezethető a 2. századig. Magában foglalja az 5 Móz. 6, 4-9; 11; 13-21 és 4 Móz. 15, 37-41 szavait. Kezdetre: „Halld, Izrael, az Örökkévaló, a mi Istenünk, az Örökkévaló egyetlenegy.” (Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Sema_Jiszraél)

³ Nyugodj meg!

„S'má Jiszráel!”, mondta Démenotar, és újabb követ dobott a folyóba a fulladás emlékének lerázására. A folyó két oldalán egy-egy mesterséges tó, ezért felülről úgy néz ki a táj, mint egy hitvány hímvessző, két herével, a bokrok, a fák a buja szeméremszőrzet. A magasan fekvő benzinkutaktól tisztán látszik e fejletlen, vég nélküli, groteszk nemi szerv. Ez a rét, itt kezdődik az a semmi, amit a városlakók nagy örömmel tettek magukévá meleg nyári napokon. Az egyik tóban fürdeni nem lehet, mocskos, iszapos, valamikor csónakáztak, vízbicikliztek rajta, a közepén található vendéglőből vásárolták a csaknem ihatatlan Familia üdítőket, literes kiszerelesben. A másik tó már tele emberrel, jó a vize, pedig azért született, hogy kitermeljék a kavicsot, melyet a pár száz méterre fekvő blokknegyed építésére használtak fel; az Olt töltötte fel vízzel a hatalmas gödröt, hogy így fedje el partjának sebét. Valamikor a negyed helyén nádas volt, a mocsaras föld kitűnő otthont nyújtott a nádnek, száraz szigetein tisztások voltak, itt zöldséget termeltek az emberek, hát ide jártak lopni a cigányok is, és kalandozni Démenotar és barátai is, és a cigányok egy alkalommal nagyon barátságosan közeledtek hozzájuk, és mire észbe kaptak volna, már a cipőjüket próbálták lerángatni a lábukról, de valahogy sikerült elszaladniuk, az egyik cigány egy fadarabot dobott a menekülők után, és a fa telibe találta Démenotar tarkóját, mire elesett, elszedült, nem tudott felállni, és a cigányok elszaladtak, megijedtek, és a fiú sokkos állapotba került, vérzett a tarkója, majd lassan feltápáskodott, hazaindult, egész testében remegett, otthon az anyját kereste, és elmondhatatlan, jeges félelemmel látta, hogy anyja nincs sehol, de aztán a szomszédban megtalálta, Olgica néninél, akinek kékre festett haja volt, gyakran csúfolták, hogy nyáron is megfagy a feje, azért kék, és mivel meg van fagyva, megfagyott benne az ész is, pedig Olgica néni kedves volt, nyugodt volt, cukrot is adott nekik, férje gyakran javította meg játékaikat, mert mindenhez értett, tévéjavítástól autószerelésig, ezért értelemszerűen sok mindent elrontott, de ezért senki sem szidta, mocskolta, mert mindig tudott ajánlani egy szerelőt, aki aztán tényleg megoldotta a problémát, és Démenotar majdnem ajtóstól ment be Olgica néniék lakrészébe, és anyja ijedten vette észre, hogy a gyermek alig kap levegőt, sokkos állapotban van, több óra kellett, hogy magához térjen, elmesélje a történeteket, és akkor megígértette vele, hogy többé nem megy a rétre, gyerekeknek veszélyes hely az, ott kitelepített cigányok laknak, akik mindent ellopnak, nincs munkahelyük, egy elhanyagolt, régi tömbházban élnek, ahol néha kikandikál a ló az emeletről, egyik szobában tüzet raknak, egy másikban krumplit próbáltak termesztetni, mit ezeknek civilizáció, nem is akarnak semmit, mondta Olgica néni, de hogy is akarhatnának, ha nem

tudnak semmit, és nem értenek semmihez, mondta Démenotar anyja, de jó lett volna, ha még élt volna egy keveset Hitler, mondta Olgica néni, és Démenotar nem tudta, kiről beszél, Nyiszli Miklós könyve később jutott el hozzá, az is a szomszédoktól, mint oly sok könyv, és első olvasatra nem is értette a haláltáborok, Mengele kegyetlenségét, évek múlva ismét elolvasta, és akkor fogta fel, miről is szól a könyv valójában, és évek múlva, amikor első novelláskötete megjelent Nagyváradon, ahol Nyiszli is élt egykoron, olyan emberekkel találkozott, akik ismerték Nyiszlit, és nem kedvelték, mert engedelmessé tették Mengelének; szürreális és borzalmas volt, ahogy elment szerkesztője házába, melynek oldalára emléktáblák voltak helyezve, hogy hány zsidó halt meg és hol, mert a ház lakói zsidók voltak; „igen”, bólogatott a szerkesztője, „anyám, apám a haláltáborokból jött haza, apám annyit kérdezett az állomáson: megvársz?, és anyám mondta, hogy igen, és mindig úgy hittem, hogy a szerelem mentette meg őket, a szerelem miatt vagyok én is itt, mert előbb anyám jött haza, és minden reggel kiment az állomásra, várta apukámat, aki két hét múlva érkezett, „soványak voltak mindketten, mozogni is alig bírtak, de még azon a héten összeköltöztek, összeházasodtak, de még éveknek kellett eltelniük, mire annyira megerősödtek, hogy megfoganhattam”, fejezte be a szerkesztő a rövid történetet, és megígértette Démenotarral, hogy soha nem írja meg, és Démenotar annak ellenére, hogy könyvtárnyi könyvet olvasott el a második világhégeről, a holokausztról, először érezte, hogy kézzel fogható közelségbe került valami annyira szörnyű, ami túltesz azokon a rémálmokon is, melyeket *Veronika, a fegyencbáró asszonya* ponyva elolvasása okozott kamaszévei elején, vérgőzös könyv volt, tele hihetlenebbnél hihetlenebb történetekkel, morfiumfüggőséggel, majom és ember közti mirigycsereikkel, orgiákkal, és a vastag, hatkötetes sorozatot a fiú alig néhány nap alatt elolvasta, éjszakánként anyjának könyörgött, hadd alhasson velük, persze a szobájába zavarták, ahol ágyba bújt, fejére húzta a takarót, úgy próbált elaludni, de fulladozott, hát lekapta a takarót, elemlámpát kattintott, annak fényében aludt el, és álmában a fegyencbáróval viaskodott, a fegyencbáróval, aki ellen még a korabeli lapok is felszólaltak, akkora botrányt kevert a két világháború között megjelent sorozat, és Bözsike néni mentette meg a jelenkornak, Bözsike néni, akinek a háza felett még a madarak sem mertek átrepülni, boszorkánynak tartották a gyermekek, nem mentek a háza környékére sem, de Démenotar anyja összebarátkozott vele, mert Démenotar anyja valahogy mindenkivel össze tudott barátkozni, és zöld láboskában vitt neki levest, amiért cserébe az öregasszony könyveket adott kölcsön, hatalmas gyűjteménye volt a két világháború között megjelent

ponyvákból, érthetetlen, miért nem kobozták el, hogyan sikerült megmen-
tenie, amikor meghalt az öregasszony, örökségét elherdálták gyermekei, és
Démenotar évekig kereste a sorozatot, de soha nem találta meg. Néhány hét
múlva megfeledkezett a cigányokkal történt összeütközésről, anyját kísér-
te a piacra, válogattak a dinnyék, tökök, padlizsánok, paradicsomok között,
amikor egyszerre megdermedt. „Ők voltak”, dadogta, mert megpillantotta
a négy cigányt, a rémület pillanatok alatt beleette magát a zsigereibe, meg-
bénította; „maradj itt”, mondta az anyja, és rezzéstelen arccal lépett a fiatal
cigányokhoz, s mire azok észbe kaptak volna, már ütötte, verte őket, az
egyiknek a szája is felhasadt, anyja karikagyűrűje pontosan a száján találta el,
folyt a vére, „jaj naccsága, hagyjon, naccsága!”, sírt a cigány, de anyja egyre
ütötte őket, elszaladni nem mertek, mert emberek álltak körül őket, tudták,
ha szaladnának, nagy bajba kerülnének, a milícia is megkergetné őket, este,
éjszaka, mint az sokszor megtörtént, kimennének a rétbe a lerobbant tömb-
házhoz, felsorakoztatnák őket, és úgy vernék gumibottal őket, hát álltak, s
túrték az anya ütéseit, aztán mikor az elfáradt, mindenki ment a maga dol-
gára. „Soha többé a gyermekemet, megértettétek?”, mutatott a fiúra, aki
legszívesebben elbújt volna az asztalok mögött. „Jaj, nem, naccsága, soha,
naccsága, az Isten áldja meg, naccsága!”, mondták, s amint Démenotar és
anyja kimentek a piacról, trágár szavakat kiabáltak utánuk. Ezek után a fiú
hetekig alig mert az utcára menni.

„S’ má Jiszáel!”, mondta Démenotar, és levetette barna bőrdzsekijét, a
füre dobta, és ráheveredett, előbb az égbe nézett, majd lehunyta szemét, és
hallgatta a folyó csobogását. „Do-do-dodóka”, kacagott fel hangosan ké-
sőbb. Már nem voltak cigányok, a lakónegyed nagy része készen állt, ami-
kor félretett pénzéből Bolond Rudival egy üveg bort vásároltatott, aki előbb
alaposan meghúzta a tizennyolc lejes bort, majd úgy adta át Démenotarnak:
„aztán vigyázzon”, vette el az ötlejest, „inni nem jó, az anyja mindkettőnket
agyonver, ha kiderül”. „Nem derül ki, Rudi”, tette a maga varrta vászonta-
risznyájába az üveget a fiú, és ment a folyó partjára néhány barátjával, tüzet
raktak a szemétdombok mellett, gumit, műanyagot dobtak rá bőségesen,
lángolt a tűz, nagyobb füstje volt, mint egy gyárkéménynek, és Démenotar
laza mozdulattal rádobott egy kiürült, alumínium spray-es dobozt. „Azt
nem kellett volna”, mondta egyikük, és húzott egyet a borból. Démenotar
megvonta a vállát, alighogy befejezte a mozdulatot, kirobbant a tűzből a do-
boz, pontosan homloka közepén találta Dódit, aki csak ennyit ennyit tudott
mondani: „Dodó, Dodóka, Dod-dod, Dodóka”, és elterült a fűben. Olyan
erővel ütötte homlokán a doboz, hogy a taknya is kiszökött, nyála is folyt.

Ijedten ugrottak Dódihoz a fiúk, borral dörzsölték arcát, mert a vénasszonyok is sóborszesszel dörzsölik fájós végtagjaikat, s amikor a fiú magához tért, semmire sem emlékezett. „Dodóka”, mondta Démenotar, mire Dódi letörölte a taknyát, kérdően nézett szét, „Dodóka”, mondta ismét, és haltak a röhögéstől, a megkönnyebbüléstől, és Dódi neve örökre Dodókára változott, ez volt az ő beavatása, mint az indiánoknál, a spártaiaknál, a doboz okozta seb nyoma halványan megmaradt a homlokán, örökre emlékeztetve első emlékezetkiesésére, melyet több követett a kelletténél, mert Dodóka alkoholista lett, nem sokáig húzta, harmincas évei elején vért öklendezett, elvitte a cirózis, a felesége váltig bizonygatta, hogy a fogorvosnál szedte össze a hepatitist, amit lehetetlen volt kikezelni, de Dodóka napi hat-hét üveg bort ivott meg, két doboz cigarettát is elpöfékelt, aztán a nyugtatókra is rákapott, és amikor Démenotar meglátogatta a sírját, egy kiürült alumínium spray-es dobozt helyezett fejfájára, melyet dohogva takarított el a temetőőr, hogy „micsoda emberek vannak a világon, már ezeket a dobozokat is itt dobálják szét, nincs elég bajom a használt kotonokkal”.

„S’ má Jiszraél!”, ült fel és gyújtott rá Démenotar, ereiben még pulzált az éjszaka elfogyasztott többliternyi vörösbor. A szél kabátjára fújta a cigaretta hamuját, ahogy letakarította, megpillantotta az elhagyott földstadiont, melynek tetejéről először zuhant a végtelenbe, melynek bokrai közt először maszturbált közösen egy barátjával, e szégyenletes tettről többé soha nem beszéltek, rettegetek, hogy homoszexuálisok, s Démenotar akkor ijedt meg igazán, amikor egy remek orgiát olvasott egy pornográf folyóiratban, iszonyatosan felizgatta, péniszével játszott, többször is volt orgazmusa – ám csupán a történet végén derült ki, hogy homoszexuális csoportszexről olvasott; de ez nem tartotta vissza attól, hogy alig egy évvel később egyik osztálytársának megmutassa, miként is kell maszturbálni, mert a fiú – állítása szerint – olyat soha nem tett. „Mi ez, fiam?”, kérdezte anyja, mikor párnája alatt megtalálta a pornómagazint, „mi ez, én nem ilyenek neveltelek”, kiáltotta, és lecsapta az asztalra a magazint, kiment a szobából, és Démenotar hallgatott, vére jegesedett vénáiban, de csak azért, hogy akár a következő pillanatban is lángra lobbanjon, elkapja olyan hév, ami már kibíráhatatlan volt, és arra készítette, egyre több magazint gyűjtsön, akár lopjon is, például a szomszédból, mert az ott élő özvegy fia Magyarországon dolgozott, és hozott haza videót és pornólapokat, és az anyja azt sem tudta, mire való a képmagnó, a magazinokat ki sem nyitotta, és amikor megrendezték az első videós estét, Démenotar akkor látott először pornófilmet, maradhatott, mert azt hitték, alszik, az aktus egész egyszerűen lenyűgözte, ahogy a nő

egy nagyváros központjában körözött autójával, idegeneket szedett fel, és dugatta meg magát, élveztek a kezébe, a hüvelyébe, a szájába, a fenekébe, és a film természetesen egy csoportsexes jelenetben csúcsosodott ki, akkor már alig bírta Démenotar, napokig hevesen maszturbált, álmodozott a pornómagazinokról, melyeket megpillantott a tévéállvány mellett, és nem hitt a szerencséjének, amikor a vénasszony, kinek fia visszament Magyarországra, egy fürdőbe utazott, hogy fájós végtagjait áztassa, és lakása kulcsát – mint mindig – rájuk bízta, és a fiú már első nap átlopózott, reszkető kézzel lapozott a magazinokba, egyet nadrágjába, a polója alá rejtett, majd megakadt a szeme a szintén a szomszédos fiú által hozott modern, gombos telefonon, s mivel nagyon érdekelték az elektromos kütyük, óvatosan levette a készüléket fali tartójáról, ámultan nézegette, persze tárcsázni nem mert senkit sem, majd visszatette, visszazárta az ajtót, és az esti szürkületben kiszaladt a tömbházból, a garázsok háta mögött tudott egy jó helyet, egy kis udvar, ahová a garázsokra mászva lehet beugrani, a helyi köztisztasági vállalaté, nincs ott semmi és senki, és ott átnézhetette a magazint, esze ágában sem volt maszturbálni, de valósággal remegett, hogy már nézhesse a különféle pozíciókban közösülő párokat, és nézte az elemlámpa fényében a magazint, amikor nyílt a vaskapu, két rendőr jelent meg, hátuk mögött a szomszédos tömbházban élő Péter bá, aki a vasútnál dolgozott, alkoholista volt, és gyakran verte a feleségét, akinek gerince már majdnem kilencven fokba ferdült, és verte a fia is, az is alkoholista volt, és Péter bá elégedetten cigarettázott, és mutatta a rendőröknek a pornómagazint nézegető fiút, mire azok elkezdtek röhögni, és elkobozták a magazint, és kihajtották az udvarról Démenotart, aki könyörgött, adják vissza a lapot, apja agyonveri, ha anélkül megy haza, de a rendőrök nem is értették, mit mond, románok voltak, és visszadrótozták maguk mögött a kaput, és mentek a dolgukra, az öreg Péter is, később megölte a vonat, részeg volt, tolatáskor a vagonok közé került, hamarosan meghalt a felesége is, el kellett törni a gerincét, hogy ki tudják egyenesíteni a koporsóban, a fiát évek múlva megtalálták lakása előszobájában, nem a cirózis, hanem a fulladás végzett vele, félrenyelt, testnedvei szétfolytak, legyek lárvái pattogtak a helyszínelő rendőrök lábai alatt; és Démenotar hazaindult, és egész testében remegett, és el sem hitte, amikor anyja már az ajtóban várta, és azt kérdezte: „mit kerestél te a szomszédban, hát pillanatnyi nyugta sincs tőled az embernek?”, és zuhant a pofon, és zuhant az apai pofon is, és a fiú alig tudta kinyögni, hogy csak a telefont akarta megnézni, és átmentek mindhárman az öregasszony öregszagú lakásába, és Démenotar el sem hitte a szerencséjét: a telefont fordítva tette vissza tartójába. Soha

nem fedezték fel, hogy ellopta a magazint, ő pedig örökre megőrizte az érzelemmentes közösülés képeit, melyek aztán különféle szexuális játékokká alakultak. És Démenotar ismét felkacagott, és szívott a cigarettából, és eszébe jutott egyik barátnője, akivel a folyó partján szeretkeztek a földre terített fekete bőrkabáton, és csak otthon vette észre, hogy a bőrkabátot tényleg a földre terítette, és kacagott, újra kacagott, mert ez csak pikánsabb ízt adott az egésznek, miként az is, amikor összejött egy szűz lánnyal, és amikor először csókolta meg a lányt, és úgymond tévedt keze a fenekére, arra gondolt, hogy „öregem, te megfogtad az Isten lábát”, és nem is tévedett, több év elképesztő szerelem és nemi élet következett, és mikor véget ért a kapcsolat, Démenotarnak idegösszeroppanása lett, nem is tudott róla, sokszor órákig ült szobája sarkában, maga elé nézett, törzsét előre-hátra lóbálta.

„S'má Jiszráél!”, gondolta, és dobta a folyóba a csikket, ezzel is tovább mérgezve az agyonmérgezett folyót, melyben apjával horgásztak, akkor tiszta volt a víz, inni lehetett volna belőle, hideg volt, már jegesedtek a szélek, és apja az orosz műszálipar remekével nyúlt be hat méterre a folyó fölé, ő egy kis botot kapott, alig kétmétereset, feljebb ott volt Jóska bácsi is, a szomszédjuk a földszintről, akit elhagyott a felesége, aki elvtárs helyett mindig polgárt mondott, és polgári világot emlegetett, ezért verte is a szeku, de szart rá, most éppen hernyókat tett be a hó alá, ott melengette a csalit, hogy Démenotar halt meg a kacagástól, de az öreg ügyet sem vetett rá, nagy horgászok voltak ők hárman, de inkább ők ketten, az apja és a testes Jóska bácsi, aki életében először itatott vele Pepsit, a kolbász és krumpoli mellé kapta a Kolcza vendéglőben, nem tudni, milyen kapcsolatokkal, tisztelettel rendelkezett az öreg, hogy Pepsit adtak neki, akkoriban a párttitkárok is nehezen jutottak hozzá, és Démenotar itta a furcsa ízű italt, és úgy érezte, élete minden napján meg tudna inni vagy három üveggel, de ha lehet, hogy öttel is, és szerelemes lett a Pepsibe, de rövid szerelem volt ez, mert évekig kellett várnia, amíg ismét érezhette a pezsgős ízt, és akkor már nem szerette, és kérdezte Jóska bácsi, aki a hó alatt melengette a megdermedt nyüveket, hogy „pedzik-e a horgot, te gyermek, lesz-e fogás?”, mire a pár éves Démenotar a lehető legnagyobb komolysággal válaszolta, hogy „fogás még nincs, de már baszogatják”. És órákig ültek a paron, és a gyermek teljesen átfagyott, kék volt, mire hazaértek, és édesanyja mérgesen nézte az apját, és azt mondta, „ha tüdőgyulladás lesz, te fogsz rohángálni penicillinért”, és az apja azt dörmögte, „nem lesz semmi baja”, és fogta a kevés halat, és lement Jóska bácsihoz pucolni, mert felesége akkor sem pucolt volna halat, ha az élete függött volna tőle, annyira utálta kézbe venni a csúszós állatokat,

különben sem rajongott a halért, a fia sem, sőt a halak pusztulása is iszonyattal töltötte el, mikor egy télen disznóvágás volt nagyapjáéknál, anyja tartotta a véres tálat, és Démenotar elbújt a színben, fülét befogta, hogy ne hallja az állat visítását, hörgéseit, és csak akkor jött elő, mikor a disznó már nem hasonlított önmagára, és másnapra tüdőgyulladás lett, negyven feletti láza, mire anyja hazajött munkából, félrebeszélte, és anyja azonnal hideg vizes kádba tette, és mentőt hívott, és ráförmedtek, hogy minek oda mentő, hozzák fel maguk, és sokáig kapta a penicillint, vastag volt a tű, fájdalmas, a penicillin iszonyatosan csípett, hogy üvöltött az injekció után. És apja lement Jóska bácsihoz, aki kezébe vette a halakat, szemetesvödör fölött pucolta a halakat, és zsírt tett oda, és megsütötte a halakat, és közben sört ittak, bort, és megették a halakat, és mindketten alaposan eláztak, és Jóska bácsi aztán cukorbeteg lett, hogy le kellett vágni mindkét lábát, és akkor azt mondta, ő nem fogja húzni láb nélkül, és amikor hazakerült a kórházból, felkötötte magát. És évek múlva, amikor Démenotar egyedül ment az Oltra horgászni, és fogott két halat, vízzel töltött zacskóba tette a halakat, és hazavitte, otthon a fürdőkádba tette, már nem gondolt Jóska bácsival, csak arra gondolt, hogy vissza kellene vinnie a halakat, és éjszaka is forgolódott a halak miatt, és reggel indult az Oltra a halakkal, és hallotta, hogy apja azt dörmögi, „megezz minket a fene, ha ilyen érzékeny ez a kölyök”, de Démenotar ezzel nem törődött, visszavitte a halakat, a folyóba eresztette, és hazafelé elkódorgott, cigánytábor nyomára bukkant, a szemeteskupacok közül egy kutyakölyök vánszorgott hozzá, és ijedten látta, hogy drótot tekertek a nyaka köré, s ahogy nőtt, a drót belevágott a bőrébe, húsába, gennyezett, a kutya alig kapott levegőt; azonnal leszedte a drótot, s a pár hetes kutyát hazavitte, és addig könyörgött anyjának, amíg megtarthatta, és Csikasz, mert így nevezte el a túskevári Matula bácsi kutyája után, és Csikasz volt az ajándéka a két hal helyett, hogy kitől, azt nem tudta, nem is törődött vele; nagyon örült a kutyának, egy évig volt velük, közben teleszarta, televizelte a teraszt, mert levinni lusta volt, és Csikasz imádta az eperízű cukorkát, és ezért imádta Démenotar anyját is, mert a nő is annyira beleszeretett a kutyába, hogy a zsebében mindig akadt eperízű cukor, és Csikasz istenien értett ahhoz, hogy kikönyörögje tőle, hátsó lábára állva táncolt az asszony dereka körül, miközben az főzött, serényen vágta a káposztát, aprította a murkot, hagymát, közben a kutyához beszélt, és a kutya értelmes vakkantásokkal válaszolt, és az ilyen beszélgetések jutalma rendszerint egy cukorka volt, bár a kutyáknak nem szabad cukrot fogyasztaniuk, de ők ezt nem tudták; és történt, hogy lerohantak Csikasszal az útra, és jött egy autó, az autók akkoriban

nagyon-nagyon ritkán jöttek, egész focibajnokságot lejátszottak a tömbház melletti úttesten, de akkor jött egy autó, és Csikasz kirohant az úttestre, és az autó kerekei alá került. Túlélte. Túlélte, de három hónap alatt végzett vele valami roham, három rohama volt, mint a *Monte Cristo grófjában* Faria abbénak, és mikor a harmadik roham után Démenotar magához ölelte a kutya tetemét, az este elfogyasztott káposztaleves visszacsurgott a szájából, le a párnára, ahol görcsökben töltötte a éjszakát, ahol meghalt, és sírt a fiú, az anyja, de még az apja is megdörzsölte a szemét, pedig nem szerette a kutyát, a teleszart teraszt, hát ki szeretné azt, és Démenotar kezébe nyomta a katonai ásóját, és zsákba tette a kutya tetemét, „menj, ásd el valahová”, mondta, és Démenotar úgy ment a kutya tetemével a rétre, mint Ábrahám ment volna, ha kioltja Izsák életét (mert az ő Izsákja életét valóban kioltotta valami, valaki), és elásta pontosan ott, ahol találta, a félig elkészült földstadion mellett, melynek tetején először zuhant bele az égbe, és évek múlva kaszárnyát építettek ott, ez lett Csikasz emlékműve.

„S'má Jiszáel!”, rázta meg a fejét Démenotar, hogy magához térjen a pulzáló erek, kóválygó gondolatok közül, de agya nehezen engedelmeskedett, talán a vörösbor maradékától volt ködös, talán az erős Nap sugaraitól, talán az erős emlékkavalkádtól, melynek forгатagából most Bolond Rudi bukkant elő, ahogy a piacon ordította, „miféle világ ez, emberek, hogy a tizennyolc lejes borból nyolcvanegy lejes lett, hogy szakadnának meg az összesen, éhen döglünk emberek”, és a piac hallgatott, mert a piac legalább annyira tud hallgatni, mint forradalmat indítani, mert minden forradalom a kofák, alkoholisták, nincstelenek világából ered, tudta ezt Marx, Engels, Nagy Sándor, Napóleon, Cézár, Hitler, Sztálin, és tudom én is, kacagott fel Démenotar, és Bolond Rudi kiitta az üveget, és földhöz vágta, és nem lett forradalom, helyette mindinkább a csönd nyomta az embereket, sokan hazamentek meghalni, mert bezártak a gyárak, mások külföldre mentek, mert nyitva volt a határ, mások valutaűzérnek, kurvának, földmunkásnak, csepűrágónak, mindenhová mentek, csak legyen amiből enni, amit enni, és 1993 nyarán Démenotar anyja azt mondta férjének: „Izraelbe kell mennem, mert éhen döglünk, Izraelbe kell mennem, betegápolót, házvezetőnőt keresnek, lásd, már negyedik napja esszük a tippadt kenyeret, bármit csinállok, nem kel meg, nem nő meg a lerben sem, vékony, mint a lapótya, semmi íze, én nem bírom tovább, el kell mennem.” Alig néhány éve még az utcán vonultak az emberek, és lőttek a városban, és Démenotar apja üres kalasnyikovval védte az építőtelepet, a víztárolókat, és Démenotar kiszökött a tüntetők közé, akik nem messze tőlük indultak a párt központja

elé, a parkon át haladtak, s mikor odaértek, betörtek az épületbe, mindent kihánytak az ablakon, a zsákszámba talált babkávét, margarint, külföldi italokat, konzerveket, kiszórták a népnek, és Démenotar egy kis rádióra bukkan, kabátja alá rejtette, a közelben elsült egy fegyver, mindenki megijedt, mígnem fel nem üvöltött egy munkás, hogy „ide lőjtek, bazdmeg!”, és széttárta mellkasán a pufajkát, és több lövés nem dördült, az előző is csak azért, mert a város egyik tolvaja éppen ezt a pillanatot választotta, hogy betörjön egy közeli üzletbe, az egyik katona látta, és gondolta, ráijeszt, úgyis vaktöltényt kaptak a kaszárnyában, mert a tisztek annak a gondolatától is összeszarták magukat, hogy a tömegbe lövessenek, hát a katona rá akart ijeszteni a betörőre, de a puska csövében benne maradt a szigorú szabályozások ellenére az éles töltény a néhány nappal ezelőtti lövészetről, és most a tolvaj seggébe röpült, csak húst ért a golyó, egyik felén be, a másik felén ki, és mikor osztogatni kezdték a forradalmár igazolványokat, ami bizonyos esetekben nyugdíjjal is járt, hát a tolvaj igazán jól járt, börtönből ki, börtöbe be, de a számlájára érkezett a segély, a forradalom hőse volt, amíg a sok alkoholtól fel nem robbant a mája, talán nem is tudott róla, hogy a városkának egyetlen *hősi* halottja volt, akit szintén véletlenül lőttek le, egy kiskatona, aki az ország egyik eldugott településéről származott, részeg tiszt vélte terroristának, lőtte agyon pisztolyával, kész csoda, hogy eltalálta és lerobbantotta a fejét nyolcvan méterről.

„Megszökik”, mondta Démenotar, amikor látta a tévében menekülni a diktátort, és ujjongott, unokatestvérei és családja hozzájuk költöztek erre a néhány napra, mert az állomáson állandóan lőttek, mikén később kiderült, csak úgy a levegőbe, és le kellett nyugtatózni a gyerekeket, csak Démenotar akart megszökni, hogy szemtanúja legyen a történelemnek, de a házból ki nem engedték, minden pillanatban várták az arab terroristákat, a szomszédos tömbházból tudták meg, hogy jönnek, mert kiszaladt Júlia, egy fiatalasszony, hogy hallotta, hogy a közeli faluban lövik a népeket, és hamarosan ide is megérkeznek, és jajgatott és sírt, a földhöz is verte volna magát, ha a férje idejében el nem kapja; két év múlva elváltak, és Démenotar hallotta, ahogy a férfi ordítja, hogy „miért basztál félre, te kurva, az én huszonöt centiméterem nem elég neked?”, és elváltak, és a férfi éjjeli bárt nyitott, sok nője volt, aztán bezárt a bár, és eltűnt a férfi a huszonöt centijével együtt. „Képzeld el, hogy egy hét múlva bemégy az üzletbe, és kérsz egy Kajla csokit”, mondta Démenotar a szomszéd fiúnak, aki néhány évvel idősebb volt nála, mire az azt mondta, „hogyne, mindjárt hatot, csak legyen rá pénzed, bazdmeg”. Furcsa volt ez a fiú, nem hitt Istenben, egyszer azt mondta, hogy amikor

meghal az ember, akkor kész, vége, nem történik semmi, nincs menny, nincs pokol, és ezért nem verte meg az anyja, talán azért, mert az apja fejre esett a lépcsőházban és meghalt, talán ezért nem hitt, nem úgy Démenotar, aki megbonthatatlanak érezte szövetségét Istennel, már az óvodában is hitt a csodákban, s amikor az óvónéni három ősz hajszálat fedezett fel az üstökében, és ki akarta húzni, ijedten szökött hátra, hogy nem, erről szó sem lehet, azok varázshajszálok, mint a mesében, azok valójában ezüstből vannak, és sokáig őszintén hitte, hogy valamiféle különleges képességgel áldotta meg őt az Úr, azért olyan koraiak az ősz hajszálok, melyek tulajdonképpen ezüstből vannak, az a félelem az atombombától, melyet a gyártelepen látott, azért az a félelem, mert ő nagyon érzékeny, és érzékenysége egyfajta útja Istennek, így jobban megérti az általa teremtett világot, ezért hallgat rá; és amikor évekkel a forradalom előtt egyszer meghatotta a román tévé propagandája, azt mondta hangosan, hogy éljen az elvtárs, sokáig azt hitte, Ceaușescu azért húzza olyan sokáig, mert ő megáldotta, és emiatt erős bűntudat gyötörte, ami igazából akkor oldódott fel, amikor agyonlőtték a diktátort és a feleségét Târgoviște városában.

„S'má Jisráel!”, nézett körül Démenotar az Olt partján, erős kábulatban a Nap sugaraitól, lebéklyózva a folyó szennyves vizétől, „halld, Izrael, az Örökkévaló, a mi Istenünk, az Örökkévaló egyetlenség”, ha anyám nem lesz kiválasztott néped szolgálója, nem küldi haza a kiválasztott népednél megkeresett pénzét, akkor most nem volnék itt. Nem tudtam volna évekig készülni az egyetemre, nem tudtam volna mélyre ásni magamat a filozófiába, kozmológiába, irodalomba, történelembe, nem lett volna időm olvasni, írni, közölni. Halld, Izrael, ha te nem vagy, én sem vagyok!

És Démenotar soha nem tudta feldolgozni a sokkot, amit anyja elmenetele okozott, nem jött rá, hogy anyja megszökött egy romániai, egy erdélyi, egy kisvárosi valóság elől, melynek kisstílű karmai úgy tudnak vágni az ember húsába, hogy közben édes ígéretek mákonyával fedik el a sebek okozta fájdalmat.

NO ROOM

(RÉSZLET)

- Miközben vetkőztem, zöld ejtőernyősök jöttek-mentek körülöttem, kíváncsiak voltak, egyikük be is dugta a fejét az üvegezetlen ajtónyíláson. Kíváncsi voltam én is, erre két csizma indult az arcom felé. Ott feküdtem tréfálkozó és sértegető, zöld ejtőernyősök között, viccek röpködtek, mímelték gurgulázva, sántítva szántak, játékból velem nyafogtak, majd ellenem, de első gondolatom, mely az albatroszhoz hasonlított a helyzetemet, egyszerre megfeneklett, amint fogvatartóim mestersége jutott eszembe, a félelmetes magasság és mélység, a zuhanás, melyet igájába hajt a hozzáértő erő. Hozzám értek sokszor és erősen. Talpam annyira megdagadt, hogy fekvő helyzetben is úgy tűnt, mintha felhőbe merülnék. Kérdésükre – ki rejtegetett idáig? – mégsem felelhettem, hogy a kéklő lég ura, ez pedig tulajdonképpeni balsorsom oka volt, melyet, amolyan szomorú monstranciaként még inkább kiemelt a fájdalom, sokkal helyénvalóbb, már-már jogosabb lett volna visszakérdezni, hogy ki vagy mi rejtegeti az ejtőernyősöket, ha rejteküket elhagyva is ilyen szilárd lábakon állnak, pincékben vagy tetőterekben összeverődve, valóban megvalósítva azt a poétikus többszólamúságot, amely eltérő elemeket is sajátjának érez, otthonának, nem sántítva, de biztos térdel törve előre, ha kell, még rozogább térdeken keresztül.
- A zöld színek ki vannak osztva rájuk, egy-egy zöld fára, úgy, mint a más-más díszmagyar a *Bánk bán* kardalaira.
- Emlékszel, ki mondta, Mária félt Gábriel angyaltól, hogy meg ne szeplősitse?
- Félt, félt, hogyne félt volna. Mégis Boldogasszonynak hívják. Talán mert boldogsága éppen a szerencsésen elkerült színes foltból származott. Festő, ha virágzó, szerelmes leány arcki-fejezését és érzületét, kinek épp találka helyét és idejét sut-

togják fülébe, tökélyel ábrázolni tudná, joggal kapna magasztalást.

- Ezekre a légből kapott hősökre általában jellemző bizonyos nemes hisztéria, valami alvajáró, látnoki holdkórosság, ami sajátos és gyanús modernséggel szövi át férfiasságukat. Kettős optika, ahol a sejtelem mindig is az ejtőernyő oldalán foglalt helyet, tapintat és nehézkedés, hiszen ha megfigyeled, mesterségük, a légneműben tartózkodás, amelyben a gyökéretelenség miatt az elődök a pokol rózsáját ismerték fel, valósággal a mitikus patológia mintapéldányát szállítja. Ezzel szemben egy tengerész vagy harckocsi maga a szimbolikus rablógazdálkodás. A röghöz kötött képzelet vagy béna fülkagyló csak masírozni képes.
- Azt mondd, elfogy a levegő a mitikus zuhanás körül?
- Nem a zuhanás, a levegő mitikus. Az ezeryi zöld ernyő a fák zöld ernyőire tapad. Feltéve, hogy semmi sem olyan szép, mint ami nem volt.
- Akkor inkább hörögni, hangokkal harácsolni. A légtömeg, amelyet keresztülszelnek, pontosan azt a közeget illeti tisztelttel, amelyet másképp nem birtokolhatnak, muszáj beszélni, használni, elkeverni, szívni, elegyíteni és enyhíteni nyállal a levegőt. Takonnyal. Pedig soha eszembe nem jutott, hogy bármilyen veszély fenyegethet légzőszerveim felől. Most már világos, hogy miért mindig ejtőernyősök vallatnak? Ezeket a századokat az afáziára képezték ki, ezért minden vágyuk, hogy hangokat csaljanak elő. Igen, a muzsikusok között is otthonosan mozognak. Bár megszeppenve, halkán. Micsoda tempó-érzék! És azok a belépők! Ezért érik be bömböléssel, sírással, zajos rimánkodással is. Mindegyik zene, és mindegy, milyen zene.
- Ez a szűrődés a nagyszerű kontársághoz húz, mely a színész és az ejtőernyős sajátja. A paprikajancsi- napisten birodalmában nincs kevertebb pillanat, mint a színre vitt kínzás.
- Szűrő az, ami maga vizsgálta magát, hogy akar-e elegyedni.
- De mivel?
- A kérdés, vagyis quaestio, kezdetben kínvallatást jelentett.
- Újrakeresztelkednék. Nem akarsz a keresztapám lenni?

- Ősz volt, a levelek sárgultan hullottak a fákról, és az ég komor szürkéségbe borult az elysiumi pompa fölé. Polichinelle-t mindamellettt nem lehetett visszatartani attól, hogy fel ne újítsa régi verekedőkedvét, vak dühvel harcolt még mindig az elvetemült világi igazságszolgáltatással, míg végre a démoni princípium, amelyet oly megkapóan jellemez a megkötözött macska, emberfeletti karmaival meg nem alázta a halandókat.
- És őt nagyon is érdekelte, hogyan látszik ugyanaz különböző szemekbe zárva, ki sírt, ki csak rimázkodott, és izgatta, ahogy a jelzők cserélődnek, migrálnak, bokrosodnak, és a szoba sarkába szánt fenyőt, noha nincsen, dobogó szívvel először körbejárta, belátásért, ami pedig elvtelennek mutatkozott, és ezért állítja, hogy nem is állapot a mozdulatlan dőlés, csak a folyamatos felügyelet és izgalom hozza létre.
- Vagy mint öntelt oroszlán, aki jár-ke, keresi, hogy kit nyeljen el.
- Vagy mint öntelt oroszlán, pontosan, aki jár-ke, és keresi, hogy kit nyeljen el.
- Mit mondjak még az elmúlt négyezer évről? Hogy azóta mancsát tartja oroszlán és keresztény? A megrabolt, villamos isten meg a hegyhez vasalja pártütőit.
- Akkor ha megtennéd, hogy itt aláírod.
- Hogy ismereteid szerint megfelel a valóság.
- Pontosán, hogy az ismeretek megfelelnek az ismereteidnek.
- A kínvallatás, legalábbis Bollardiére szerint, beszélgetés terror idején. Question, de fer, question de feu. De ki ne akarna locsogni terror idején? Azt hiszem, én, mert a piknikus alak, így képzelem, csak négy istenséget hozott magával, a Rábeszélést és az Erőszakot, a Kérdést és a Választ.
- Az egyetlen kérdés, amely a politikai színlelést izgalomban tartja, vagyis csúnyán megkínozza a kínzót, hogy indokolja kegyetlenségét, ám ez olyan kevésbé számít, oly parányi hozománnyal jár a porba kényszerültnek, hogy már csak az egyszerűség kedvéért is válaszolni fog.
- De mi a kérdés?
- Fecsegd el tőle íját, mert nyilakkal: visszaküldi szavaimat a számba.
- Mi?

- Szavaimat, ha úgy tartja kedve, nyilaival visszaküldi a számba, ezért kell az íjat elfecsegned tőle, az egyszerűség kedvéért.
- Valaki mindig a levegőbe beszél!
- Kín, ha valaki a levegőbe beszél, a vallató számára biztosan az.
- Lelket okádnak, szarnak, ürítenek, futtatnak, szalajtanak, reptetnek, bocsátanak, vetnek hanyatt, eresztenek, nyitnak, küldenek, fújnak, prüszkölnek a verekedésben. Előfordult mi-felénk, hogy erre Apám is méregbe gurult, és egyre csak az kérdezte: ki sebet ejt, mit arat?
- Ez volna a dolgozószobám, itt az íróasztal, az írógép, a mosdókagyló, és amott a sarokban a beszélgetőgép.
- Majd látva, hogy értetlenül állok, így folytatja.
- Igen, dinamó a kihallgatásokra. Bekapcsolom, és valósággal énekelnek.
- Pedig léteznek beszédes, sőt túllontúl szószátyár, fecsegő rabok.
- Gyanús. Ha szeret beszélni, miért nem várja ki, hogy rábírák a beszédre?
- Mert a merénylet sikere abban áll, hogy idő előtt ne fejeződjék ki. Maradjon nyomtalan a dinamó munkája is.
- Kegyenc fehér agár.
- Az áram, a rejtőzködő.
- Igen, a kegyenc, a fehér agár.
- Ha a természet megtúrná a semmit, szállna a levegő is csodálni rejtekhelyét.
- A falban.
- Az öreg De Gaulle valóban nagyon öreg hatvankilenc évesen, vagy átbillent egy különös régióba, ahol a testi hanyatlás energiaként újrahasznosítható, sőt, újra hasznosítható, például politikai értelemben, ahogy korához mérve képes ezt vagy azt csinálni, megemelni egy dossziét, beszélni az objektívbe, szúrósan nézni, dorgálni rádión keresztül. Uraim, ettől fogva tegyenek érte, hogy a telefon beszélgetésre és ne beszélgetésre szolgáljon. Elnézik, milyen öreg. Korához képest kacsalábon forgó test, így pördül, így marad meg a talpa, ezért tanult forogni, és mennyire megérte.
- Beszéljen magáért a telefon, ilyet az mond, aki egész életében telefonokat beszélgetett. Bocsánat, telefonokkal beszélgetett. Valakit mindig a telefonra kötnek, onnan, hogy kagylót

emelnek. Akárha azt mondanám: ez az ember kagylót emelt a feleségére! Ott áram szegődik beszéd szolgálatába, mégpedig egy rózsafüzér szellemi kidolgozottságában, a remegés, a fogvacogtatás, ujjcsörgés, a kéz, ez a bronzrekettye, na és a kulcsfontosságú térdek, na és a homlok mögött világló alumíniumnap mind-mind láncszemként ugrik össze, ha átfutnak rajta.

- Talán igen, talán nem. Mintha arra kellene az egész test, hogy a kötéseket megérthesd. De Athénban egy rabszolga, ha vallott, először alapos kínzást kapott, mert ami rajta kifért, annak egyébként nem hittek volna. Vallatás nélkül nem hitelképes beszéd. Különben mindenki csak úgy tesz, mint ha képes lenne. A test inkább tartózkodna kifejezni magát, amit a hazugság kiválóan végez, de a kínzás összezavarja a hamisságokat, a cselt, furfangot, fogást, és megtöri az izgató ábrázolásokat.
- Ha vizet töltenek egy cserépkancsóba, mindig túl sok vizet töltenek egy cserépkancsóba. Ezért a kimértségből, mellyel a hallgatóságot akarom megnyerni, át kell szivárognia az erőbe, mellyel felhergelem. Az erő szikráinak meg kell jelenniük a kimértségben. Mi ez, ha nem pártütés a beszéd belsejében, véres osztozkodás?
- Mindig vannak, akik körbeszaladgálnak, és azt fecsegik: egyszer vége lesz a háborúnak. Egyszer vége lesz a háborúnak. Fontoskodás, semmi egyéb. Szerintem, hogy a háborúnak egyszer vége lesz, azt nem lehet mondani. Ahogy az előbb kiejtettem a szavakat, nagy bajt idézett a fejemre. Hallod, idézett? Kis szünet. Talán ki kell fújnia magát a háborúnak, muszáj ingujjra vetköznie, vagy hogy úgy mondjam, őt is bal eset érheti, bármikor elcsúszhat valami apróságon, és kész a baj. Nincs biztosítva. A tökéletes háború, amelyről elmondható, hogy kivetnivalót nem tartalmaz, talán sosem jön el. Ilyen ügyekben egyébként sem illendő várni, várakozni, de még próbálgatni sem a fennálló hibáit. Különben a jóakarát, a várakozáshoz illeszkedő tökéletesedés csak újabb vérfürdőt vesz, hiába hebeg tisztulásról. A háború hirtelen megtorpanhat, ez igaz, valami előre nem látott dolog mindig az útjába állhat, kikezdzhetik a legprózaibb baklövések. És ekkor a ve-

szélyhez csak a lehetőség hatalma mérhető. Feltéve, hogy két végtelen bírhat etalonnal. Majd az elnökök, a miniszterek, majd a pápa megsegítik inségében. Nincs semmi félnivalója, bizonyosan hosszú életű lesz.

- Persze akkor még messze nem voltak ezek az elméletek. Ilyen igények, kiseretések, egyéb kiseretések, csömörök, visszatérések, visszatérések korábbi csömörtárgyakhoz. A háború ekkor még nemcsak csatákból vagy harci cselekményekből táplálkozott, hanem abból az időtartamból is, amelynek folyamán a harci szándék kellőképpen közismert lett. Az idő fogalma ugyanúgy hozzátartozott a háború lényegéhez, mint az utóbbi az időjáráséhoz. Mert amiképpen a rossz, szeles, esős vagy ködös idő lényegén nem egy-két záport, hanem több napon át pusztító zuhatagra való hajlamot értünk, azonképpen a háború lényege sem a tényleges harci cselekményekből áll, hanem az ezekre vonatkozó ismeretes szándékból azon egész idő alatt, amíg ennek ellenkezőjéről nem lehet meggyőződni. Vagyis minden ismeretlen járás: halál. Minden egyéb idő: béke.
- A sár, a lágy, jellemtelen és ragaszkodó sár, mely egy-egy pillanatig őrzi a fölötte siető, sétáló, tétovázó és vánszorgó emberi lépéseket. Szinte hálás vagyok a sárnak. Az időhöz igazított járás felszámolásáért. A meteorológiai párhuzam, az anyatermészet ezen szomorú hajlama, mely már mindig is kibukott, hanyagolt szerelmesként befolyásolhatóságában egyre csak azt ismétlgeti, hogy minden más béke: idő. Ráront alaptermészetére. De nemcsak tartalmát célozva, magányos Celsiust, mérhetőbb is szeretne lenni, vagy, ez a társas illem, az álszemérem joga, példával járna elől. Ő, akinek már neve is rengés, végtagok ritmikája, revolúció, topogás!
- Ezért a fénykép a meteorológia egyetlen cáfolata. És részben még mindig az időjáráshoz beszélek. A 20. századi háborúkról egyetlen ikonográfiai állandót ismerek, persze nem állítom, hogy nincsenek kivételek, de azokon valamiképpen hibát, eltérést, a mesterség bizonyos nem-ismeretét és a szereplők hanyagságát, szinte műveletlenségét értem, egyes örökölt szabályok túlfutását. Az ezer és százezer fotón Kamcsatkától Szarajevóig, Algirtól Berlinig katonák nevetnek, jóízűn,

széles mosolyra húzódik a szájuk, néznek a kamerába, vagy kuncogva fordulnak el az objektív elől. Semmi gúny, számítás, ártás nem vegyül közé.

- Borostyán csőröd esetleg parancsol egy cigarettet?
- Egyensúlyos kedv, mértékkel felvállalt derű, nem kevély tudatú felelősség, büszkeség az elvégzett munka, alázat az elvégzendő előtt. Tulajdonképpen bizalmat keltenek még egy tömegsír csúszós karimáján is, mintha most toppantak volna elő a közeli erdő mélyéről, véget vetve a már megkezdett mészárlásnak, amelyet ezennel lefújnak, a még térdeplő alakokat haza ugyan nem kísérik, de emberséges bánásmódra számíthatnak. Különös, ahogy ez a vidámság megszakít minden időbeli kapcsolatot a vidámsággal együtt dokumentált múlttal, melyet képtelenség, igen, képtelenség a kép szereplőjéhez kapcsolni. De elkalandoztam. Annyit ajánlanék még a figyelmetekbe (miközben előre és zsarnokian visszautasítom próbálkozásaitokat, hiába jöttök az iszákos, mulató, kockázó zsoldosarcok pátozformájával), hogy az egyik ember másik általi eltörlése, leradírozása, azzá tétele, aki nem volt – ennél ugyanis nincs szebb –, vagyis a háborúk gazdag történetében a fotográfiát megelőzően nem ismerek egyetlen festményt, rajzot, kőkarcot vagy egyéb tetszőleges csömörtárgyat, amelyen munkájukat végző katonák mosolyognának.

Tamás Dénes

HARMINCHÁROM ÉV

INTERJÚ LÁNG ZSOLTTAL

Tamás Dénes: Kezdeként tekintünk a végéről a szerkesztői tevékenységedre. Harminchárom év – ennyit időztél a lapnál. Ma, amikor a fluid munkavégzés, a gyakori munkahely-változtatás jellemző a világra, akár meglepő is lehet ez az állhatatosság. Visszatekintve, hogy sikerült ezt összehoznod?

Láng Zsolt: Az induló *Látót* három generáció szerkesztette, olykor vehemens viták közepette, de Markó és Gálfalvi egybetartották a csapatot. Az elején volt egy időszak, amikor az Éneklő Borzot (Jakabffy Tamással, Kisgyörgy Rékával, Kovács András Ferencsel, Salat Leventével, Visky Andrással alapítottuk 1992-ben) hangos folyóiratból nyomtatott lappá akartuk alakítani, és pár évig mindkettőt csináltam, de kiderült, hogy sokkal életképebb egy többgenerációs közösség. Ha mindenki egyfelé pedáloz, előbbutóbb felüti a fejét valami nyafogó értetlenkedés, a szimulákrum fontosabb lesz a valóságnál.

A Látó az egyik legnagyobb presztízsű irodalmi lap Erdélyben, amelynek a kisugárzása az egész magyar nyelvterületre kiterjed. A Látó Nívódíj, a Látó irodalmi tábor, a különböző Látó-rendezvények mind a Látó hírnevét erősítették. Mit jelent neked a Látó-brand?

Irtózom a brandektől, bedobozolnak. Egyetlen eset volt, amikor örömmel vállaltam. Cs. Gyimesi Éva, aki a Láthatatlan Kollégiumot létrehozta, mondván, hogy a „láthatatlanok” között lennie kell egy „látónak” is, meghívott, legyenek a kollégium egyik tutora. Könyvkritikákkal foglalkoztunk, tobzódtunk bennük, írtuk, elemeztük őket, rájöttünk, hogy a könyvkritikaírás izgalmas módja annak, hogy megjelenítsük a mindennapjainkból kiemelkedő pillanat lenyomatát. Soha nem volt olyan dús kritikarovatunk, mint akkor. Ilia Mihály, a legendás szerkesztő mesélte egyszer, hogy ő, ahogy a napilapokat, a *Látót* is hátulról kezdi olvasni, a kritikarovat felől.

Kényszerből lettél szerkesztő, vagy éreztél némi elhivatottságot? Egyáltalán, mielőtt szerkesztő lettél, már tevékenykedtél kritikusként?

A középiskolában szerkesztettem egy osztályfaliújságot, hetente frissülő szövegekkel, és bár vagány munka volt, eszembe nem jutott, hogy szerkesztő legyek. Novellákat, elbeszéléseket kezdtem írni megcsömörlött műegy-

temi hallgatóként az *Iffjúmunkás*nak és az *Utunk*nak, aztán egyszer csak *A Hét* nevű lap felkért, hogy írjak színházkritikákat. A színházi képzésemet Kovács Ildikótól, a zseniális kolozsvári rendezőtől kaptam, a reménytelenül komor nyolcvanas években rengeteget jelentettek a velem folytatott beszélgetések. Meg ott volt még a szintúgy zseniális Balló Zoli, aki egy pantomimtruppot vezetett a matekosoknál, és én is eljártam a próbákra. A pantomim a színház kvintesszenciája, pontosabban minden művészet alapja: hogyan lehet valamit megjeleníteni, ami megfoghatatlan.

Mit jelentett a kommunista diktatúra vége után irodalmi lapot csinálni Romániában? Voltak olyan régi beidegződések, fantomok, amelyekkel meg kellett küzdeni?

Egyik szerkesztő kollégámnál figyeltem meg, hogy miután leszokott a cigarettáról, egy ideig a kettéharapott kekszét megkocogtatta a tányér fölé – leverte róla a hamut. Maradtak beidegződések, de legtöbbször küzdöttek ellenük, többnyire sikerrel. Így utólag azt mondhatom, hogy a *Látó* „forradalmibb” volt a bemerevedő Éneklő Borznál. Képzeld, ma már egészen hihetetlen, de egy ideig mindenkinek ugyanannyi volt a fizetése a *Látónál*, és ezt Gálfalvi Gyurkáék a lehető legtermészetesebbnek tartották. Konfliktusok inkább a pálya szélén hangoskodó drukkerekkel támadtak.

Mi egy irodalmi szerkesztő feladata? A feladat találja meg, vagy neki kell kialakítania a munka- és szerepkörét?

A könyv szerkesztőjére inkább az előbbi, a folyóiratéra inkább az utóbbi illik. A könyv kézírata megvan, a szerkesztő legfeljebb kitisztítja a medrét. A folyóiratszerkesztőre rá van bízva a meder kiásása. Ezt az ásást nagyon szerettem. Az irodalom fogalmi művészetébe be lehet vinni a kétkezi munka robusztusságát. Az első igazi szerkesztésem az *ÁlomLátó* volt. Kitaláltam, hogy ugyanannak a hónapnak az álomnaplóját fogom kérni mindenkitől, és amikor bejöttek a szövegek, láttam, hogy vannak egyező álmok, szinkronjelenetek, hasonló fordulatok, ezeket a laptükörbe illesztett szövegdobozokkal jeleztem, amihez meg kellett tanulnom tördelni. A Venturát használtuk akkoriban, abban még a betűk alávágása sem ment teljesen automatikusan. A lapszámából egybefüggő álmotérkép lett, amely úgy rajzolódott ki, ahogy a csillagképekkel teli esti égbolt felettünk.

Mit kell érzékelj egy szövegben, hogy érdemesnek tartsd a megjelentetésre?

Ha az érzékelésről van szó, akkor minden közölhető, ami hat az érzékekre. Én ugyan nem szeretem a csípős dolgokat, de ha éttermet vezetnék, a csilis csokitorta is szerepelne az étlapon. Vagy hogy nézne ki egy párizsi vendéglő csigaragu nélkül, jóllehet soha meg nem kóstolnám. Az irodalom

a szó művészete, emiatt könnyen retorikussá válik, annak pedig jót tesz a nyersebb fogalmiság.

Voltak-e saját felfedezettjeid? Bábáskodtál-e irodalmi elindulásoknál? Mit lehet tanácsolni egy kezdő írónak?

Semmit nem kell tanácsolni. Nem szabad. Örülni kell, a szerkesztőben legyen öröm, látszó öröm: a szerző számára a leginspiratívabb szerkesztői reakció. És a szerkesztőnek is jót tesz. Mert ha bejön egy jó kézirat, a szerkesztő egyszerű olvasóvá válik, egyszerű emberi lényé, amivé magától már nem tud lenni. Kitérőlheteretlen marad az élmény, amikor elolvasol valamit, és érzed, mennyire pazar munka. Stabilabbá, határozottabbá válsz tőle. Frissen avanszált *Látó*-szerkesztőként az első ilyen élményemet Csutak Zoltán írásai szereztek. Sajnos, ő hamar visszavonult, nem tudom, ír-e még. Milyen érdekes, nagyon-nagyon sokra tartottam Kisgyörgy Réka és Zudor Imola szövegeit is, ők is elhallgattak. Talán ha valaki igazán mélyre lát, lehetetlen, sőt, abszurd kísérletnek tartja az írást...

Ki lehet javítani egy gyenge szöveget? Mit tud ennek érdekében egy szerkesztő tenni?

Visszaadja. De persze van, amikor nem lehet visszaadni. Például, amikor a te felkérő leveledre született a szöveg. Ilyenkor javaslatokat tehetsz, rövidíteni, húzni, ez mindig áldásos. Vagy kitalálsz valamit, elvégre lapszerkesztő vagy. Minden alkatrésznek meg lehet találni a helyét. Ha nem megy másképp, írsz egy ellenszöveget, természetesen álneven, és melléteszed, hogy az átfogó szerkezet uralja a részeket.

Voltak a Látónak kedvenc szerzői? Kellott visszautasítanod valamilyen „nagy név” kéziratát? Sértődékeny írók – ismered ezt a fajtát?

Inkább úgy mondanám, hogy voltak szerzők, akiknek a *Látó* volt a kedvencük, és gyakran közöltek nálunk. Visszautasított nagy név? Nemigen akadt. Jaj, de, egyszer még a kilencvenes évek elején visszautasítottunk egy Sütő-dramát, attól nemcsak a szerző, hanem sok pályaszéli bajvívó is megsértődött. Vannak, akik emiatt a mai napig nem fogadják a köszönésemet.

Bele lehet fáradni a szövegek olvasásába? Mibe tudtál kapaszkodni, hogy ne fulladj bele a szövegek tengerébe?

Rengeteget lehet tanulni a beküldött kéziratokból. Ha az ember ír, akkor az olvasás duplán hoz a konyhára. Az író vakként tapogatózik az ismeretlenben, az olvasói énje fel tudja valamennyire készíteni erre.

Mitől sajátos az irodalmi szöveg mint médium? Mi teszi leválthatatlanná? Rendült meg életedben a bizodalmaid az irodalomban?

Az anyaga, az eszköztára teszi egészen sajátos médiummá. Amit a kommunikációelméletekben, főképp a magyar nyelvészek, Wacha Imre, Deme

László által kiegészített változatban a leghatékonyabb közlésformákról leírtak, pontosan illik az irodalomra. De hogy röviden válaszoljak, a benne rejlő paradoxon teszi leválthatatlanná. „Az irodalom halott.” Ez a kijelentés egy tömör, élő irodalmi mű.

Sétatér, Nézőtér, Téka, Klikkrec, Fórum – ezek a kritika és esszérovat alrovatai. Mire törekedtél, amikor ezen a módon alakítottad ki a rovatot?

A Klikkrec eloldozott olvasók párbeszéde egy-egy könyvről, az olvasói ízlésvilágok csörtéje. De párbeszéd az is, amikor két könyvről írsz, ez lett a Könyvhuzamok rovata. Nádas Péter és Spiró György egy-egy opusa volt az első pár, akkor vettem észre, mennyire könnyen lehet az „egyikről” írni, ha a „másikat” is beveszem. A Klikkrecet egyébként Demény Péterrel kezdtük el, vele mindig jókat beszélgettünk, messziről indulva, messzire eljutva. Kár, hogy most ő is elment a szerkesztőségből, ráadásul a hegyeken túlra, nemigen találkozunk.

Radnóti Sándor szerint: „(A) kritika lehet hivatás (abban az értelemben, ahogy Max Weber beszélt a hivatásról), s lehet foglalkozás (például egy újság rendszeres kritikusa), de nem lehet szakma.” Hogyan viszonyulsz ehhez a megfogalmazáshoz? Illetve, ha a saját kritikusi tevékenységedre gondolsz, hová pozicionálnád azt?

A Radnóti-idézeteknek a pozicionáltság a témája: *honnan* beszélek, melyik polcra. Én inkább a *hogyan* hoznám elő. Miként szólok meg, milyen nyelven? A kilencvenes évek végén Magyarországon különféle kritikai iskolák csaptak össze, irodalomprofesszorok tanítványai, akik ugyanarról a műről lényegesen különböző módon értekeztek. Egyértelmű, a módszer meghatározza a vizsgálat eredményét. Ha infrafényben nézünk valakit, teljesen más arcot látunk, mintha ibolyántúli fényt bocsájtanánk rá. Számomra a kritikairás egy odaillő nyelv megtalálását jelenti. Mindig is rettegtem a pozicionáltságtól. A kritikáim kétharmadát álnéven írtam (nem csupán a *Látóban*), hogy elkerüljem a státuszomból adódó torzító hatást. Az álnév egyfajta *mise en abyme*. Legalábbis hozzájárul ahhoz, hogy a kritika olyan tükörszerkezet lehessen, amelyben, ha nem is a teljes mű, de annak egy darabja megjelenjék, és ebben a tükrös szerkezetben felvillanjon egy végtelenbe nyúló definiálatlan tér.

Erdélyi magyar irodalom. Mit jelent ma neked ez a kifejezés?

Bodor Ádámot vagy Tompa Andreát csak mi mondjuk erdélyi írónak, a nagyvilágban magyar írónak tartják. Amikor Amerikában azt mondtam, I am from Transylvania, kerekre tágult szemmel bámultak rám, mert azt hitték, hogy Transylvania egyedül a rémmesékben létezik. Amerikából nézve

mi európaiak vagyunk. Európából nézve magyarok. Közelről leszünk csak erdélyiek.

Harminchárom év alatt mi változott meg az irodalmi életben? Kilencvenes évek, kétezer-húszas évek – mi rezonál benned ebből a különbségből kiindulva?

A '89-es forradalom összehozta az embereket, szóba álltak egymással az utcán, a munkahelyeken. Néhány évre, mások szerint csak néhány hónapra, a pesszimistábbak szerint csak néhány napra megszűnt működni egy emberdaráló. A boldog érzés, hogy minden lehetséges, felkapta az embereket a levegőbe. Hát nézzétek, mondták, az ember repülni is tud! Regényeket írtunk, meg heves vitacikkeket, elküldtük a fenébe a besúgókat, és kioltottuk a gyűlölt jelentéseket. Kiszabadultunk a ragacsosságból. És akkor legyen most szó 2020-ról, arról a tavaszról, amikor a járvány miatt a munka leállt, nem közlekedtek a buszok, garázsban álltak az autók, kiürültek az utcák. Kihalt volt minden, akár a Hold. De ez is boldog időszak volt, metafizikai lebegés a világ egyetemes csöndjében. Az irodalomban is ezt érzékelem. Bár szétesésről beszélnek, mégis összeolvad minden. Mintha Mahler IX. szimfóniájának csodálatos vége hangzana fel Abbado vezényletével. A vég és a kezdet összeolvadása ez.

Az 1989-es forradalom 25. évfordulóján te vezényelted a Szövegek Szimfóniáját, amely az ünnepi lapszámba írt szövegekből állt össze. Felhangzó szövegek, mint egy zenemű részei, amelynek előadását te igazgatod. Ez a mozzanat volt szerkesztői apoteózisod?

Valójában az olvasók szimfóniája lett belőle, merthogy akik a szövegeket felolvasták, azok olvasók voltak, nem csupán szakmabeliek, hanem tanárok, papok, orvosok, mesteremberek, Vásárhelyről, Kolozsvárról, Csíkből, Sepsiből, Bukarestből. Patkó Éva rendezte, közösen írtuk a partitúrát is. Katartikus színházi esemény lett belőle. Öröm volt látni, ahogy az öröm szétáradt az arcokon, meg lehet nézni a videofelvételt. És az öröm képes visszaadni az elvesztett ártatlanságot. Minden, amit örömmel teszünk, olyan, mintha először tennénk, az első alkalommal, amikor még nem kételkedünk abban, amit megteszünk.

Egy nagy generáció két tagja, te és Kovács András Ferenc távozott a Látótól. Mit gondolsz, az utánaatok jövőkének mivel kell megbirkózniuk, milyen kihívásokkal kell megküzdeniük?

Három évvel ezelőtt, amikor Codău Annamari *Látó*-szerkesztő lett, welcome speech gyanánt írtam egy vele készült képzeletbeli interjút 2065-ből. Akkor ment nyugdíjba a *Látó* főszerkesztőjeként, és beszámolt mindarról, ami az ő ideje alatt történt a lapnál. Hogy rezidens írók jártak be a szerkibe,

többek között Sofi Oksanen meg Inky Thurwalen, a későbbi Nobel-díjas izlandi író, és állandóan ott nyüzsgött két-három gyakornok, és íróiskolát működtettek, internacionalista programokat futtattak stb., stb. Most elolvastam ezt a szöveget, és mintha már egyáltalán nem volna érvényes. Azt hiszem, egyre világosabb, hogy mostanában a jövő fogalma is újradefiniálódik. Ráébredtünk, hogy a levés öröméből túl sokat elvesz a valamivé válás küzdelme.

Egyébként fentnevezett Kovács András Ferencsel mi soha nem harcoltunk vállvetve semmi ellen, ahogy mondjuk az előttünk járók, az úgynevezett Forrás nemzedékek, meg az utánunk jövők, az úgynevezett transzközépek tették. Mi nem voltunk generáció, legfeljebb haverok, illetve annál többek. Mi ugyanabban a városban nőttünk fel, méghozzá kiváltságos helyzetben, mert annak a városnak, vagyis Szatmárnak a mi iskoláskorunkban, a hetvenes években, a múltjának köszönhetően, az egykor virágzó kultúrájának, liberális beállítottságának, a magyar tévéadásnak köszönhetően, az átlátogató magyarországi rokonoknak, a behozott könyveknek, lemezeknek, filmeknek köszönhetően sikerült egy ritkaságszámba menő esztétikai, kulturális szembehelyezkedéssel létrehozni az otthonosságot. Filozofikusabban fogalmazva, sikerült megteremtenie egy költői lét-házat. Ez a fajta szembehelyezkedés köt össze minket. Én ugyan nem írok verset, soha nem írtam, ő soha nem írt elbeszéléseket. De mi tagadás, jó pár versében a magam érzéseire ismerek, saját vágyaimra és keserveimre, vagy épp egy rozsdázó porolóra hátul az udvaron. És ő is azt mondta nemrég: „ez a te Bolyaid pont olyan, mint én”.

Szerinted harminchárom év múlva lesznek-e még irodalmi lapok? Szükség lesz-e még irodalmi szerkesztőkre?

Sokak szerint szupermarket-kultúra (reklámok irányítják az ízlést) korában élünk. Ellenben még egy ilyen kultúrában is kialakul az igényes vásárló típusa. A tartalomra odafigyelő, a polcokat türelmesen végigbogarászó vásárló az irodalmi termékek között is a minőséget keresi. Ebben segíthetik az irodalmi lapok és a szerkesztők is.

S ha azt mondom, harminchárom év múlva te leszel a „várhegyi bölcs”, aki egy hosszú elhallgatás után szabad szájú epigrammái miatt kezd újra híressé válni – tudsz azonosulni ezzel a jövőképpel? Vagy más jövőt szánasz magadnak?

Nem szeretem az epigrammát. A költészet hiányának terméke. A híresség meg az ego terméke, én viszont kerülöm a *made by ego* holmikát. A jövőmet úgy képzelem, hogy hamu formájában szétszóródom egy domboldalban, ahol érdes nyelvű tehenek tépdesik a fűvet.

„VOLTAM, KI VOLTAM, S VAGYOK, KI VAGYOK”

Baka István olyan esztétikailag értékes, poétikailag hiteles tragikus és groteszk-ironikus maszkköltészetet teremtett, amely a közösségi-történelmi tragédiákon túl egyetemes lét- és nyelvfilozófiai keretben veti fel azokat a kérdéseket is, amelyek egyrészt az emberi lét kilátástalanságára, a transzcendencia hiányára és az identitásvesztésre döbbsentenek rá, másrészt a költői szó értékére mint a kultúra teremtette egyetlen egzisztenciális reményünkre emlékeztetnek.

Költői életművének fogadtatása, esztétikai-poétikai értéke közismert. Összetettségét mutatja a „kanonizációs zavar” is (Ágoston Zoltán kifejezése), amely befogadástörténetének a része. Ha nem is az aktuális irodalomelméleti és -történeti viták középpontját képezi, de időről időre olyan kérdéseket tesz fel, amelyek párbeszédre készítetik annak mindenkorai olvasóit.

Baka István 2023. július 25-én lenne 75 éves. Ebből az alkalomból emlékezünk meg a Szegeden 1995. szeptember 20-án elhunyt költőről. Az alábbiakban olvasható ankétban – két kérdésre válaszolva – azok szólalnak meg, akik nemcsak az életmű avatott értői, hanem személyesen is ismerték Baka Istvánt.

Mint minden életműből, úgy a Baka Istvánéból is kirajzolódik az alkotó képe. Önben – aki ismerte az életrajzi értelemben vett költőt, író, műfordítót – milyen viszonyban van ez a kép azzal a Baka Istvánnal, akit személyesen ismert?

Schein Gábor *Eredet nélküli fordítás műve. Baka István Sztjepan Pehotnij-ciklusáról* című tanulmányában Paul Celan szavait idézi: „A vers mint a nyelv egyik megjelenési formája, lényege szerint párbeszédszerű, ezért palackposta lehet, amit abban a reményben bocsátanak vízre – persze nem mindig megingathatatlan reménnyel –, hogy valahol és valamikor partot ér, szívtájékon talán. A versek is ilyenek: úton vannak valami felé. Mi felé? Egy nyitott, elfoglalható, egy megszólítható személy felé, aki éppen te vagy, a

megszólítható valóság felé.” Önt mi érte „szívtájékon”? Milyen személyes olvasói élményt emelne ki a Baka-életműből? Mit gondol, hol a helye (hol lenne méltó helye) ennek az életműnek a (mai) magyar irodalomban?

(Borsodi L. László)

Baka Istvánt Kolozsváron ismertem meg, amikor a hetvenes évek végén egy autóbushy fiatal magyarországi író, költőt látott vendégül a Kolozsvári Írók Társasága.

Szorgalmasan vezetgettük a népes csoportot a Zeneiskola gótikus terméiből Mátyás király szülőházához, a főtéri Szent Mihály-templomhoz, a Farkas utcában Sárkányölő Szent György szobrához, majd a nemesi címerekkel kikapétázott református templomba. Másnap a Házsongárdi temető néhány nevezetes sírjához mentünk ki. Megmutattuk az egyetem főépületét, de a samott-téglából épült, századfordulói klinikákat és az egymillió kötetes egyetemi könyvtárat is. Ebéd után leballagtunk az egykori Mariánumhoz, ahol az egyetem bölcsészkarja működött. Este pedig a mi Széchenyi (Mihai Viteazul) téri lakásunkban kolozsvári fiatal írókkal együtt iszogatót-beszélgetőt a népes társaság.

Első férjemmel, a zongorista Marius Tabacuval mi a konyha melletti kamrában rendeztük be a hálószobánkat. István ebbe ült be velem beszélgetni. Egyszer csak kezébe temette az arcát. Folytak a könnyei, alig tudott megszólalni:

„– Én nem tudtam, hogy itt ilyen... ilyen szép város van... hogy itt ennyi magyar... ilyen kultúra volt... és van... Nekünk ezt nem tanították!... Hogy itt... Bolyai... Apáczai Csere sírja is... és hogy ilyen... ilyen...” István mintha velünk-nálunk egy új földrészt fedezett volna föl – amit a tanárai, az újságok elhallgattak előle... Megrendülten ültünk mellette, biztattam, hogy jöjjön el máskor is...

Évekig, haláláig leveleztünk, majd amikor sikerült Magyarországra kijutnom, találkoztunk is Szegeden.

Kevés ilyen kedves és jó embert-költőt-író ismertem, mint Baka István. Könyveimben ott a kézjegye. Oroszból fordított is, szerettem kitalált költőjének, Sztjepan Pehotnijnak a verseit is...

Különös költészet az övé. Nemcsak fájdalmas, hanem egyszerre dacos és reménykedő is. Olyanok a versei, mintha mindig a tó vagy tenger mélyéről rúgná föl magát a felszínre lélegzetért. A mai magyar irodalom alig tartja

számon nagyságait. Baka Istvánnak még ezután kell elfoglalnia az őt megillető helyet könyvtáraink, emlékezetünk és szívünk Pantheonjában.

(Balla Zsófia)

Baka a *Kincskereső* folyóirat költőiskolájának mentoraként jambusokról és metaforákról magyaráz. *Délután verset megyek írni, fölteszed a napi munkát a faliújságra?* Baka a szerkesztőségben a lemezjátszója mellett pipázik. *Az utolsó két versedben már van valami, de inkább most hagyd abba! Írjál kritikát!* Baka a Hági étterem platánfái alatt vörösbort tölt a poharakba. *Jövő héten Szekszárdra megyek, fölásom a kertet, itt képtelenség írni.* Baka a műfordító-szemináriumon Brodskijt, Rilket, Verlaine-t elemez. *Micsoda kívánatos lányok járnak ide!* Baka a Molnár utcai lakás kishálószobájában üres üvegeket dugdos a könyvespolcok mögé. *November angyalához. Ma írtam, kinyomtatom neked. Jó, nem?*

Tíz év summázata a legkülönbözőbb élethelyzetekből, megannyi arcvonása és mozdulata. Én egykori gyerekköltőből lettem kései barátja. Aztán „szívtájékon” műveinek összegyűjtője és szöveggondozója. Abban biztos vagyok, hogy költői zsenijének mindenkor a tudatában volt. Mertem volna rossz szót szólni egy, valljuk be, túlromantizált verssorára. Kritikusa az egyetlen Ilia Mihály lehetett. Értéktétele mások szakmai munkáját illetően is erős és határozott volt. Ebbe belefért némi jogos irigység és féltékenység, de a minőséget mindig elismerte. Bizonytalanságát, türelmetlenségét, emberi gyarlóságát az élet más dolgaiban leplezetlenül kimutatta. Talán éppen e súlyok miatt is alig néhány évtized adatott meg arra, hogy a metaforára felesküdvé, megteremtse kritikus nemzetkarakterológiai és szerepjátszó költészetét.

Baka István életműve a helyén van, *csak fel kell lapozni*, hogy aktualitása még elevenbe vágóbb legyen.

(Bombitz Attila)

Istvánnal – hadd mondjam így – életének utolsó néhány évében lettünk összejáró, rendszeresen találkozó barátok. Utcán lépdelve lóbálta a szatyrát, amelyben könyv, lemez vagy biciklipumpa volt. Én kezdő prózaíró, ő már komoly, egyre elismertebb költő. Azt hiszem, az életművében is meghatározó egy-két jellemvonása. Azt hiszem, ezek: az emberi esendőség és a kegyelem utáni apokrif áhítat, illetve a végletes és a helyes ítéleteket soha

nem gátló érzékenység. Istvánnak ezek a vonásai egyértelműen versalkotó erővé váltak, a korai szerepversekben és hazaversekben is ez a tapasztalata adta a lírai énre a különböző történelmi alakok ruhatárát.

Jó volt vele lenni, a közelében. Én azt is láttam, hogy ennek az embernek mekkora lelki beltere van, amit nem tud, és talán nem is akar megosztani mással. Minden pillanatában, minden mozdulatában költő volt. Ha együtt voltunk, utcán, szerkesztőségben vagy a Molnár utca ötödik emeletén nála, nevetni is tudtunk a félelmeim vagy a szenvedésén.

Álldogál Törökszentmiklóson egy elhagyatott, piros telefonfülke a vasútállomás előtt. Nem is tudom, használják-e, működik-e még, csodálkozónak nagyon, ha igen. De ott van. Én máig vonattal utazom. Autóm nincsen. Rendre levonatozom a szülővárosomba, és látom azt a fülkét. Talán Baka Pista utolsó augusztusának valamelyik napján onnan hívtam őt, mikor volt ez, '95-ben, azóta ezt a fülkét Pista telefonfülkéjének nevezem, és ha elhaladok mellette, köszönünk egymásnak. Egy tárgy a világban, ami mindig őt juttatja az eszembe. Írtam egy hosszú, kisregénynek beillő tárcafüzért róla, ez *A berlini fekete füzet*. Megjelent a *Hogyan csábítsuk el a könyvtáros kisaszszonyt*, majd évekkel később az *Ez egy ilyen csúcs* című könyvemben is. István abban a történetben mint Bakó András szerepel, mert mellékesen ilyen néven lett saját maga hírlapi tárcahőse. A szegedi *Délmagyarország*ban jelentek meg a tárcái, akkoriban ott voltam rovatvezető, magam kértem azokat. Baka Tünde és Bombitz Attila szegedi irodalmár pedig nagyon sokat tett, hogy az életműsorozatba ezek a kisgolyók is beleguruljanak.

Sem a szabad formákat, sem az áradó kötetlenséget vagy a posztmodern játékeit nem kedvelte. Enyhén szólva. Tandori szabadon és gátlás nélkül aszszociáló versnyelve, csodás észjárása például ingerültté tette. Ez, hogy így mondjam, jellemző esztétikai álláspontja volt. Örökös katasztrófában élt, mélyen drámai alkat volt, személyes és kollektív félelmek örölték a lelkét, és ezekben a fájdalommal és aggodalmakkal járó helyzetekben a forma kötöttsége, a hagyomány megújítása, a kötött forma adta játék mindenféle-fajta lehetősége, a lírai személyesség és a személyiség csodálatos univerzálása avatta őt nagy, egzisztencialista költővé. Furcsa kettősség ez, mert úgy lett nagy költő, hogy a peremről beszélt. Úgy lett nagy költő, hogy konzervatív – amit most semmiképpen sem pejoratív értelemben említek – lírafölfogása egy jellegzetesen modern lírai ént működtetett.

„Valóban olyan voltál, mint egy / oroszvers. Magad fordítottad. Le. / A föld felé. Magadnak magad...” – írta Tolnai Ottó a Baka István emlékére írott versében (*In memoriam Baka István*). Ha ehhez hozzátesszük, hogy Szőke Katalin, Baka István egyéniségének és költészetének egyik legjobb ismerője 1996-ban ennek a költészetnek az orosz kulturális kódjáról írt tanulmányt a *Forrás*nak, akkor az alkotó saját verseiben megrajzolt képét és az általunk személyesen megismert embert akár össze is kapcsolhatnánk egymással. A helyzet azonban bonyolultabb volt ennél. Baka István zárkózott személyisége soha nem engedte, hogy a verseiről beszéljen, inkább az irodalmi világ történéseit emlegette találkozásaink során – s később, meglepő nyíltsággal, a betegségét és annak tüneteit. Önarcképet inkább prózai és publicisztikai írásaiban adott magáról. A vastag bőrkabátot hordó, vilamos sínek közt csetlő-botló, műanyag szatyrot szorító alak azonban épen úgy nem azonos a versek mögött álló énnel, mint ahogy Baka az alteregóként megrajzolt alakkal sem volt azonos. A költő pedig különösképpen másként és másutt létezett.

Hol a helye Baka költészetének a magyar költészetben? Nem tudom, mondom. S azt sem tudom, hogy a magyar költészetben léteznek-e ilyen vagy olyan, kijelölt és elfoglalt helyek. Azt szeretném, ha Baka István versei az olvasók közelében lennének.

Szívtájéki olvasói élmények? Azért nehéz erre a kérdésre válaszolni, mert már harminc-ötven évvel ezelőtti olvasói élményeket kellene felelevenítenem, s az emlékezet, tudjuk jól, sokszor tévútra viheti az embert. Baka István köteteit az első időkben kötetről kötetre, később már szinte versről versre haladva ismertem meg, így valójában ezt a folyamatot kellene rekonstruálnom. Itt csak annyit mondhatok, hogy már az első olvasásakor teljes egésznek éreztem a *Vadszőlő* című verset, s az *Égi zsebóra* címűt is. Ennek társadalmi vonatkozásait a rendszerváltás folyamatában azonnal felismertük, ezért közöltük a *Forrás* 1991-es évfolyamának élén. Már az első olvasásakor ritka szépséggel megáldottnak éreztem a *November angyalához* című vers sorait: „Jöjj el hozzám, köd-peplumodban és / Krizantém-öllel, őszöm angyala!” S amikor a költő halála után Baka Tündétől közlésre megkaptam a villanyírógép memóriájában megőrződött, a *Sztyepan Pehotnij feltámadása* címet viselő verset, ugyancsak már az első olvasásakor tisztában voltam annak rendkívüli súlyával. Csak az utolsó versszakát idézem: „Voltam, ki voltam, s vagyok, ki vagyok, / De nem leszek – csak ennyit tudhatok / Előre, biztosan, de semmi mást, / Így ítélj meg s a bűnöm így bocsásd!”

(Füzi László)

Mindaz, amit manapság Baka István költészeti hagyatékából/örökségéből látunk, hogy belőle mely poétikai sajátosságokat értékelünk és tartunk hagyományba tartozónak, miféle gondolati rendszerben találjuk leghelyesebben képviseltetni a kortárs kultúrában, milyen világképi, antropológiai és kulturális jegyek mentén olvassuk, minek a megjelenéseiként fogadjuk be a műveit, kevésbé Baka István költészetéről, sokkal inkább rólunk, az olvasóiról/értelmezőiről referál. S ebből a kulturális csapdahelyzetből végképp nem lehet sértetlenül kinyerni azt a Baka Istvánt, akinek pusztán egy sajátos algoritmussal megalkotott részletét, civilizációs lenyomatát, kulturális megnyilvánulását képviselték az irodalmi alkotásai. Az a(z európai) sajátosságunk, amely kijelöli az emlékezet terepét és az emlékezés formációit, nem teszi lehetővé, hogy az emlékeztetőül fenntartott jelek mellett az életmű létrehozásában szerepet játszó elemek azon része, amely nem az alkotás jelentéskörébe tartozik, a maga egykori jelentőségében megtartódjék és fennmaradjon. Nem pusztán arról van szó, hogy a személyiséget hordozó corpus szétporlad, eltűnik az élő tekintet, az invenciózus megjelenés s minden egyéb, a pipafüstös-szeszes lehelet és kurta felkacagás stb., azaz az időhöz és helyhez leginkább kötött valóság átvált a fluidabb képzetek halmazává, hanem hogy a szerző személyessége helyére az olvasó személyessége tolakszik, mivel ilyen a sajátossága a mi irodalomhasználatunknak. Idővel a Baka-életmű, ha már belőle pusztán a szövegesült része marad meg, arra lesz az egyik példa, hogy egy hagyomány révén képződött *corpus* miként példázza a hagyományfolyam huszadik századi szakaszát.

(Géczi János)

Sohasem hittem, hogy művet és életet szét kell választani. Álljon meg persze a mű a saját lábán, menjen a maga útján, hiszen alkotójának élete mulandó. Azt is készséggel elfogadom, hogy a remekmű akkor is teljes, ha semmit sem tudunk a költőről. A kontextus gazdagít, de a kontextus hiánya nem szegényít. Valahogy így képzelem vers és költő viszonyát. Ám ki tagadhatná, hogy még Petőfi sem pontosan olyan volt, amilyennek önmagát mutatja verseiben. Nehezen szerethető ember, könnyen szerethető versek, valahogy így.

Nos, Baka Istvánt régről ismertem, harmincéves volt, amikor először találkoztunk. Én huszonhét. Ült a *Kincskereső* című gyermekirodalmi folyóirat szerkesztőségében, magányos volt, pedig sokan szerették, és sokakat szeretett ő is. Nagyszerű szerkesztő is volt, kérte tőlem a gyermekverseket,

küldtem örömmel. A *Kinckeresőben* megjelenni fontos volt nekem. Baka István tette fontossá. Nem emberként volt magányos, hanem költőként. Szomorú is volt. Szintén nem emberként, hanem költőként. De ez a szomorúság átütött a mindennapjain is. Beszivárgott a versekből az életébe. Sok dedikált kötetem van tőle, általában azt írta nekem, hogy: „baráti szeretettel”. Van viszont egy válogatott kötete, az *Égtájak célkeresztjén*, amelyet így dedikált: „Markó Bélának és övéinek együttérző szeretettel”. Ha a dátumot nézem, érthető, miről van szó: 1990. IV. 24. Egy hónappal Marosvásárhely véres márciusa után. Nekem dedikált vers is van ebben a könyvben: *A negyvenedik év szonettje*. A cím alatt: *Markó Bélának, Marosvásárhelyre*. Hamarabb, 1988-ban született a vers, akkor volt Baka István negyvenéves: „Mindennek vége ez talán a kezdet / mi kezdetik talán a vég talán / amiért Babilon falainál / elmén karom egykor munkába kezdett.” Szomorú volt, mint Kelet-Közép-Európa és a Balkán népei: szlovákok, horvátok, szerbek, románok, bolgárok, ukránok, talán még a lengyelek is. A legszomorúbbak a magyarok. Száz esztendeje mindenképpen.

Baka István empátiája ugyanaz emberként és költőként. Küldött nekünk Delikátot, kávét és csokoládét. Írt hozzám verset. Hozzánk. Mindannyiunkhoz. Nem volt más az ember, mint a költő. Pontosság, empátia, szeretet. Ilyen volt az életében, ilyen a verseiben. Legfeljebb – legfeljebb? – amit nehezen, néha habozva mondott ki egyébként, azt költészetében tisztán, nyersen, erővel közvetítette. Ennyi a különbség. Amit írt, nem változtatta meg őt, csak kihangosította.

Nagyon érdekes, hogy gyakorlatilag már indulásakor meglelte Baka István azt a kifejezőmódot, amelyet aztán mindvégig művelt. Nem formakereső, hanem szerepkereső költő. Keresi a legalkalmasabb szerepet, hogy az egyéni vagy közösségi sorskérdésekről véleményt mondjon, beleértve a hazát és a nemzetet. Megszólal nála Széchenyi, megszólal Petőfi is: „Piros zászlók, világszabadság – / pipacs gúnyolja versemet. / Hazámmá rothadok – ki engem / megtagad, őt tagadja meg.” Aztán fordításában az oroszok, a 20. század legjobb orosz költői, szomorúak ők is. Meg a kitalált Sztjepan Pehotnij. A neve ugyanazt jelenti, ha lefordítjuk: Baka István. Őszinte pártos van egész költészetében. Úgy vélem, mindmáig az utolsó igazán patetikus magyar költő. Végig patetikus, végig igaz, végig hiteles. Nagy költő, akinek hazája „Döbling-Magyarország-Pokol”, ahogy 1985-ben nevezte a Széchenyi-poémában, immár nemcsak szomorúan, hanem dühösen is.

(Markó Béla)

Imbolyogva járt, jobbra-balra kilengve, mintha gondolatai kanyarulatait követné, akár a szabályozás előtti Tisza. Figyelj, húzódtott mellém Lajos, ha a jobb oldalára kerülök, időről időre neki fog lökni a házfalnak, és észre sem veszi. 1988 nyara lehetett, én tizenhat, Kovács Lajos harminckilenc, Baka Pista épp negyven. Az egyik legnagyobb élő költő, biccentett feléje Lajos, ha ezt mások még nem is tudják. A Hágiba caplattunk a júliusi hőségben, a hatalmas platánok ernyőzte udvarba vagy a Béke Tanszék félhomályos zugába. Pista szeretett hallgatni a szakálla mögött, pipáját szörcsögtetve, réstre húzott szemében huncut fény. Soha nem hahotázott, nem kacagott: kuncogott, mint egy szűk folyókanyarulat csobogója.

Később jártam a lakásán is, aludtam a dolgozószobájában. Amilyen csapongónak, már-már slamposnak tűnt mindennapi jelenlétében, olyan rend uralkodott munkakörnyezetében. Nem elvárólagos, csak célszerű, lelkiismeretes rend. Ahogyan a metaforaelméletet tanította a Kincskereső-táborban, ahol éveken át bojtárja voltam a költőcsoportban. Könnyű ezt a kézreálló rendet észrevenni írásmódjában, versei és prózája szigorú megkomponáltságában. Nehezebb kihallani sajátos humorát, föl-fölbuzgó pajzanságát, ritkán felszabaduló játékos kedélyét.

A halála előtti hónapban, 1995 augusztusában, a könyvespolca rejtekéből előhalászott egy palack szekszárdi óvöröst. A Molnár utcai lakótelep kisboltja egyedül miatta tartotta készleten. Kuncogva mondta, aztán ne szomorkodjunk Szekszárdon a temetésén, inkább igyunk az egészségére egy pohárral.

A szekszárdi óvörös már igazi ritkaságnak számít. Mint Baka István költészete.

(Nagy Gábor)

Nézem a könyvespolcot. Első két kötete még nincs meg, a *Döblinget* megvettem 1985-ben. A következőt (*Égtájak célkeresztjén*) már tőle kaptam: „Várad Szabolcsnak barátsággal, Baka István. 90. IV. 12.” Aztán a többit is sorra. Ennek van két előzménye. Az első az Európa Könyvkiadó, ahol szerkesztő voltam, és Pór Judit felhívta a figyelmemet Baka remek Brodskij-fordításaira. Ebből adódik a másik előzmény. 1989-ben megindítottuk a *Holmit*. Fontosnak tartottuk, hogy közöljünk versfordításokat is, és az Európánál készült éppen egy kötet a Szovjetunióból 1922-ben emigrált Vlagyiszlav Hodaszevics verseiből. Elkértünk belőle öt rövid darabot. Ezekkel a fordításokkal és a hozzájuk írt bevezetővel debütált Baka István a *Holmi* harmadik számában. De számítottunk a verseire is. És két hónap

múlva megjelent a lap egyik leghíresebb száma, az 1990/2-es: a szépirodalmi anyagot (vagyis a lapot) a *Farkasok órája* nyitja, és egy másik korszakos vers zárja: *Hogy elérjek a napsütötte sávig*. Egy számban ez a kettő! Attól kezdve mohón vártuk az új Baka-verseket. És jártunk Szegeden a *Holmi*-val, ott meglátogattuk őt a szobájában, a *Kincskereső* szerkesztőségében. De ez kevés ahhoz, hogy a kérdésre válaszoljak. Inkább idézek egy leveléből. 1994. III. 4-én írta: „Küldök egy, azaz voltaképpen két verset. Egy alakuló ciklus részei – a kitalált Pehotnij helyett most egy valóban élt orosz költő, Arszenyij Tarkovszkij (sokat fordítottam) »hiányzó« verseit próbálom megírni. Azért éppen az övéit, mert az elmúlt félévben nagyon közel kerültem hozzá – a betegség befelé fordított engem is, igazán csak mostanában vettem észre, hogy eddig mennyire kifelé éltem inkább.”

Vita tárgya, hol húzódik a határ fordítás és átköltés között. Baka az eleven paradoxon: úgy tud hű lenni, hogy közben a saját versét írja. Tarkovszkijnek nemcsak hiányzó verseit fordítja le, megírt Tarkovszkij-verset is le tud fordítani úgy, hogy – biztosra veszem, nagyon hűen az eredetihez – a sajátjává teszi. Egyik kedvenc Baka-versem az *Aszály* a Tarkovszkij-kötet 46. oldalán (Európa, 1988): „Mint tífuszos, lázverte ajkak, / A föld kicserepedett...” Csak Baka Istenét nem találok benne. De ha jobban megnézem, ott van, a hiányával: „Jöhet jövődő, menedéket / Lel benne is ez az aszály, / Hol árván bolyong csak a lélek, / De megváltást hiába vár.” Baka verseiben az Isten és mellette a Sátán néz ránk mindenből, ami félelmetes; és tőle félelmetes minden, még a természet szépsége is: „ágak ínnyéről vicsorít ránk / esőcsepp-fogsorral az Úr”. Ennek az általános – bár a megélt történelemből eredő – manicheus világképnek (Rába György elemezte a *Holmi* 2005/3. számában) találja meg a legdrámaibb történelmi és epikai hitelét és mélységét az oroszoknál. Lenyűgöző, ahogy ez a világ Sztjepan Pehotnij verseiben kibomlik. De a betegség rákényszeríti, hogy levegye a maszkot, és még az Istennel is megpróbálja rendezni a dolgát. Nem a vallás, hanem a saját – ezúttal főhivatalnok – Istenével, akihez kérvényt nyújt be, de most sem titkolva, hogy nem szereti. Megrendítő, ahogy önmagát ennyire fel nem adva azonosul minden halandóval: „Átkoztalak de most megáldanálak / Mint ahogy áld vagy átkoz mind ki él.” Baka költészete a pusztulás emlékműve szilárd formákban. Magányos, de áll biztosan.

(Várady Szabolcs)

SÉTATÉR

László Noémi

APÁM

Tudja a faszom, mondja apám, és valóban, ez lehet a tudás legősibb rejteke, generáció generáció után, vissza egész Ádám apánkig, sok férfi, aki, nem tudom, mit tudhatott, nem tudom, akarta-e tudni mindazt, amit tudott, de mindnek volt annyi bátorsága, akkora önbizalma, hogy ez a sor aszályok és fagyok, árvizek és tűzvészek, járványok és háborúk sűrűjén át elvezetett hozzám és testvéreimhez, akik közül egyedül én élek ugyanezzel a szófordulattal, bár nekem a szóban forgó tagom nincs is. Ha az ember a beszéd minden pillanatában tudatosítaná magában, hogy valójában mit jelent, mi rejlik amögött, amit mond, megbolondulna.

Tudja a faszom, mit gondolok apámról, nagy része ott gomolyog bennem gyomortájékon meg a májam és a lépem közötti űrben, fekete lyuk vagy éppen ismeretlen csillagrendszerekkel zsúfolt, ritkuló-sűrűsödő köd, amire jobb' szeretnék nem odafigyelni és helyette inkább azt gondolni, hogy a fejem vagy a szívem fáj, a fejem, amire annyiszor kaptam barackot, ha tudtam, taslit, ha nem tudtam a képletet, vagy a lelkifröccsök idején bolhányira zsugorodó szívem, ez a lakatlan odú, ahová nagyon rossz újra és újra belépni azzal, hogy már megint senki sincs itthon. Apámról sok mindent gondolok, és a legtöbb azt kifejező szó vállalhatatlan, így azt mondom inkább, amit apám szokott.

Túl sokat gondolni se jó, az megbénítja az embert, elakasztja a haladásban. Amiről az apák rendszerint úgy gondolják, előre tart, főleg azok, akik értettek valaha a matematikához, bár épp önekik tudniuk illene, hogy a haladványban előre, de hátrafelé is pompásak a lehetőségek. Nagy átok fejünkön a haladás, a fejlődés gondolata. Megszületik a gyermek, azonnal elképzelik papi ornátusban, ügyvédi talárban, orvosi köpenyben, tudós okuláréval az orrán vagy pompás járművel a feneke alatt, különféle tetszetős helyszíneken, tiszteletre méltó, tiszteletet parancsoló körülmények között, mindenekelőtt az apa kezd ezen gondolkodni, hogy hová fejlődik majd az őt a világban ezután képviselő utód, és ez jelentős energiaveszteséget okoz, mely megbénítja őt, elakasztja a haladásban.

És talán ezért lesz oly kevés gyerekeknek tartósan haladó szellemű édesapja, aki nyitott a gyermek fejlődészméjével cseppet sem harmonizáló, mélyen ösztönös elképzelései iránt. A fejlődés, a haladás útján lendülettel menetelő, szédült iramban előre törő, fejvesztett gyorsasággal nyomuló, vaktában ügető édesapák értetlenül, kétségbeesetten állnak toporgó, ücsörgő, kolbászoló gyermekeik fölött, elkeseredetten rángatják a táj szépségét csodáló, a pillanat varázsától bódult, a másik ember közelségébe belefeledkező csemetéjüket, hogy mozduljon már, lóduljon előre, ne hátráltassa a haladást. Aki halad, az képtelen haladó szellemben gondolkodni, a haladásért tett erőfeszítés felemészti a gondolkodáshoz szükséges helyzeti energiát. A haladó szellemű szemlélő előbb-utóbb felismeri, hogy a haladás nem előre és fölfelé, hanem befele és lefelé kell vezessen.

Apám nemigen kolbászolt. Bandukolni sem szeretett, meg úgy igazából menni sem. Bár első emlékeim egyike éppen az, hogy fejem fölött, a magasban fogja kezem, és megyünk, aztán ahová eljutunk, ott valamit leszednek rólam. Hogy mit, arra nem emlékszem, csak a dolog haladás-része él bennem. Apámtól tudom meg később, hogy az államon volt egy szemölcs, azt leégették, helyén csak apró forradás maradt. Hibáinkat eltávolítják, sebhelyesek leszünk, de legalább senkinek sem kell majd fura, egyéni jellegű bélyegeinken fönnakadnia, remélhetőleg kevésbé leszünk így majdan sebezhetőek. Sebezhetőségünk pontjain előre megsebeznek, megcsonkítanak, megmetszenek, mint valami rózsabokrot. Eltávolítják szembeszökő megkülönböztető jegyeinket, és nem látják a lelkünkben vaduló kertet.

A haladás híveként sem volt egy kimondott gyalogkakukk az én apám. Ennek köszönhetően kevés gyerekkori erdei sétánkat nyomasztó lég ülte meg, mert minden egyes gombához kedvesen lehajló, csokorszedő és koszorúköttő édesanyám szabadon szárnyaló lelkét erősen feszélyezte morcos gyalogapám zord kedélye, mely a konyhaasztalnál bezzeg gyakorta káprázta-tó szöveges tűzijátékot termelt. De nem a gyalogúton! A kirándulás fárasztó és unalmas, egyik gomba tisztára olyan, mint a másik, az erdőben egészen hervasztó módon semmi más nincs, mint fű és fa, x növény és y növény, ág és levél, ösvény jobbra és balra, amin mind menni kell, sehol egy hasznos információ, szellemvillogtatási lehetőség, focimeccsnézésre adódó alkalom. Abból a fajtából való volt apám, aki a gyermekkel nem szeret menni, aki a már kifejlődött kamaszban lát ily értelemben fantáziát, kár, hogy a kamasz épp az apjával nem szeretne menni egy ideig sehová.

Otthon egyedül szeretett piszmogni apám, akit barátai bűbájos társasági lénynek véltek. Otthon e lény a társaságot leginkább csak mint vasárna-

pi ebédnél, vacsoránál atyai prédikációra egybegyűlt sereget értékelte, és minthogy nevezett alkalmakat leszámítva anya és gyermekei társaságában az ember aligha lehet egyedül, apám egyre gyakrabban leginkább csak éjszaka volt igazán otthon. Éjjeli órán lámpát égető, távoli nappaliban titokzatos, magányos tevékenységbe merült apámtól tanulhattam el, hogy önmagával úgy istenigazából éjjel találkozhat az ember, a virrasztás áldozatos óráiban, a csendbe süppedt város bársonyos felszínén ringva, amikor attól, hogy körös-körül mindenki más az álmok tengerén hajózik, az éber személy különlegesnek, kiválasztottnak érezheti magát, bár teljesen nyilvánvaló, hogy mihelyt valóban annak gondolja magát, a helyzetben már egyáltalán nincs semmi különleges. Különleges, kiválasztott, kiemelkedő – ezek is olyan apai dolgok. Áll az apák dermesztő serege, és mind arra vár, hogy gyermeke valami egészen rendkívülit tegyen.

Apánkat cseppet sem hatja meg a tény, hogy világra jöttünk, hogy egy nőnemű lény társaságában apává avattuk őt, hogy azóta is erőnk felett küzdünk a földi lét viszontagságaival – és nem haltunk bele. Apánk nem fogja fel eme tettünk egészen rendkívüli voltát, azt, hogy ő még akkor is apánk marad, ha a természet rendjét fölborítva esetleg előtte távozunk a létből, vagyis hogy halandó létünkre olyasmit tettünk, amire állítólag csak Isten képes: örök időkre szólóan megteremtettük őt, a mi egyszeri, egyedi és különleges apánkat. Nem, apánk ott ül a konyhaasztalnál, fáradtan legyint, kiábrándítóan köznapinak érzi apaként magát, és lógó orral nyugtázza, hogy a zsenialitás legkisebb szikrája sem szorult belénk. Ebben a családban zseni csak őbenne pislákol, de ezt sajnos a konyhaasztalnál senki sem értékeli. A konyhaasztalnál ülők a kenyeret tudnák igazán értékelni, de társadalmunk fura ficam folytán apánk zsenialitását vonakodik kenyérrel honorálni.

A társadalom nem sokat ad a konyhaasztalnál prédikáló apák zsenialitására, a kocsmasztalnál merengő látnokok pompás eszmefuttatásaira. A társadalom valamiért a gyötrődést díjazza, ilyen, erre van beállva, mindenféle megalázó testcselt meg alantas működést tud csak szűk marokkal mért értékre váltani. A munka nemesít, hazudták ipari csarnokokban hosszú időn át nekünk. És valóban, ha a munkának lelke, teremtő ereje van, nos, akkor nemesít, de épp az ipari csarnokok prédikátorai húzták azonnal át a lelket, a teremtést, és hozták divatba a haladás, a termelés eszméjét, amittől gombnyomásra mozduló gépekké váltunk, akik a konyhaasztalnál már csak a kenyeret értékelik, mert nem igével élnek, hanem üzemenyaggal, és nem rajonganak, hanem csak üzikednek, nem zsonganak, csak üzletelnek és üzengetnek, és aki nagyot kaszál, az is a munkában megnyomorítottak

veritékéből hasítja mohón ki a magáét, hiába hiszi elégedetten, hogy boldogult. Ezért oly kiábrándultak a zseniális apák.

Kiábrándultan ülnek asztalfőiken a zseniális apák. Mi lesz a világgal gyermekeik kezén, hová is kormányozhatják a mind gyatrább, felületesebb, sótlanabb, élheterlen nemzedékek a földhajót? Nem lesz víz, nem lesz levegő, nem lesz hely, nem lesz élelem, apokaliptikus csatározás vagy szenvedés-szorongás-renyhülés lesz. Időben előre és hátra, mint két egymásnak fordított tükör közé szorult alak erre is, arra is végtelenül ismétlődő sorozata, ülnek a zseniális apák, és féltik fiaiktól a földet, és tűzhányó tör ki, és tombol a hurrikán, és népek szaggatják egymást, előre és hátra az időben a föld majd minden szegletén, míg az én zseniális apám attól tart, hogy tökéletlenségemben elrontom az életem. Hogyan is ronthatnám el mindaddig, amíg élek? S miként lehetne el nem rontani? Kiábrándultan ülnek az asztalfőn a próféta-apák, és féltik tőlem a földet.

Elrontott apám elrontott gyermeke, ez vagyok én, épp most rontom el fiam és lányom. Elrontom őket, ha apámra gondolok, és elrontom őket, ha nem gondolok apámra. Talán csak akkor nem rontom őket el, amikor apám vagyok, szándék és számítás nélkül, gyerek és anya létemre apa vagyok, nő létemre férfi. Nem rontom el őket, ha sikerül olyan apát teremteni nekik, aki férfi létére nő, és ez cseppet sem zavarja. De ahhoz, hogy nő legyen, előbb férfinak kell lennie, mint ahogyan ahhoz, hogy férfi legyek, előbb nőnek kell lennem, és ahhoz, hogy apa legyek, előbb anyának kell lennem, és ahhoz, hogy anyám lehessen, apámnak előbb apává kell lennie. Hogyan? Erre mondja ő alig észlelhető zavarodottsággal a hangjában, hogy tudja a faszom.

Fejével, agyával nem tudhatja a legfontosabb dolgokat az ember, mert azok a zsigereinkben élnek, időben előre és hátra, a jégkorszaktól a Marsutazásig, így közlekedik ez a tudás, altesttől altestig, a zsigereken át. Képletet magolunk, és olvasónaplót írunk, de életünk leglényegesebb mozzanatai villámgyorsan alakulnak, tudatunk határain kívül, előtte, alatta, fölötte, és még azon is túl. A tudatom nem az enyém. A tudatom apámé, nagyapámé, ükapámé és gyermekeimé, és unokáimé, ükunokáimé, és ezerszeresen igaz ez mindarra, ami a tudat határán kívül gomolyog. Tudhatok-e így hát bármit is? Mindközönségesen: tudja a faszom.

Pardavi Vanda

HOGYAN MESÉL EGY
ÍRÓ HALOTT?MACHADO DE ASSIS: *BRÁS CUBAS SÍRON TÚLI EMLÉKEZÉSEI*.
FORDÍTOTTA PÁL FERENC, HELIKON KIADÓ, BUDAPEST, 2023.

Május tizennyolcadikán, a budapesti Libri Könyvpalotában került ünnepi bemutatásra dr. Pál Ferenc fordításában a brazil irodalom egyik legkiemelkedőbb alakjának, Joaquim Maria Machado de Assisnak (1839–1908) *Brás Cubas síron túli emlékezései* című regénye. A mű magyarra fordítása igencsak hiánypótló munka, az eredetit ugyanis 1881-ben, száznegyvenkét éve publikálták először, és lefordították már többek között angol, spanyol, német, román és holland nyelvre is. Pál Ferencnek hatalmas szerepe van abban, hogy a portugál nyelvű irodalmak számos alkotását magyarul is olvashatjuk, elég csupán a Nobel-díjas portugál íróra, José Saramagóra gondolni, akinek *Festészeti és szépírási kézikönyv* című műve tavaly jelent meg magyarul, szintén Pál fordításában. Felvetődhet a kérdés: miben tekinthető olyan kiemelkedőnek a Machado de Assis-regény, hogy ennyi évvel az eredeti megjelenése után is érdemes és fontos a magyar megjelenése?

A mű több szempontból is különleges, kezdve a szokatlan, ám annál inkább figyelemfelkeltő címválasztással, melyből hamar kikövetkeztethető, hogy a regény egy Brás Cubas nevű férfi emlékeit fogja életre hívni, csak éppen különleges módon. A másik furcsaság, amellyel az olvasó rögtön szemben találja magát, maga az írói ajánlás – az „író” itt nem a regény szerzőjét, hanem az emlékezések fiktív íróját, vagyis az E/1-es narrátort, Brás Cubast jelenti –, amelyet Brás Cubas az „élettelen testének dermedt húsába elsőként harapó kukacnak” (5.) szán. Az érdeklődő tehát, mielőtt még egy tényleges mondatot olvasott volna a regényből, már érezheti, hogy egy nem mindennapi művel áll szemben.

A jellegzetes vonások sorát tovább gyarapítja az előszó, amelyből rögtön kettő is van. Az egyik a tényleges szerzőtől, Machado de Assistól száрма-

zik, a másik pedig a fiktív írótól, Brás Cubastól, aki művét Laurence Sterne és Xavier de Maistre stílusához hasonlítja. Brás Cubas leszögezi, hogy a legnagyobb kétséget felvető kérdésre, azaz, hogy hogyan képes a túlvilágon írni, nem fog válaszolni. Szintén már az előszóban belekóstol az olvasó a regényt végigkísérő iróniába, amikor bevezető sorait a főhős az alábbival zárja: „A mű önmagáért beszél: ha elnyeri a tetszésedet, kifinomult olvasó, megérte a fáradságot; ha nem, kiérdemelted ezt a kis fricskát, és lépj tovább.” (24.) Ilyen és ehhez hasonló kiszólás számtalanszor előfordul a regényben, az író hol korholja olvasóját, hol kissé kioktatja, néhol pedig felhívja a figyelmét arra, hogy érzékenyebb téma következik, és ha jobbnak látja, inkább lapozzon előre a következő fejezethez. Ezután az elbeszélő elárulja, hogy némi hezitálás után miért a halálát választja történetének kiindulópontjául, és saját magáról a következőképpen nyilatkozik: „...tulajdonképpen nem halott író vagyok, hanem egy író halott, akinek a sírgödör egy újabb bölcsőt kínált.” (25.)

A mű százhatvan rövid fejezetből áll, és ahogy Silvana Oliveira *Realismo na Literatura Brasileira* [Realizmus a brazil irodalomban] című tanulmányában fogalmaz, „gyakorlatilag a realizmus által felállított lineáris és irányadó elbeszélés minden szabályát megszegi az elbeszélő”.¹ A linearitás hiánya az egész műre jellemző, a kevésbé érdekesnek tartott éveit a narrátor nemes egyszerűséggel átugorja, vagy pár mondatban összefoglalja. A már említett előszó, melyben Brás Cubas azt tanácsolja az olvasónak, hogy lépjen tovább, ha elégedetlen az olvasottakkal, Oliveira szerint azért fontos, mert megmutatja azt az írói szándékot, illetve inkább annak hiányát, hogy „olvasója kedvében járjon vagy dicsérje saját művét – épp ellenkezőleg, rosszat mond magáról a könyvről”. Ami pedig azért is figyelemre méltó az irodalomtörténész szerint, mert a brazil romantika és realizmus egyik legfőbb célkitűzése az volt, hogy elnyerje olvasója tetszését, Brás Cubas pedig ezzel szembe megy, és „egy újfajta kapcsolatot hoz létre regény és olvasó között”.² A mellett a tény mellett pedig nem mehetünk el szó nélkül, hogy a számtalan modernista eleme ellenére ezt a regényt tekintik a brazil realizmus kezdetének, holott látjuk, Machado de Assis nem lehet egyszerűen realista írónak besorolni, sőt, saját maga is több kritikát fogalmazott meg a romantikus és realista irányzatokkal szemben. Az említett irányzatoktól tér el a regény

¹ Oliveira, Silvana: *Realismo na Literatura Brasileira*. Curitiba: IESDE Brasil S. A., 2008, 103.

² Uaz, 104.

abban a tulajdonságában is, hogy a megszokott és általában megbízható heterodiegetikus elbeszélőt autodiegetikus narrátor váltja fel. A tény, hogy Machado de Assis egy halott, nem mindenben szavahihető narrátort nevez ki a szöveg „írójának”, Oliveira szerint azért is jelentős, mert ezáltal szabadon alkothat véleményt a társadalomról, a többi szereplőről, a korabeli szokásokról. Ez azért fontos a regény eredeti megjelenésének kontextusában, mert a romantikus és realista művek elbeszélőjét a közönség előszeretettel azonosította „a könyv borítójára nyomtatott szerzői névvel, akinek meg kell felelnie az írás szabályainak és azoknak az erkölcsi szabályoknak, amelyeket egy társadalom fenntart, azon büntetés terhe mellett, hogy a regényen kívül, a való életben elszenvedi a következményeket”.³ E teher alól mentesül Machado de Assis azáltal, hogy Brás Cubast teszi meg a mű elbeszélőjének.

Az első fejezetben egyébként, amikor író halottként mutatkozik be, Brás Cubas elárul magáról pár információt, például, hogy agglegényként hunyt el, és utolsó útjára tizenegy barátja kísérte el, amit igen csekély létszámnak tart. A már említett irónia és egyfajta játékoság jellemzi, ahogy az életében fontos szerepet játszókról mesél. Elárulja, hogy halálos ágyánál három asszony volt jelen, az egyik a nővére, a másik az unokahúga, a harmadikról pedig sejtelmesen így fogalmaz: „...és... De legyenek, kérem, egy kis türelemmel! Nemsokára elárulom, ki ez a harmadik asszony. Egyelőre elégedjenek meg annyival, hogy ez a névtelen személy, aki nem tartozott a szűkebb családomhoz, jobban szenvedett, mint a rokonaim.” (26–27.) Az említett újfajta kapcsolat író és olvasó között jól látható ebben az apró részletben is, ahol az előbbi játékosan türelemre szólítja fel az utóbbit, illetve felkelti kíváncsiságát is, hisz leírja, hogy agglegényként hunyt el, mégis szerepel itt egy rejtélyes hölgy, aki – saját elmondása alapján – jobban gyászolta őt, mint saját családja. Ezáltal sejteti az olvasóval, hogy számíthat romantikus epizódokra is felelevenített emlékeinek elbeszélése során. A titokzatos hölgy bemutatása egyébként hamar megtörténik, amit aztán Brás Cubas haláltusájának leírása követ, ahol ismét figyelmezteti az olvasót: „ha nem szívesen követed ezeket a tudati jelenségeket, átugorhatod ezt a fejezetet; és visszatérhetsz a cselekményes részekhez. De még ha úgy gondolod is, hogy nem érdekes, hidd el, megéri a fáradságot [...]”. (26–27.)

A címből és az első fejezetből kiindulva könnyű lenne arra a következtetésre jutni – mivel már ismeretes, hogy a főszereplő meg fog halni, ráadásul agglegényként –, hogy ezután nem számíthatunk túl sok meglepő

eseményre, hisz tudjuk, hogyan végződik a történet, ám ebben az esetben tévednénk. Brás Cubas élete ugyanis több mint érdekes, és számos további meglepő fordulatot tartogat, a szabadság pedig, amellyel környezetét bemutatja, illetve őszinte, kritikus véleménynyilvánítása a szereplők egymáshoz való viszonyáról, sőt, saját magáról is, szinte azonnal magával ragadja az olvasót. A szokatlan kezdet után egyébként bemutatásra kerül Brás Cubas születése is, valamint életének főbb eseményei, digressziókkal, azaz elkalandozásokkal gazdagítva. Oliveira felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy ezeket az elkalandozásokat már Machado de Assis előtt többen is alkalmazták, ám minden esetben szem előtt tartva, hogy a cselekmény tárgyától ne térjenek el túlságosan. Ehhez képest Brás Cubas többször is „feleslegesen” elkalandozik, legalábbis első látásra így tűnhet, ám Oliveira szerint, figyelmesen tanulmányozva, világossá válik, hogy ezek az elsőre furcsának tűnő témaváltások finoman, de kapcsolódnak a tárgyhöz.⁴ Machado de Assis, számos aspektust tekintve, megelőzte korát, és ezért is szerencsés, hogy a regény magyar nyelven is elérhető.

A *Brás Cubas síron túli emlékezései* az első kötete a kritikusok által *Realista Trilógiaként* emlegetett Machado de Assis-regényeknek. A másik kettő az 1891-ben publikált *Quincas Borba*, melynek címszereplője egyébként Brás Cubas egyik barátjaként többször feltűnik a műben, illetve az 1899-ben megjelent *Dom Casmurro*. Noha a „realista” címke a már említett modernista elemek miatt vitatható, mindenképp nagyszerű ötlet volna ezt a két kötetet is lefordítani magyar nyelvre. *Quincas Borba* és különös, saját maga által felállított filozófiarendszere már a *Brás Cubas síron túli emlékezéseiben* is megjelenik, a *Dom Casmurro* című regény pedig egy lebilincselő történet, ahol a házasságtörés kérdése kerül a középpontba, és ahol az olvasó egy, a saját életét Brás Cubashoz hasonlóan elmesélő főszereplő-narrátort kap, a már megismert játékos, ironikus stílusban.

⁴ Oliveira, Silvana: *Realismo na Literatura Brasileira*. Curitiba: IESDE Brasil S. A., 2008, 109.

LÁTÓHATÁR

Máthé Nóra

LÉTLÉNYEK A CSENDES-ÓCEÁN KÉT PARTJÁN

RUTH OZEKI: *A TALE FOR THE TIME BEING*. VIKING,
NEW YORK, 2013.

Az amerikai irodalom egyik sajátossága, hogy sokszor szétfeszíti a nemzeti határokat, mivel a nemzeti hovatartozás sztereotípiái nem elegendők ahhoz, hogy az úgynevezett „bevándorlók nemzetét” jellemezzék. Amerika egyrészt a multikulturalizmus és a sokféleség jelképe, ugyanakkor küzd a másság ellen. A sztereotipikus amerikai figurát nehéz megragadni. Olyan, mint az olasz bevándorlók New York-i leszármazottja, vagy inkább a déli cowboyra gondolunk? A gazdag külvárosok nyugodt élete vagy a hollywoodi csillogás mutatja be reálisan ezt az országot? Mekkora hatása van a különböző bevándorlók kultúrájának az ott élő emberekre? A kulturális asszimiláció és transzfer működésének megragadása jellemzi Ruth Ozeki *A Tale for the Time Being* (2013) kötetét is. Ozeki a nemzeti identitás koncepcióját megkérdőjelezve mutatja be a főszereplőt egy metatextuális, több szövegtípusból építkező regényben.

„Szia! A nevem Nao, és én egy létlény vagyok.” Ezzel a köszöntéssel indít a regény, melynek első szövegtípusa a napló. Nao Yasutani egy tinédzser lány, akinek a naplóját egy Hello Kitty uzsonnás dobozban, további személyes tárgyakkal és levelekkel együtt partra veti a Csendes-óceán Brit Columbia egy kis szigetén. Ezt a csomagot Ruth találja meg, a róla szóló részek egyes szám, harmadik személyben, Nao bejegyzései közé ékelve jelennek meg a regényben. A regényszereplő Ruthról szóló részletek autobiografikusak: a regényszerző Ruth Ozeki japán–amerikai író és filmrendező, Connecticutban született, gyakorló zen buddhista pap, aki New Yorkból Kanadába költözött a férjével és az Alzheimer-kórral küzdő édesanyjával,

hogy meg tudják engedni maguknak az egészségügyi ellátást. A regényben szereplő Ruthról hasonló információkat tud meg az olvasó. A továbbiakban Ruth névvel a szereplőt említem, Ozeki névvel pedig *A Tale for the Time Being* szerzőjét.

Bár nem egy helyen és nem egy időben élnek, Nao élete beágyazódik Ruth mindennapjaiba. Míg a diáklány napjai kaotikusak, az író monoton, nyugodt életmódot folytat a kis kanadai szigeten. Az olvasó csak olyan ütemben tud meg többet Nao életéről, amelyet Ruth megenged. Nao Yasutani Japánban született, de az élete nagy részét Amerikában töltötte. A lány édesapja, Haruki Yasutani egy amerikai videojáték-fejlesztő cégnél dolgozott. A Dotkomlufi¹ kipukkanását követően Haruki elvesztette az állását, új munkahelyet nem talált, így nem tudta a zöldkártyáját megújítani, néhány rossz befektetés pedig a család megtakarított pénzét is felemésztette. Ezért a Yasutani család kénytelen volt hazaköltözni Tokióba és ott újratekdeni az életüket. Nao, akinek emlékei sincsenek Japánról, nehezen illeszkedik be, kegyetlen bullying áldozata az iskolában, amit próbál rejtegetni a szülei elől. A csúfokodás mellett fizikailag bántalmazzák is a diáktársai. Továbbá, az apjának nem sikerül munkahelyet találni Tokióban sem, amitől egyre romlik a mentális egészsége, és megpróbál a gyorsvonat elé ugrani. Nao édesanyja kénytelen munkahelyet keresni és kis fizetéséből eltartani a teljes családot. Ilyen körülmények között kezdi Nao írni a naplóját, amelynek elsődleges célja az, hogy bemutassa dédanyja, Jiko életét. Ugyanezzel az indokkal ragad tollat a lány, a legtöbb esetben inkább a mindennapjairól ír, illetve többször közli az olvasójával, hogy amint befejezte Jiko történetét, vagy megtöltötte a naplót, öngyilkos lesz.

Ruth elkezdi olvasni a naplót, amely az első oldalon megszólítja olvasóját, és arra biztatja, hogy tartson ki mellette. Az író a Naoéhoz hasonló feladattal küszködik. Míg Nao Jiko életéről szeretne beszámolni, Ruth évek óta egy memoáron dolgozik, amely az édesanyja utolsó éveit és az Alzheimer-kórral való küzdelmét örökítené meg. Viszont a szavak cserbenhagyják, és nem tud kilépni az írói blokkból. A napló afféle inspirációként hat

¹ A Dotkomlufi (angolul Dot-com Bubble) az internet 90-es évek végén végbemenő óriási piaci növekedését jelenti. A Dotkomlufi a túlértékelt cégek, az infláció, az újabb technológiák és más különböző okok miatt kipukkant. Sok céget eladtak, összevontak, rengeteg csődöt mondott. Ennek eredményeként számtalan IT-szektorban dolgozó ember elvesztette az azelőtt nagyon jól fizető állását, de új munkahelyet sem tudtak könnyen találni, mivel ez az iparág válságban volt.

Ruthra, egyre többet akar megtudni a lányról. Hogyan utazott át a napló a Csendes-óceánon? Ki vetette az óceánba olyan gondosan, hogy nem érte víz, és túlélte minden levél, naplóbejegyzés és még egy karóra is az utat? Él-e még Nao, vagy kivitelezte a tervét, és véget vetett az életének? Ruth az internethez fordul, hogy információt gyűjtsön a kislányról vagy családjá tagjairól, hiszen mindenkinek tudja a nevét. Férje, Oliver azt feltételezi, hogy a 2011-es tóhokui földrengés és cunami hulladékaival együtt érkezhetett Kanadába a kis csomag.

Ruth többféle keresést is megpróbál végezni a cunami áldozatai között, informatikusok és IT-szektorban dolgozók között, név szerint, névtelen hírekben stb., de semmi konkrétat nem talál, nem tudja igazolni, hogy mi történt Naóval. Az író elkezdi annotálni a naplót, amelyet az iskolás lány angolul ír, rengeteg japán kifejezéssel és szokással teletűzdelve. Ruth minden kifejezést részletesen elmagyaráz a lábjegyzetben. Például meghatároz olyan szavakat, mint a *hikikomori* (leginkább japán férfiakra használt szó, súlyos társadalmi elszigetelődést jelent), vagy hosszabb lábjegyzetekben ismertet különböző japán történelmi vagy kulturális fogalmakat, mint a *new woman*, amelyet Japánban a tradicionális nemi szerepeket visszautasító, tanult, munkavállaló nőkre használtak az 1900-as évek elején.

Ruth munkája aprólékos és lassú, a róla szóló szövegrészletek vontatottak, olykor az olvasó a házaspár közti mindennapi beszélgetéseket követ, vagy egy szomszéd érkezéséről kap információkat. Ozeki ezzel a szegmentációs technikával megszakítja Nao történetét. Az olvasó kénytelen befogadni ezeket az elsőre irrelevánsnak tűnő részleteket, hiszen tudni szeretné a választ: él-e Nao, megtalálja-e Ruth valaha? A ruth-i ütem nem engedi, hogy az olvasó végigfusson a szövegen, és csak a történet megoldását keresse meg. A lábjegyzetek és a beékelt elmélkedések, internetes keresések, idézett cikkek, Oliver meglátásai mind arra biztatnak, hogy töltsünk több időt Naóval, és fogadjuk be az írásait minél mélyebben. Ruth annotációi, beszélgetései és keresései afféle kulturális és tudományos mankóként szolgálnak. Férje egy természetvédő művész, aki rengeteg érdekességet megoszt partra vetett rakományról, az óceánban kavargó hulladékról vagy egy japán hollóról, aki valamilyen módon (a naplóhoz hasonlóan) Kanadában kötött ki, de az ottani hollók nem fogadják be.

Nao „létlénynek” nevezi magát, a „time being” kifejezés a Dógen Zendzsi japán zen mester tanításaiból származik. Dógen összeköti a lét és az idő fogalmát, magyar fordításokban a tanítását a *létidő* szóval szokták összefoglalni. Röviden, a mester tanítása szerint a lét és az idő szorosan összekapcsolódik,

minden, ami létező, időben létezik. Ezért a jelen pillanat nagyon nagy fontosságú. A jelenben élni és arra maximálisan koncentrálni azt jelenti, hogy feltárhatjuk a létünk, tehát az univerzum titkait (vö. Dógen Zendzsi *Udzsi* című tanítása). Az angol cím többszörösen utal erre a buddhista tanításra. A japán kislány neve Nao, amit az angol „now” szóhoz hasonlóan kell kiejteni. Emellett a cím, „a tale for the time being” jelentése kétértelmű. Mese a létlénynek, aki elolvassa, vagy mese eddig az időig, a jelenig², ami a „for the time being” kifejezés szó szerintibb fordítása lenne.

Nao ismeri Dógen mester tanításait, és elmerül a buddhista filozófiában, amelyhez könnyen hozzáfér dédanyján keresztül. Mivel egyre inkább úgy látja, hogy az élete véges, foglalkoztatja az idő és az emlékéllítés. Ugyan visszavágyik Amerikába, hiányzik neki a Sunnysvale-ben töltött gyerekkora, és nem találja a helyét Tokióban, mégis a japán kultúrában leli meg az önkifejezés módját. A naplóját azzal a szándékkal írja, hogy valaki egyszer elolvassa. Megpróbálja kitalálni, hogy milyen személy az, akihez beszél. „Te kíváncsi vagy rám. Én kíváncsi vagyok rád. Ki vagy és mit csinálsz? Egy New York-i metrón fogod a kapaszkodót, vagy Sunnysvale-ben egy fürdőkádban lazítasz? (...) Van-e cicád, és épp az öledben ül-e? Cédrus- és friss, édes levegő illatú a homloka?” De hamar megállítja ezt a gondolatmenetet, mivel ő és az olvasója sosem fognak egy időben létezni, hogy megismerjék egymást.

Ruth lassú olvasása szándékos, és a Nao által felhasznált tanításra építkezik. Célja, hogy a Nao jelenét úgy őrizze meg, ahogy van, és ne siessen a történet végére. Az író az olvasó szerepébe jut, és tudatában van annak, hogy amint a napló végére ér, a Tokióban író kislány jelene megszűnik. Ruth olvasási folyamata nem csupán az elmében játszódik le, a napló tárgyi mivolta is fontossá válik. Az író olykor úgy érzi, hogy a napló meleg, majdnem élő a kezei között, az ujjai tapintják a betűket, amelyek kidomborodnak a lapon, figyelni Nao lila tollának a munkáját, és úgy gondolja, hogy meg tudja állapítani, mikor hagyja abba az írást, vagy mikor körmöl lelkesen, mennyire nyomja a papírhoz az írószert.

A buddhista filozófiát követve és a kulturális hovatartozás nehézségeit megértve olvassa Ruth Nao munkáját. A japán–amerikai író Amerikában nevelkedett, és hasonlóképpen a zen tanítást használja fel, hogy megőrizze a kapcsolatot a gyökereivel. A kanadai szigeten több ízben észreveszi, hogy milyen egyszerűen törlődik ki az Észak–Amerikába vándorló japánok kul-

² A „for the time being” kifejezés helyettesíthető azzal, hogy „for now”, ami szintén visszautal Nao nevére.

turális hagyatéka. Például a Cortes-szigeten elhelyezkedő Jap Ranch egy japán család tulajdona volt, de a második világháború ideje alatt kilakoltatták és internálótáborba helyezték őket. Jelenleg a tanya ironikus módon egy német nyugdíjas házaspár tulajdona. A Cortes-szigeten élők próbálják nem használni a Jap Ranch megnevezést, mivel nem tűnik illendőnek, de Ruth ragaszkodik hozzá, hogy megőrizze a kulturális és történelmi hagyatékát azoknak, akik korábban elvesztették a tanyát.

A posztkoloniális világban Ruth és Nao számára nem jelentős a nemzeti hovatartozás kérdése. Egyikük sem vágyik arra, hogy abban az országban asszimilálódjon, ahol éppen tartózkodik. Továbbá, mindkét író cserbenhagyta az amerikai álmot. A társadalmi felemelkedés, amit Amerika ígér, nem válik be, de elrántja őket nemzeti hovatartozásuktól. Így Nao és Ruth is a „nemzeti körön” kívül állnak. Ruth a tökéletes olvasója Naónak, és köztes szerepében (mint Nao olvasója és a mi írónk) létrehozza a kulturális transzferet, amely arra sarkall minket is, hogy befogadjuk a zen tanítást. Él-e Nao? Megtalálta Ruth? A napló nem ad erre választ, csak vége szakad. Ruth írói késztetése, hogy szép lezárást adjon a sztorinak, nem valósul meg. De, ahogy Jiko dédanya megjegyezte, a nemtudás is afféle intimitás.

Éltető Kamilla

A MAGÁNY ARCAI

MARIE NDIAYE: DÉLIVRANCE. IN UŐ: *TROIS PIÈCES*.
GALLIMARD, PÁRIZS, 2019.

Marie NDiaye *Délivrance* (Felszabadulás) című drámája 2019-ben jelent meg a Gallimard kiadónál a szerző két másik darabjával, a *Berlin mon garçon*-nal és a *Honneur à notre élue*-vel együtt, a *Trois pièces* (Három dráma) címet viselő kötetben.

A szerző Franciaországban, Pithiviers-ben született 1967-ben, és már egész fiatalon az írás foglalkoztatta. Első regénye tizenhét éves korában látott napvilágot, azóta folyamatosan ír regényeket és drámákat. Könyveiben a gyarmatosítás öröksége, a feketék és fehérek közötti viszony és a női sor-

sok egyaránt központi szerepet játszanak. Termékeny alkotói élete ellenére Marie NDiaye a magyar olvasóközönség számára kevésbé ismert, akkor hallhattuk többet a nevét, amikor 2009-ben megnyerte a Goncourt-díjat a *Trois femmes puissantes* (Három erős nő) című regényével, amelyet magyarul is olvashatunk Gulyás Adrienn fordításában. Magyarul továbbá a *La sorcière* (A borszorkány) című regénye hozzáférhető, amelyet Földes Györgyi ültetett át magyarra.

A *Délivrance* már első pillantásra egyértelművé teszi számunkra, hogy nem egy szokványos drámát vettünk a kezünkbe. A szöveg nem igazodik a műfajjal szembeni előzetes elvárásokhoz, hiszen levelekből épül fel, továbbá a szerzői utasítások is teljes mértékben hiányoznak belőle. Annak ellenére, hogy a szerző a „dráma” megjelölést választotta, az olvasóban, a szöveget látva, hamar megszülethet a gondolat, hogy a *Délivrance* vajójában a levélregény műfajába illeszkedik, hiszen cselekménye leszűkíthető pár mondatra, a központi szerepet az elmélyült lélekábrázolás kapja, és a levelek a valóság látszatát keltik, mintegy dokumentumszerűek. A szöveget képző üzeneteket egy férfi írja, akiről annyit tudunk meg, hogy kénytelen volt külföldre utazni, ott dolgozik, s arra vágyakozik és várakozik, hogy a felesége és kislánya csatlakozzanak hozzá. Az olvasó eligazodását az bonyolítja, hogy valójában összesen ennyit tudunk meg a férfiről. A nevét sem ismerjük, sem azt, hogy pontosan miért kellett elhagynia a hazáját, ahogy azt sem, hogy hol is tartózkodik jelenleg.

A leveleket olvasva nagyon gyorsan rájön az olvasó, hogy a férfi nem kap választ az üzeneteire, feleségének távoli képét a teljes csend övezi. Ugyanakkor mély, mintegy fanatikus rajongással szól az áhított nőhöz, akitől jó eséllyel örökre elszakadt: istennőhöz hasonlítja, többszörösen hangsúlyozva, hogy egy istenség döntései nem kérdőjelezhetők meg. De valóban így van ez?

Természetesen nem, hiszen a magány emésztő ereje jóval nagyobb, mint a távoli, hallgatásba burkolózott személy iránti rajongás. A számonkérés és a vádló hangnem már az első levelekben felbukkan, és ez fogja végigkísérni teljességében a dráma szövegét: a férfi mindenik levélben többször is megkérdezi, hogy a felesége ellátogatott-e az ő szegény, öreg szüleihez, akiknek szükségük van a gondoskodására. Eleinte ártatlan kérdésnek tűnik ez, az olvasó együtt is tud érezni a férfival, ugyanakkor hamar kiderül, hogy egy igencsak toxikus és elnyomó attitűd bújjik meg az egyszerűnek tűnő kérdések mögött. A már-már mániákusnak ható, kaotikus és következtelen módon megismételt számonkérések az olvasó empátiáját olyan módon oltják ki, hogy megérthessük: a feleség feltételezett hallgatása nem megalapozatlan.

A mézédés rajongással átítatott szövegekben néhol ki-kivillan az uralkodó, kontrolláló személyiség méregfoga: miért nem gondoskodik a feleség a férj szüleinél? Miért nem imádkozik velük? Miért tartja magát többnek náluk, mikor semmivel sem jobb? Miért az ápolói hivatást választotta?

Ahogy halad előre a levelek írásában, úgy uralkodik el a férfin egyre jobban a pánik, hogy magára maradt, nincsen már családja, és egyedül van egy idegen, hideg országban. Ismerjük az ilyenkor bekövetkező, megszokott gondolati spirálokat: a magára maradt emberen nem csupán eluralkodik a pánik, de elkezd történeteket is gyártani arról, hogy mi zajlik a háta mögött, mi az, amiről ő nem tud. Így jut arra a semmire sem alapozható következtetésre, hogy a gyermeküknek valójában nem is ő az apja.

Ez az elsőre tévképzetnek tűnő gondolat ugyanakkor további elmélkedést igényel az olvasó részéről is. Valójában a férjhez hasonlatosan mi sem tudhatunk semmit az igazságról, amely a dráma legerősebb és legizgalmasabb pontját is képezi: a befogadó együtt gyötrődik a leveleket író férfival, vele keresi a válaszokat, sikertelenül. Marie Ndiaye drámáját olvasva minden okfejtési kísérletünk kudarcba fullad. Gondolhatnánk, hogy a feleség valóban elhagyta a férfit, talán a gyermeke valódi apjával van, de nem tudhatjuk biztosan, hogy tényleg nem válaszolt a levelekre. Elképzelhető, hogy csupán nem érkeztek meg a nő levelei, ahogyan az is lehetséges, hogy ő sem kapta meg a férje által írott üzeneteket.

Annak ellenére, hogy sok lehetséges interpretációt felvázolhatunk, mégis az tűnik a legvalószínűbbnek, hogy a nő örökre el akar szakadni a kontrolláló férjétől. Bár a női hang teljes mértékben hiányzik a dráma szövegéből, mégis tisztán kiérezzük a folyonosan ismétlődő, számonkérő kérdések fullasztó erejét, amelyek kegyetlenül megfojtják a valamikori szerelmet és törődést, ha egyáltalán táplált ilyen érzéseket a nő a férje iránt. Nyitott és megválaszolhatatlan marad a kérdés: egy kihűlt házassággal állunk szemben, vagy pedig valamilyen egészen más, súlyos és izgalmas titok áll a háttérben?

Marie NDiaye *Délivrance* című drámája felkavaró szöveg, amely nem csupán rengeteg kérdőjelet hagy az emberben, de saját életünk mintázatait is felismerhetjük benne, hiszen a kezdeti reménykedés, az ezt követő teljes kétségbeesés, végül pedig a lemondó beletörődés hármásával mindannyian számtalanszor találkoztunk már. Ugyanakkor a szöveg időszerűségét sem hagyhatjuk figyelmen kívül: az érzelmi elzárkózás, a magunkba fordulás, a családok szétesése és az elmagányosodás olyan súlyos jelentőségű témák, amelyeket az irodalom nem hagyhat, és Marie NDiaye szövegeinek esetében nem is hagy figyelmen kívül.

Baka István

(1948 – 1985)

ÉN ITT VAGYOK

Én itt vagyok de hol vagy te Uram
S hol voltál amikor kerestelek még
A borban asszony-ölben álmok eszmék
Tömjétködében is csak önmagam
Találtam nem voltál a bűnre mentség
S a büntetés sem egyetlen szavam
Se szólított meg Te se szólítottál
S azt sem hiszem már Te vagy aki voltál

Kint száll a köd és megmozdulnak a
Kőszobrok most egy képzelt őszi kertben
Európa vonaglik a bika
Hátán Apollón nyila még tegezben
És mosolyogva gondol Marszüászra
Lenyúzott bőre kéjes-nyers szagára

Kéjek s kínok között vezet az ember
Isten vagy emberek jelölte útja
Csodálod-e hogy amire befutja
Halálvággyal telik nem félelemmel
S akármit tesz ölelve bár vagy ölve
Visszazuhan a Káosz-anyaölbe

Kutattalak s nem leltem rád Uram
Most megpróbálom mégis kitalálni
Valaki vagy Te vagy csupán akármí
Sorrégre rímnek jól jöhetsz ugyan
De jobban élsz a vírusban s a rákban
Mint a tehozzád esdeklő imákban

S ha megtagadlak azzal adnék létet
Neked hát nem tagadlak s végre véged

Megszabadultam tőled mégis árvád
Vagyok Uram ki várva várva vár rád.

NÉVJEGY

hinnár
homok
vix
enni
inni
jó
festés
izmok
fodrozó
folyd

belogi
áigak
glóriás
tükör
seppelyst
fegedem
menyeri
kör

Lóránd Mészáros

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap,
Petőfi Kulturális Ügynökség – Magyar Kultúráért Alapítvány

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 120, fél évre 60, negyedévre 40 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982